



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

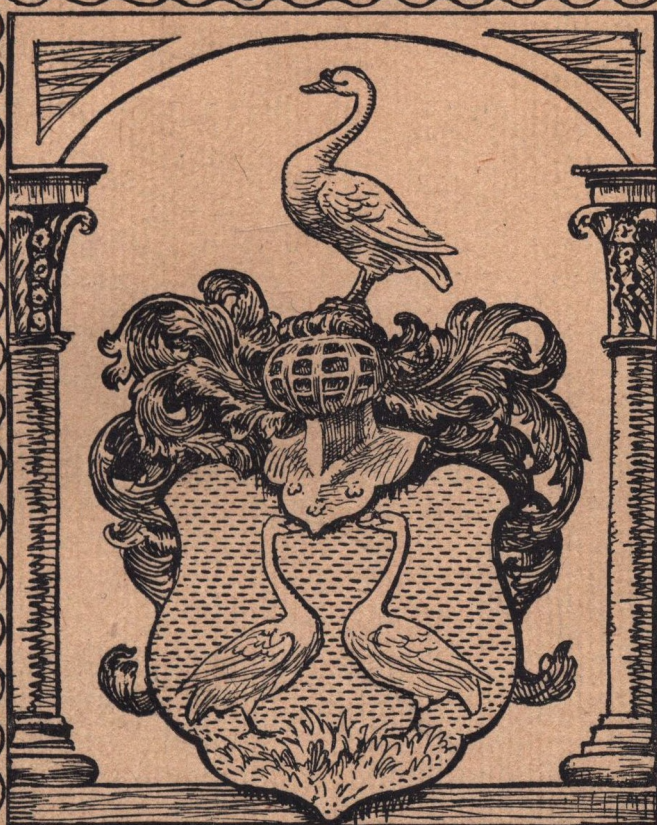
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



BLADE
AF EN
FAMILIE-KRØNIKE
(SLÆGTEN SWANE)

UDGIVNE AF JULIUS CLAUSEN OG P. FR. RIST



MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN OG P. FR. RIST.



XXXIX

BLADE

AF EN

FAMILIE-KRØNIKE
(SLÆGTEN SWANE)

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KJØBENHAVN
1923





BLADE
AF EN
FAMILIE-KRØNIKE
(SLÆGTEN SWANE)

**COPYRIGHT BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL, NORDISK FORLAG 1923**

TRYKT I 900 EKSEMLARER

**LANGKJÆRS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDLEDNING

Denne Bog er en Bearbejdelse af et Manuskript, i hvilket den i Februar 1922 afdøde fhv. Revisor *Leo Swane* har skildret sin Faders og Moders Slægt, Familierne *Swane* og *Clausen*, og fortalt sine Barndoms- og Ungdomserindringer, som knytter sig til disse.

Manuskriptet har i overvejende Grad Karakteren af en „Slægtbog“; men ved Bearbejdelsen er det, som kun har Familieinteresse og ikke har Bud udover en snæver og intim Kres, blevet udskilt og forbigaaet, og alt det rige Stof fremdraget, som har almindelig Samfunds- og personalhistorisk Interesse og Værdi.

Udg.



MEMOIRERNES FORFATTER LEO SWANE

Efter Maleri af dennes Søn Sigurd Swane. 1915.

I. CHINAFARER KAPTAJN LARS SWANE OG HANS HJEM

I Aarhus levede i sidste Halvdel af Sextenhundred-Tallet en velstillet Borger ved Navn *Peder Søffrensen Swane*. Hans Søn *Hans Pederssøn Swane* aflagde 1714 Borgered i samme By og agtede at ernære sig ved Søfart. 1721 blev han Havnefoged og døde otte Aar efter. To Gange var han gift, først med *Maren Jensdatter Hvass*. Datter af Kapitelskriver ved Aarhus Domkirkes Gods *Jens Andersens Hvass*, efter hvem han 1710 arvede dennes Gaard i Aarhus, Nr. 35 paa Meilgade — Svane-gaarden kaldet. I første Ægteskab var der 6 Børn, af hvilke ingen efterlod sig Efterkommere, flere døde smaa, en 1721 i Trankebar som Overassistent i Asiatisk Kompagni. Da hun døde 1719, giftede han sig paany samme Aar med *Johanne Maria Rasmusdatter Bager*, Enke efter *Laur Rasmussen Ladefoged*. I dette Ægteskab fødtes Sønnen, min Oldefader, *Laur Hanssøn Swane* 1720.

Lars Hansen Swane træffer vi første Gang som enogtyveaarig Matros paa Asiatisk Kompagnis Skib „Cron-Printzen af Danmark“, der i December 1741 afgik til Canton. Paa dette første Togt lærte han af Styrmandene den Navigation han senere skulde

faa Brug for som Befalingsmand. Han var kun Matros paa dette ene Togt. Hjemkommen om Sommeren 1743 afgik han i Januar det følgende Aar med „Christiansborg Slot“ atter til Canton, denne Gang som 3. Kvartermester d. v. s. yngste Officer. Næste Aar var han med paa en Expedition til England som Styrmand for at hente Skibet „Elephanten“, som var bygget for Kompagniets Regning, og i November 1746 afsejlede han med samme Skib til Trankebar som Understyrmand.

I Sommeren 1748 kommer et Vendepunkt i hans Liv, da han 31. Juli holder Bryllup med *Johanne Marie Harboe*. Han var da 28 Aar, hun 22, Datter af *Frantz Pedersen Harboe*, Krofader i Snedkerkroen i Grønnegade, og hans Kone *Karen Andersdatter*. Hun var en Kvinde med en stærk Karakter og en kraftig Vilje, men tillige med et udpræget Hang til Pragt og Fornemhed.

I December samme Aar afsejlede *Lars Swane* igen til Canton som Understyrmand. De næste to Togter fulgte efter med nogle Maaneders Ophold hjemme; det første til Canton i December 1750, det andet til Trankebar i Januar 1753, hvor han var Overstyrmand. Under hans Fraværelse paa disse Rejser fødtes de tre ældste Børn: *Johanna Catharina Swane*, døbt i Maj 1749, død som lille, *Birgitta Swane*, 21. Maj 1751, og *Hans Swane* født 15. Marts 1753. 18. April 1760 fødtes atter en Datter, som døbt *Johanna Catharina*.

I Efteraaret 1757 udnævntes *Lars Swane* til Kapitajn paa Skibet „Sophie Magdalene“ til Trankebar

og afsejlede i December. Som Understyrmand havde hans Løn været henimod 8—900 Rdlr. for et toaars Togt, som Overstyrmand ca. 18—1900 Rdlr., og som Kaptajn paa hans 6 Togter skiftende mellem 5000—7000 Rdlr. foruden de betydelige Summer han tjente ved Føringsgods m. m. Allerede som Styrmand har han lagt Grunden til sin senere Velstand, idet han maa have lagt op af sin Hyre og tjent paa Føringsgodset. — Arven efter Moderen, som døde i August 1755, beløb sig kun til 24 Rdlr. 4 Mark og 14 $\frac{1}{3}$ Skilling.

Et ganske ejendommeligt Brev fra hans Haand til Svogeren Sejllægger *Peder Holm* i Anledning af Moderens Død er bevaret. Det lyder saaledes:

Højtærede kjære Svoger.

Hans Brev af 28. August er mig tilhænde kommet, hvoraf jeg seer, at det behaget Gud at bortkalde vores gamle Moder ved en salig Død, om det havde været Guds Villie havde jeg gjerne ønsket at tale med hende, førend hun døde, men det er nu saa det kand ikke lade sig gjøre, saa vi faaer at findes os fornøyet. Hvad det angaar at komme derover, troer icke kand skee, formedelst mit ostindiske Gods jeg haver megen Fortrædelighed med i.

Men jeg er fornøyet, hvorledes Svoger besynes hvad der kunde overskydes, det kand deeles i 3 Deelee. Jeg saa gjerne at Svoger vilde kiøbe mig det lidet Søvlaaget Kruus, thi det haver jeg Lyst til, for Resten behager Svoger at gjøre, som han bæst synes, da jeg gjerne skal være fornøyet der-

med. — Bedes at Svoger ville tilkiøbe os 4 L \textasciix Ost af de vi pleier at faae af og 20 Oxe Tunger. Jeg vil afbryde med kierlig Hilsen til Svoger, Kiæreste og Børn.

Hvormed jeg forbliver kiære Svogers hulde Svo-
ger og Tienere

Laurs Hansen Swane.

Kiøbenhavn, den 2. September 1755.

Efter i de første Aar af sit Ægteskab at have boet paa Christianshavn, hvor de to ældste Børn blev døbt i Frelzers Kirke, boer han i Vinteren 1752—53 ved „Nye Canal“, Matr. No. 11, nu Nyhavn 31, hvor en *Peder Pedersen Løgs* Enke er anført som Ejer med ham, hver med 140 Portioner i Grundtaxt. Paa samme Tid købte han Naboejendommen (Matr. Nr. 29) for 2450 Rdlr. Det er dog først i Vinteren 1757—58 han rykker ind i sin Ejendom, hvor han forblev de første sex Aar af sin Kaptajnstid.

Nyhavn, Kjøbenhavns-Siden, bestod af en Række Smaahuse med Gavl til Gaden. Beboerne var Skipperne, Skipperenker, Sejlmagere, Købmænd, en enkelt Rebslager og en Kaptajn foruden vor. I Gadens 36 Huse var der 26 Ølkældere; her holdt Matroser og Arbejdsfolk til. Paa de Tider blev der af den lavere Befolkning drukket en utrolig Masse Øl, og det var Øltapperne, som havde Udskænkning, i Smug ogsaa af Brændevin. Det gik sikkert støjende til ved Nye Canal baade ved Dag- og Aftentide, og tidt maatte Vægternes skingrende Pibe kalde Nabogadernes Vægtere til Hjælp.

Kaptajnens lille Ejendom findes endnu, kun er der bygget en Etage til. Gaar man ind ad den lille Gadedør, kommer man til en Gang tværs igennem Bygningen helt ud til Gaarden, med en snever Trappe op til Forhusets Etager. Den lille smalle Gaardsplads er skummel, idet Naboens Brandmur tager alt Lys fra Gaard og Sidehus, og dettes Svalegang samtidig rager mere end en Alen udover Stueetagen. For halvandet Hundrede Aar siden var det anderledes. Det lille Hus med to Etager og Spids-gavl har taget sig kønt ud fra Gaden, ret frit beliggende, idet den nærmeste Bygning henimod Kongens Nytorv — et endnu mindre Hus med 2 Gavle — laa ret langt borte med sit indhegnede Gaardsrum, og en Smøge mellem de to Ejendomme førte ind til en større ubebygget Plads. Vestsolen kunde om Sommeren lyse over Svalen og titte ind i de smaa Værelser bagved. Og til Gaden var der Aaret rundt som nu Sydsol. Fra „Salen“ i første Etage var der en smuk Udsigt over Kanalen med dens Smaaskibe og til Charlottenborg Slotshave ligeoverfor.

Et underligt lille Hus var det uden Plan og Sammenhæng, med Trapper, Køkkener og Rum rystede om mellem hverandre. Dog har der vist dengang været en vis Ynde over det. Ved dets Beliggenhed i den lille Skippergade har det maaske hos Kaptajnen fremkaldt Minder om hans Barn-domshjem i den jyske Provinsby.

Lars Swane selv har aabenbart været økonomisk anlagt, opdraget i Provinsen, som endnu dengang ikke var paavirket af Hovedstadens Overdaadighed.

Som Styrmand boede han i Smaalejligheder sammen med andre Smaafolk, og hans Hustru maatte lige til 1760 føre en The- og Porcelænsandel, som han forsynede fra China. Først ved den Tid han blev Kaptajn, besluttede han at flytte ind i sit eget Hus med de dermed følgende større Udgifter.

Iøvrigt var Indtægten i hans første Kaptajnstid noget usikker. Som yngste Kaptajn maatte han ligge hjemme henved halvandet Aar mellem de tre første Togter. Det synes at have været almindeligt, at Kaptajnerne ved Hjemkomsten om Sommeren ansøgte om at maatte komme ud igen samme Aar; men iblandt laa de over, vel paa Grund af Forlis, Reparationer o. l., og kom de ikke ud samme Aar, maatte de vente Aaret rundt. Tilmed var hans første Rejse som Kaptajn til Trankebar i Ostindien fra December 1757 til Maj 1759 alt andet end heldig. Megen Sygdom og Dødelighed blandt Besætningen — han var selv syg — og stærke Storme og Modvind sinkede Udrejsen. Han kom til Trankebar paa en for Indladning uheldig Tid, saa den hjembragte Ladning kun var c. 185.000 Rdlr. værd. Paa hans næste Rejse, til China, fra Januar 1761 til Juli 1762 hjembragte han derimod en rig Ladning til næsten 700.000 Rdlr.s Værdi.

Modsat Kaptajnen havde *Johanne Marie* fra Barnsben indsuget al den Hang til Luxus, som Datidens Kjøbenhavn udfoldede især i Klædedragt, Leve- maade, Folkehold, Heste og Vogne.

At *hun* har ønsket at flytte fra Ny Canal er vel udenfor al Tvivl; ogsaa han kan, eftersom Tiden



JOHANNE MARIE SWANE, F. HARBOE,
Kinakaptainens Hustru.

Efter Miniature.



LARS HANSEN SWANE,
Kinakaptainen.
Efter Miniature.

gik, have ønsket en bedre Bolig i et roligere og mere standsmæssigt Kvarter. I alt Fald solgte han i Vinteren 1762—63 Huset for 3300 Rdlr., og ved Mikkelsdagstide flyttede han til Store Kongensgade paa 3. Sal i Matr. No. 44 (nuv. Nr. 45), en nybygt Gaard, som først blev færdig i Sommerens Løb, moderne indrettet og Værelserne bekvemt beliggende.¹⁾ Alt var herskabeligt, og dog begrænset, og Kaptajnen kunde med et let Hjerter d. 22. December 1763 afrejse til China. Han havde indrettet alt godt for sin Hustru, som ved det nye Aars Begyndelse ventede sin Nedkomst.

Hun tænkte dog anderledes. Hun vilde være Selvejer. Hun vilde have Plads, og hun havde Mod til at lade Tanken blive til Gerning. Hun maa have handlet hurtigt, maa allerede i de første Maaneder af 1764 have købt Huset Nr. 12 „ved Stranden“;²⁾ thi i Mandtalslisten for den paafølgende Sommer finder vi hende allerede boende dér, alene i Størstedelen af Ejendommen, 2 Etager i Forhuset og 3 i Sidehuset, medens der i Kælder og Stue til Gaden boede en Øltapper. Skødet udfærdigedes den 25. Juni, og heri læses „ved hans Kiæreste udi hans Fraværelse i China“. Købesummen var 7300 Rdlr.

Intet Under, at hendes Omgangskres undrede sig, og at Mindet om denne Handling har levet i Slægten, medens Kaptajnens og hans Hustrus øv-

¹⁾ Denne Ejendom staar endnu tilsyneladende uforandret bortset fra Stueetagen, der er blevet skæmmet ved store Butiksrunder.

²⁾ Herved forstås Gl. Strand, hvor Huset, som brændte i 1795, indtog det nuv. Nr. 42's Plads.

rige Liv og Samvær har været hyllet i Mørke. Der fortælles, at da Kaptajnen ankrede op paa Rheden — det var i Sommeren 1765 ved Hjemkomsten fra den tredje Rejse med fuld Ladning paa omtrent 600.000 Rdlrs. Værdi — skyndte nogle af hans Venner sig ombord for at være de første til at berette ham denne Nyhed, nysgerrige efter at se hans Fortrydelse. Men den støtte Sømand røbede ikke sine Tanker. Da han havde hørt Beretningen, sagde han med et lunt Smil, at det skulde glæde ham at se sit nye Hus.

Tillige kunde de berette ham, at hans Hustru først paa Aaret 1764 havde født en Datter, som den 29. Februar var bleven døbt med fuld Honnør, og som efter Mormoderen og Morfaderen var kommet til at hedde *Karen Francisca Swane*.

Johanne Marie havde imidlertid havt god Tid til at sætte sig fast i Sædet inden Kaptajnen kom hjem fra sin lange Rejse, og har hun havt Mod til paa egen Haand at købe Gaard, har hun ogsaa havt Mod til at indrette sig standsmæssigt. Til hendes særlige Pynt, det paa Festdagene højt opsatte Haar og de store Fiskebensskørter har hun vel næppe kunnet undvære en Pernille. Til den sidstfødte *Francisca* maatte der Amme, siden Barnepige, ingen fine Damer paa den Tid ammede selv. Naar hun om Eftermiddagen sad ved sit Vindue til Gaden ved Broderirammen, maatte vel en „Magdalone“, Husholdersken, have Tilsyn med Køkkenpigen og Stuepigerne. En „Arv“ maatte holde Gaarden i Orden og hugge og bære Ved til de mange Kakkellovne.

Tiden omkr. 1765 var for Skolevæsnet en Overgangstid i Kjøbenhavn og Undervisningen meget maadelig overalt, saa hvis *Johanne Marie* har holdt *Française* til den 12-aarige *Birgitte* og den 2 Aar yngre *Hans*, tør vi ikke laste hende derfor.

Til Husstanden hørte *Johanne Maries* Halvsøster *Marie Harboe*, om hvem Digteren *Ingemann* har skrevet Fortællingen „Moster Marie“.1) Digt og Sandhed er her indvævet i hinanden. Hun skulde have været en meget smuk ung Pige, til hvem en jydsk Herremand gjorde Kur. Da det endnu ikke var et Aar siden denne havde mistet sin unge Hustru, var baade Kaptajnen og *Johanne Marie* imod Partiet, hvorfor Herremanden fremskyndede Brylluppet inden den førstes Hjemkomst. Vielsen var netop forbi, da *Lars Swane* indtraf. Han gav tydeligt sit Mishag til Kende over det hastige Bryllup; men da han saa, at Papirerne var i Orden, slog han resolut om og udbrød — fortæller *Ingemann*: „Siden der nu skal være Bryllup, saa lad det være lystigt; har Du bestilt Musikanter, Kone? Et Bryllup uden Musik og Klang er mig en Sejlads uden Vind og Strøm. Det skal spørges i Nabolaget, at der er Bryllup hos Kaptajnen!“

Kun nogle Maaneder efter flygtede *Moster Marie* tilbage til sin Søsters Hjem, da hun havde opdaget, at hendes Mand havde myrdet sin første Hustru.

Saavidt Fortællingen. Sandheden er at *Moster Marie*, hvis fulde Navn var *Catharina Marie Harboe*, blev gift den 11. Oktober 1751 med den 54-aarige

1) Eventyr og Fortællinger af B. S. Ingemann, 1820.

Klokker og Kordegn i Thisted, *Peder Hind*, men allerede i Juli 1752 er hun atter i Huset hos Søsteren og føder der en Datter, der døbttes *Mette Kirstine*, som imidlertid allerede i September 1752 begravedes paa Nicolai Kirkegaard. Om *Peder Hind* vides, at han førte talrige Processer, hvilket jo nok kunde tyde paa, at han ikke var nogen nem Mand at omgaas.

I Sorg og Fortvivlelse afsved hun sine Øjenbryn saa grundigt, at de aldrig voxede ud igen, men efterlod Ar, der gav hende et uhyggeligt Udseende.

Siden den Tid var hun i sin Halvsøsters Hus Livet igennem og fulgte med denne, da hun som Enke flyttede fra Byen, ofrende sig for Børnene i to Generationer, og dog — hvor betegnende for hendes Halvsøsters Karakter — betragtede denne hende mere som et Tyende end som Søster. Hun fulgte fra Torkildstrup med *Birgitte Ingemann* til Slagelse, hvor hun endnu levede som 75-aarig i 1809, men i Juli samme Aar opførtes hun som „rejt til Landet“, hvorefter det ikke har været muligt at finde hendes Spor.

I det 18de Aarhundrede begyndte det at blive Mode at bo paa Landet om Sommeren. I 1759 anslaaes Tallet paa Folk, som selv ejede Lyststeder udenfor Byen, til 2 à 300. Adskillige boede ogsaa til Leje om Sommeren. Lystgaardene, som de kaldtes, laa dels i Kjøbenhavns umiddelbare Nærhed udenfor Søerne eller Nord for Byen ved Stranden, dels længere borte i Gjentofte, Lyngby, ved Bagsværd Sø, i Vedbæk osv.

Tanken om at bygge en Lystgaard er utvivlsomt opstaaet hos *Johanne Marie*. Efter Ingemann's „Levnedsbog“¹⁾ skulde hun endog engang have overrasket sin Mand med en saadan kostbar Gave ved hans Hjemkomst fra China. Mine Forældres Beretning om Vennerne, der ilede ud paa Skibet for at være Vidne til hans Overraskelse, syntes ogsaa at maatte gælde Lyststedet i Ordrup og ikke Købet af Gaarden ved Gl. Strand — af den gode Grund, at ingen i Familien dengang kendte noget til, at han havde ejet nogensomhelst Gaard i Kjøbenhavn. Det er næppe rimeligt, at hun to Gange skulde have handlet paa egen Haand. Hun har vel heller ikke, som Forholdene udviklede sig, behøvet det. Da derfor i Skødet til Grundstykket i Ordrup kun Kaptajnens Navn nævnes — ikke som i hint tidligere Skøde hendes tillige — tør det vel antages, at *Lars Swane* efter sin Hjemkomst fra det fjerde Togt, 28. Juni 1767 er kommen overens med sin Hustru om at købe Jord til en Lystgaard, udvælge Pladsen og afslutte Handelen, inden han 11. Decbr. s. A. 5te Gang afsejlede til det fjerne Østen. Skødet er udfærdiget 24. Maj 1768, men Vanskeligheder med Hensyn til Anlægget af en Vej forbi Lystgaarden synes at have forsinket dennes Opførelse. Først i Novbr. 1769 udstedes et nyt Skøde, hvorved Beliggenheden af en ny Vej, der langs med Kaptajnens Lystgaard skulde føre ud til Gaarden „Ei-gaard“s Jorder, bestemtes. Bygningen er saaledes

1) Bernhard Severin Ingemanns Levnetsbog, skrevet af ham selv, udgiven af S. Galskjøt. Kbh. 1862.

først bleven færdig ved *Swanes* Hjemkomst fra den sjette og sidste Rejse i Sommeren 1771.

Fra min Barndom og Ungdom, da mine Forældre i mange Aar boede om Sommeren i Ordrup, husker jeg Egnen nøje. Bebyggelsen med Sommervillaer var da endnu spredt og de store Bøndergaarde dominerede. Det hele Ordrup var en yndig Plet med Marker med levende Hegn, Krat, Lunde og Moser, og var det smukt i min Barndom, var det endnu mere uberørt, da Kaptajnen slog sig ned herude.

Da Lystgaarden senere i 1786 blev solgt for 700 Rdlr. synes Traditionen om den „pragtfulde Villa“ at maatte falde bort. Det Stykke Jord, som *Swane* købte, var „Hyldegaarden“s gamle Gaardsplads. Vi véd kun, at Huset var af Grundmur, at der desuden stod nogle andre Bygninger paa Grunden, som Hestestald, Vognremise o. l. Var Kaptajnen bleven Landligger, maatte der naturligvis Heste og Køretøjer til. Kusk og Tjener i Liberi, den sidste baade af honnet *Ambition* og som *Ledoplukker*. Kaptajnen skulde nok mærke de forøgede Udgifter, saa meget mere som han tænkte paa snart at trække sig tilbage fra Søen. Men paa den anden Side er der meget, som taler for, at han har holdt af dette Sted med den landlige Ro. Han kaldte det „Roligheden“; og da han skulde dø, var det her han lukkede sine Øjne, skøndt det var saa tidligt paa Aaret som i Begyndelsen af Marts Maaned.

Efter hans sidste Rejse i 1771, ser vi ikke mere hans Navn paa Rullen over Besætninger, og da vor

Kaptajn ikke nævnes som Ansøger om Udkommando, tør vi antage, at han ikke har ønsket at sejle mere. Han var da 51 Aar, efter vor Tids Begreb endnu en ung Mand; men de anstrengende og farefulde Togter til China — han havde faret i 30 Aar — kunde nok tidligt ælde deres Mand. Det var ikke besynderligt, om han trængte til Hvile.

Han var selvfølgelig en velstaaende Mand, men vi véd ikke noget om, hvor han anbragte sine Penge, — formodentlig i Storkøbmænds Forretninger — en Del stod hos chinesiske Købmænd. Hans Udgifter derimod véd vi var store. Fra hans Hustru købte Huset ved Stranden i 1764 synes han efter Mandtalslisten i det væsentlige at have boet alene i dette store Hus, kun med Øltapperen i Kælder og Stue. Nogle Værelser kan han vel have lejet ud i Ny og Næ. Vi finder saaledes i Adresseavisen 25. Februar 1771 et Avertissement om Udleje af underste Etage og af Værelser. Men Lejlighederne har vist ligget saa urimeligt for hinanden, at det ikke er blevet til noget videre.

Efter hans Hjemkomst fra den sidste Rejse har det derfor ogsaa været hans første Tanke at bygge sit Hus om paa mere moderne Vis, og han har strax taget fat samme Sommer, medens han og Familien boede i Ordrup; thi allerede Aaret efter, d. 22. Maj 1773, fandt der en ny Vurderingsforretning Sted efter endt Ombygning. Øltapperen flyttede ned i Kælderen; fra Forstuen i Forhuset førte en bred Trappe op til Etagerne til Gaden; Stueetagen indrettedes til Beboelse, idet Porten

med Butiken forsvandt. Paa Sidehuset byggedes en hel Etage til, saa at dette nu havde tre Etager ligesom Forhuset, hvorover atter Loftet med Luge og Vinde i Gavlen ind til Gaarden. Et nyt Baghus byggedes med Stald og Tilbehør, og derover to Etager, hver med en Sal paa tre Fag, saa at de to øvre Etager strakte sig lige fra Forhus til Baghuset med Køkkenet i Sidehuset — karakteristisk for Datiden — lige midt i Lejligheden; man kendte ikke til Forbindelsesgang mellem Værelserne. Gavlen til Gaden med sit Hejseværk faldt bort — en Skønhed mindre — og afløstes af en Kvistetage med Værelser til Gade og Gaard. Værelsernes Indre blev udstyret efter Tidens Fordringer; ogsaa de aabne Køkken-Skorstene blev efterhaanden forbedrede. Af Mandtalslisten 1778 ser vi, at foruden Kaptajnen og Øltapperen ogsaa en Købmand *Adami* og en Grosserer *Falck* har boet i Huset. *Swane* har da efter den store Ombygning — Ejendommen vurderedes nu til 9900 Rdlr. — udlejet Stuen og en af Salene, 3: Etagerne.

I 1772 oprettede Asiatisk Kompagni sit første Faktori i China, hvor 2 Supercargoer og 2 Assistentter fik fast Ophold, hvorved Indkøbene i China lettedes. Kaptajnen benyttede denne Lejlighed til at faa sin tyveaarige Søn *Hans Swane* anbragt i China. I 1773 fik han efter Ansøgning hos Asiatisk Kompagni „paa Grund af lang og tro Tjeneste“ Tildelse til at sende Sønnen til China med et af Kompagniets Skibe og dér for en billig Penge at faa



Kinesisk Glas-Maleri af Kinakaptainen.

Kost og Logis i Faktoriets; dog maatte han ikke deltagende i Faktoriets Forretninger. Han blev altsaa ikke ansat i Kompagniets Tjeneste, men skulde negociere paa egen Haand. Hans Fader kendte nøje Forholdene i Canton, havde selv negocieret der; alle Skibsfolkene i Asiatisk Kompagni var jo mer eller mindre Handelsfolk fra den Tid, der ikke laa langt tilbage, da hele deres Gage bestod i hjembragte Varer. Faderen kunde saaledes give sin Søn mange nyttige Vink og Raad, da han kendte de chinesiske Købmænd. Desuden sendtes den Unge ikke ud paa det uviste. Den ene Supercargo i Faktoriets, *Stolle*, havde faret med Kaptajnen paa dennes sidste Togt som Supercargo, og Faderen har sikkert anmodet ham om at have Øje med Sønnen og støtte ham med Raad. Da *Lars Swane* d. 22. Decbr. 1773 sendte sin Søn afsted med „Cronprintzen af Danmark“ var det i Tillid til den Unges Karakter og Evner, og denne Tillid blev ikke skuffet. Fem Aar tilbragte *Hans Swane* i China, og da han efter Familietraditionen allerede som ung paa sine Rejser i Asiatisk Kompagnis Tjeneste samlede sig Formue, har han vel allerede under dette Ophold i China lagt den første Grund hertil.

Samme Aar fik han sin yngste 6-aarige Søn *Emanuel* indskreven som Søkadet, men om hans Undervisning i de følgende Aar vides intet. Sandsynligvis er han som 12-aarig kommet paa Søkadetakademiet og trukket i Kongens Klæder, ligesom *Jørgen Swane* i næste Generation.

I Juli 1776 blev Datteren *Birgitte* gift med *Søren*

Ingemann, Præst i Torkildstrup.¹⁾ Hun var 25 Aar, han 41. Hvordan de to har fundet hinanden vides ikke, men kun at *Birgitte* som ung var forlovet med en Supercargo i Asiatisk Kompagni, som døde paa en Rejse til China. Sin Ungdomskærlighed glemte hun ikke. „Der hang i Præstegaarden Billedet af en ung smuk Mand, som hun viste sine Børn, og som de alle holdt af. Hun havde et mildt Sind, saa alt i Sollys“²⁾. Der er bevaret et Billede af hende fra hendes første Ungdom i en zirlig Rokokodragt med opsat, pudret Haar; de store mørke Øjne ser tillidsfuldt op, og et mildt Drag om Munden giver det hele Ansigt et barnligt Udtryk.

Aarene skred, Timeglasset begyndte at løbe ud. Kaptajnen skulde dog endnu opleve at gense sin ældste Søn. I Juli ankom denne paa Rheden med Skibet „Prinds Friderich“, som havde taget ham med fra China som Volontør i Negotien, og med samme Skib fulgte Brev fra Faktoret til Direktionen, hvori det om *Hans Swane* hedder: „Paa Skibet „Prinds Friderich“ hjemgaar efter Ordre Volonteur *Swane*, hvis gode Gemyt og anstændige Opførsel vi ved daglig Omgang have lært at kende. Dette saavel som hans naturlige og erhvervede Færdigheder giver Haab, at han kan blive stedse en nyttig Betjent for Compagniet, og tage os derfor den Dristighed at anbefale ham til de høye Herrers Forsorg“.

¹⁾ Søren Sørensen Ingemann (1735–97), født i Stege som Søn af en Smed, Student fra Vordingborg 1756, theol. cand. 1762, har rimeligvis ernæret sig som Huslærer til han 1770 ordineres som pers. Kapellan til Baarse-Beldringe. 1774 fik han Sognekaldet Torkildstrup-Lillebrænde.

²⁾ B. S. Ingemanns Levnedsbog, der delvis er Grundlaget for den følgende Skildring fra Præstegaarden (I Bog. Cap. 2–3).

Det var ved Sommertid i Ordrup, at Kaptajnen gensaa sin Søn og erfarede det gode Vidnesbyrd om hans Karakter og Dygtighed; han vidste ham nu i en god, sikker Vej.

I det samme Aar, da Dagene begyndte at blive korte, og Sommertiden i Ordrup var forbi, blev der endnu engang holdt Fest ved Gl. Strand. Datteren *Catharina* holdt 30. Octbr. 1780 Bryllup med Tømmerhandler *Christoffer Schiøth* her i Staden¹⁾, og der er Grund til at antage, at Kaptajnen ved denne Lejlighed har samlet hele Familien om sig.

Det blev ogsaa sidste Gang, thi 6. Marts 1781 døde *Lars Swane* paa sit kære Landsted i Ordrup, hvor han altsaa har tilbragt sin sidste Tid, ligesom han har ønsket at hvile paa Gjentofte stille Kirkegaard, hvor han blev begravet 13. Marts. Hans Søn var hjemme hele denne Vinter og fulgte ham til Graven, for nogle Dage efter, 21. Marts, at afsejle til China som Assistent.

Efter Kaptajnens Bortgang styrtede Ulykkerne ned over hans Enke som Hagelbyger over en Kornmark. I 1783 kom Budskabet, at hendes yngste Søn *Emanuel*²⁾ var død som Kadet, kun 17 Aar gammel, ombord paa Orlogsskibet „Indfødsretten“. Aaret efter 19. Novbr. døde Datteren *Catharina Schiøtt* i Barselseng 24 Aar gammel, efterladende en Datter *Laurentia*. Aaret efter døde den yngste Datter *Karen*

1) Johanna Cathrine Swane (1760—84) blev 1780 gift med Købmand Christopher Schiøth (1734—1800). Han blev gift 3. Gang 1785 med Johanne Margrethe Mangor.

2) Han var født 6. April 1766.

Franciska, 21 Aar gammel. Hun var d. 30. Novbr. 1783 bleven viet i Holmens Kirke af Provst *Inge-mann* til Capt.-Lieutenant i Søetaten *Friess*. 13 Dage efter førtes hun som Lig fra Gl. Strand No. 12 til Nicolai Kirkegaard, død af Kopper.¹⁾

Det var haarde Slag for den snart 60aarige Enke, som nu sad ene i sit Hjem med Moster *Marie*. Til Sorgen over Tabet af sine Børn kom, at hendes Pengesager var i fuldstændig Uorden. Af Kaptajns Formue var kun lidt tilbage, hvad der senere viste sig ved hendes Død. Dog tabte hun ikke Modet. Hun solgte 1786 Lystgaarden i Ordrup, bistaet af sin Lavværge, Svigersønnen *Christoffer Schiøtt*, købte samtidig i Maj Torkildstrup Kirke, og drog med sin Halvsøster til Datteren i Torkildstrup Præstegaard, ikke for at søge et Skjul i Ulykken — nej! hun vilde ikke opgive at gælde for den rige Kaptajnsenke; men i Kjøbenhavn vilde det hverken være behageligt eller let for hende at indskrænke sig. Der var derfor kun ét at gøre: at bryde alle Broer af og flytte fra Hovedsraden. Hun tog med sig sine chinesiske Møbler, Vaser osv., ogsaa Kareren og Chaisen, saa hun kunde færdes stands-mæssigt, og naar Præstegaardsluften blev hende for trang, spænde for den solide gammeldags Karosse og drage paa Besøg paa Herregaardene. Den Tanke har vel ogsaa været hende ret behagelig at kunne sidde om Søndagen under Gudstjenesten i den fornemme Stol som Kirkens Ejerinde.

¹⁾ Kaptlt. Friderich Jul. Chr. Friess (1752—1826) døde som Kommandør i Norges Marine og gift anden Gang.

I en Sidefløj til Præstegaarden, oprindelig bestemt til Enkesæde, opslog hun sin Bolig; – den ærværdige, noget svagelige, men viljekraftige, alvorlige, Mormoder. Naar hun indtog sin Plads ved Middagsbordet paa Højtidsdagene med sit høje Hovedsæt, blev der altid pludseligt stille. Hun blandede sig ikke i Husets Anliggender, men hævdede sin Overlegenhed som Bedstemoder med stille Værdighed. Om Aftenen læste Husfaderen ofte højt i „Himlen paa Jordan“, „Halloslykkelige Aftener“, „Gutmanns Rejser“; da var Grandmama, som hun kaldtes, gerne tilstede.

Hendes Svigersøn, Præsten, en høj kraftig, Skikkelse, tilhørte nærmest den gamle pietistiske Retning, dog paavirket af Tiden. Han var venlig, glad og mild, stod i nøje Omgang med de to begavede Nabopræster, *Blicher*, *Grundtvigs* Svigerfader, og *Glahn*, *Hans Egedes* Svigersøn og selv i flere Aar Missionær i Grønland. Modsætningen mellem Livet i det letlevende rige Kjøbenhavn og Aandslivet paa Landet var stor. Maaske den Alvor, som *Ingemann* mindes hos Grandmama fra sin Barndom, er udviklet i disse Aar. I sin Levnedsbog skriver han: „Hun havde nu i den stille Præstegaard Ro og Lejlighed til at give sin kraftige Vilje en dybere og mere indadventt Retning.“

Da *Hans Swane* efter sin Faders Død afsejlede i Marts 1781, bestod Negotien af 2 Assistentter og en Volontør. Han var 2den Assistent. Paa det næste Togt i April 1784 var han 1ste Assistent under en Supercargo. Endelig paa hans tredje Rejse i Januar

1787 var han den øverste, men kun med Assistent-karakter og under ham 2 Volontører og „Assistentens Servitør; han fungerede altsaa som Supercargo. Om end *Hans Swane* saaledes ikke naaede Titel af Supercargo, har han vel nok, navnlig paa den sidste Rejse, tjent ret godt, saa meget mere som han fra sit tidligere Ophold i China var særlig kendt med Forholdene der.

Mellem de mange Rejser laa han hjemme Aaret over, men var formodentlig beskæftiget paa Asia-tisk Kompagnis Kontorer. De mange Dødsfald i Familien har kastet Skygge over hans Ungdomsliv. Det havde været en bevæget Tid med store Forandringer; hans gamle Hjem var hævet, og han har sikkert følt det som en Lettelse at komme fra Mørket herhjemme til sollyse Strande. Han synes som ung at have sat Pris paa Pyntelighed. Han var jo sin Moders Søn, og det faldt saa naturligt som Medlem af Negotien, der altid skulde optræde med en vis Pragt. Det maa være fra den sidste Rejse han medbragte til sin Moder en mærkværdig, malet Gipsfigur i Legemsstørrelse af sig selv som Supercargo i Galadragt; Ansigtet var glat og fint, vistnok materielt ligt, men trods de livlige Farver dødt og uhyggeligt. Han bar Pisk med Haarpung og pudret, friseret Haar, Chapeaubas under Armen, langskødet, broderet Atlaskesvest, brun, afrundet Kjole med store, glimrende Knapper, fine Kniplinger i Kalvekrøset og for Hænderne, brune Knæbenklæder, hvide Silkestrømper og Sko med Guldspænder — ret en Gave efter Grandmamas Smag, som — da han efter sin

Hjemkomst i Sommeren 1788 aflagde Besøg i Præstegaarden — opstilledes i hendes Dagligstue.

Dette Sommerbesøg blev af afgørende Betydning for hans fremtidige Liv. Aaret forud var den 26aarige *Johan Peter Gad* kaldet til Sognepræst i Tingsted paa Falster¹⁾. Han var en dygtig og begavet Mand, dengang ugift, og vi tør antage, at hans unge tyveaarige Søster *Johanne Marie* er fulgt med ham til Præstegaarden, ikke langt fra Torkildstrup²⁾. *Johanne Marie* har sikkert hørt Grandmama berømme sin vidtberejste Søn. I hvert Fald blev *Hans Swane* 1788 forlovet med hende, og 14. Novbr. s. A. ansøgte han om Borgerbrev som Brygger i Kjøbenhavn, hvilket bevilgedes ham 2. Marts 1789, hvorpaa Brylluppet stod i Gads Præstegaard d. 10. Marts; han var da 36 Aar. Det var en brat Forandring i hele hans Levesæt, og efter Familietraditionen skyldtes den hende. Hun kunde nemlig ikke finde sig i den Tanke, at han den meste Tid skulde være borte fra sit Hjem; men han har vistnok ogsaa selv ret villig lyttet til hendes Forestillinger, thi Fremtidsudsigterne i Asiatisk Kompagni var for ham ikke længere saa gode som forhen. Negotiernes Antal blev mindre og mindre, og der kunde snart komme den Tid, hvor han kunde blive henvist til at søge til China som Overligger, hvad han som gift ikke kunde ønske, tilmed da Stillingen ingenlunde var ublandet behagelig, idet Faktoriets Embedsmænd altid var ud-

1) Johan Peter Gad (1761—1837), senere Sognepræst til Magleby paa Møen. Han blev den 18. Marts 1789 gift med Anna Cathrine Staal (1769—1837).

2) Johanne Marie Gad (1767—1842), Datter af Pastor Jørgen Jensen Gad til Vejby, der i sine 3 Ægteskaber havde 23 Børn.

satte for megen Bagtalelse og for Mistanke fra Direktionens Side.

Grandmama oplevede saaledes baade sin Søns Bryllup og hans Bosættelse som Borger i Kjøbenhavn. Hun selv forblev dog i Præstegaarden Resten af sit Liv. Hun blev endnu sig selv lig. Med sin tiltagende Magerhed og Bleghed bevarede hun den Værdighed og Ro, hvormed hun indtog sin vante Hædersplads i Familien. „Saa blev hun senge­liggende“, siger *Ingemann*, „og den 28. December 1796 om Morgenen døde hun, efter at hun havde velsignet baade Forældrene, Moster og Børnene, ogsaa de der sov“. Kisten med hendes Lig staar endnu i en muret Begravelse.

Ingemann skriver, at hun efterlod sig nogen Formue. Vel var Ejendommen ved Stranden bleven solgt i 1791; men hvad der ved dette Salg er indkommet i Kontanter, maa været gaaet andetsteds hen. Thi ved sin Død ejede hun kun Torkildstrup Kirke, som i sin Tid var indkøbt for 6560 Rdl.; men paa denne havde hun optaget en Prioritet paa 2300 Rdl. og fremdeles havde hun gammel Gæld paa 1600 Rdl., saa der blev kun 2100 Rdl. tilbage og hendes Møbler m. m. i Præstegaarden. Det var alt.

II. HANS SWANE SOM BRYGGER OG TØMMERHANDLER

(1789—1803)

Vi har fulgt min Bedstefader *Hans Swane* gennem hans Ungdomsliv, paa hans Reiser til China,



HANS SWANE
som Supercargo.
Efter Miniature.

set ham komme hjem sidste Gang som fungerende Supercargo ved Midsommertid 1788, og saa i Løbet af tre Fjerdingaar forlove sig, tage Borgerkabsom Brygger for nogle Dage efter at holde Bryllup. Det var som et Saltomortalespring, og dog var det ingenlunde let at blive Brygger, at komme ind i Bryggerlauget.

Bryggerlauget gaar flere Aarhundreder tilbage i Tiden. I 1739 fastsloges de Former, under hvilke Lauget i Fremtiden arbejdede, naturligvis af og til underkastet smaa Forandringer, indtil Lauget hævedes i 1805. Oldemanden bestemte, alt som Behovet var, hvor mange Bryg der aarlig maatte brygges (den saakaldte Omgangsbrygning), hvert Bryg paa 14 Tdr. Malt, hvorved alle Bryggere kom til at brygge ligemeget. Forbrugerne henvendte sig med deres Bestillinger i Kontoret i Laugshuset, hvor der ogsaa fandtes et Prøvekammer, hvor Øllet blev undersøgt, stundom vraget. Paa *Hans Swanes* Tid var det et sluttet Laug med 100 Bryggere og 100 Svende og 200 Dreng. Bryggerne var gennemgaaende velstillede Folk og stod i Rigdom og Anseelse nærmest ved Siden af jævnt store Købmænd. Vi træffer derfor ogsaa i Magistratens Resolutionsprotokoller fra *Hans Swanes* Tid blandt Bryggerne Kancelliraader, en Overkrigskommissær, en Krigsraad, en Borgerkaptajn, ja endog en Justitsraad — nok til at fastslaa Standens sociale Stilling.

Naar i min Barndom Talen faldt paa *Hans Swane*, hed det gerne: „Ja! hvem der havde en Bryggergaard, havde ingen Nød.“ Ved Laugstvangen var Bryggerne ganske vist hæmmet i deres Bevægelser, men

Konkurrencen var udelukket, og Lauget blev velvilligt behandlet af Magistrat og Regering; netop paa den Tid satte Regeringen efter Ansøgning atter og atter Taxten paa Øllet op. Endvidere havde Lauget Ret til aarlig at købe af Staten 10000 Tdr. Byg til 10 Mark Tønden. Fremdeles var den saakaldte „Bryggervang“ bortfæstet af Magistraten til Lauget for 23 Sk. pr. Td. Land. Dette Vænge var et anseligt Areal paa 125 Tdr. Land, beliggende ved Lille Vibenshus, altsaa hvor Østerfælled hørte op. Jordene strakte sig baade langs Jagtvejen henimod Store Vibenshus, og ud til Stranden, hvor nu Øresundshospitalet ligger. Vangen blev tilset af en paa Stedet boende Vangsmænd, men var forøvrigt delt i en Mængde Lodder, hvor mange vides vistnok ikke, men i alt Fald ikke nok til alle 100 Bryggere, hvorfor ved Dødsfald eller ved Salg af en Bryggergaard en saadan Lod var et eftertragtet Gode, som gerne tilfaldt den for Tur staaende, der da trods den lange Afstand selv drev den, med Vaarsæd og Græs til Høslet; kun efter Høsten synes det hele Areal at have været lejet ud til Kreaturer paa Ævret.

Efter det foregaaende maa det anses som et heldigt Tilfælde, at der netop i 1789 var en Bryggergaard til Salg, nemlig Matr. Nr. 123 paa Ulfeldts Plads, nu: Graabrødretorv Nr. 11, som *Hans Swane* resolut købte af Kancelliraad *Kinckel*¹⁾. Bryggeriet antog han i November 1789, da Skødet udstedtes; men den private Lejlighed kunde han først disponere over til Paaske det følgende Aar.

¹⁾ Kancelliraad Peter Christian Kinckel (1730—1800).

Da de Unge holdt Bryllup d. 10. Marts 1789, varede det saaledes over et Aar inden de kunde flytte ind i deres Hus, hvorfor de i Mellemtiden boede til Leje i Snaregaden Nr. 13.

Han købte Bryggergaarden for 21000 Rd., hvoraf Sælgeren lod 10000 Rd. staa som første Prioritet. En Lod i Vangen, som *Kinckel* havde disponeret over, gik til en anden ældre Brygger. For yderligere at ordne Pengeforholdene fik han samtidig en Synsforretning afholdt, der vurderede Ejendommen til 25000 Rd. Denne Beskrivelse giver et godt Overblik over den hele Gaard. Det var en gammel Bryggergaard, den ældste Grundtegning er fra 1702; omkring dette Aar var Gaarden brændt, saa Grundtegningen fra dette Aar sandsynligvis angiver de nye Bygninger. Som Gaarden, der forlængst ikke mere har Bryggeri, endnu ligger dér ved „Hukken“ paa Graabrødretorv, kan vi kende den igen i dens Hovedtræk fra de gamle Tegninger og fra Beskrivelsen i 1789.

Set ovre fra den lille Keisergade tog Husrækken fra Løvstræde sig smukt ud med sine høje smalle Bygninger med Gavle ud til Torvet. Disse Huse fra det 17. Aarh. staar endnu den Dag i Dag. Den brede Bryggergaard sluttede denne Række med sine tre Etager og to Gavle ud mod Torvet og med den lavere 2-Etagers Sidebygning med Gavlspids, Udligger og Tridse vendende ud mod en Smøge, men synlig fra Keisergade. Foran Forhusets Port med det lave halvrunde Portvindue stod 2 statelige „huggede Stenpiller med runde Glaslygter med Jern-

arme og Zirater“, og midt paa Torvet udfor Porten, stod Skamstøtten over Ulfeldt. Den hele Gaard har taget sig malerisk og imponerende ud. Nu er desværre Gavle og Gavlspidser afløste af almindelige Etager.

Fra Porten, som ved et Gitterværk var aflukket mod Gaarden, gik man tilhøjre op gennem en Forstue til den brede Forhustrappe med rundtløbende, udskaaret „italiensk Rækværk“, førende op til første og anden Sal, som var lejet ud, ligesom der i Kælderen boede en Spækhøker. Første Sal var særlig udstyret: blandt andet var der en stor Hjørnesal med tre Fag til hver Side, „smykket med Stuccatørloft, Væggene malede med antique Malerier, høinet med ægte Guld, med forgyldte riflede Lister med dito Perler“. I Modsætning hertil var Stueetagen, hvor *Hans Swane* boede, ganske jævn.

Fra den ovennævnte Forstue ved Trappen var der dels Nedgang til Gaarden ad en Stentrappe, dels Indgang til Stueejligheden gennem et Kabinet paa ét Fag til Torvet; ved Siden af dette laa to lave Portkamre, ét mod Torvet og ét til Gaarden. I et Brev fra *Ingemann* til min Fader minder han denne om dette Portkammer, hvor de som Drengene tilbragte herlige Timer i en Ferie.

Paa den anden Side Kabinettet laa en Sal paa to Fag, dernæst den solrige Hjørnestue, vel sagtens Dagligstuen, lang og smal, med ét Fag mod Nordvest og tre Fag mod Sydvest. I den tilstødende Sidebygning ud mod Smøgen laa to Værelser, først Spisestuen, saa Sovekammeret med en Alkove, begge

mørke; modsat Spisestuen ud til Gaarden laa Køkkenet med Spisekammer. Overalt var der gibset Loft, og hvert Rum var forsynet med Vindovn med Tromle og Rør, men uden særlige Prydelser; Væggene havde Panel og var beklædte med Voxdug, Lærred, eller malede. Kun ind til „Salen“, hvis Loft var prydet med „Quadraturarbejde“, var der Fløjdøre „med Messinghængsler, indstukne hollandske Laase med Messingskilter og Trykkeri“ — man kan vel af denne omstændelige Beskrivelse slutte sig til de øvrige Døres tarveligere Udstyrelse, maaske kun med Klinker og Kroge. Alle Vinduerne ud til Torvet var forsynede med indvendige Vinduesskodder med Messingbeslag. I Køkkenet fandtes en aaben Skorsten med Jærnplader, medens derimod 1ste Sal havde to Komfurer.

Hermed slutter Beskrivelsen af Beboelseslejligheden, men uvilkaarligt venter man at forefinde Bryggeriet som en stor Bygning beliggende for sig selv. Man undrer sig da — efter Beskrivelsen af det sidste Værelse — uden Overgang at læse følgende: „I de 3 andre Fag er Bryghuset.“ Ja, det er hele Bryggeriet: ét Værelse i Sidehusets nederste Etage, umiddelbart op til Køkkenet, ud til Gaarden med en særlig Stentrappe. Her er den store Kobberkedel til 14 Tdr. Malt indmuret i Skorstenen, med Tilbehør af Kar og en Pumpe, samt i Kælderen nedenunder de primitive Redskaber til Øllets Gæring og Afsvaling. Man kan forstaa, at én Svend og to Drengene kan forestaa det hele Bryggeri og Maltgørreriet, som laa lige ved Siden af. Øllet var vel ogsaa

derefter: 3 Sorter Hvidtøl, Skillingsøllet til Menigmand og to bedre Slags. Men man har vanskeligere ved at fatte, at en saa enkel Virksomhed har kunnet give en større Fortjeneste. Og det var ikke fordi dette Bryggeri var mindre end andre: de har omtrent alle været ens. Det aarlige Antal Bryg kan paa *Hans Swanes* Tid sættes til c. 34 5: et Bryg hver tiende Dag. Om ogsaa Bryggerkedlen var af forskjellig Størrelse, var selve Brygget det samme, engang fastsatte. De forskellige Bryggeriers ulige Værdi maa have beroet paa den større eller mindre Grund, større eller mindre Udleje o. desl.; de fleste, derimellem *Hans Swane*, staar i Mandtalslisterne for den ret anseelige Skatteværdi af 2 Portioner for Næring, medens enkelte er sat til 3 Portioner.

Ovenover Bryg- og Maltehus i 2den Etage og paa Lofterne var Oplag af Malt og Korn. I Tværbygningen paa 3 Fag var forneden Gennemkørsel fra Forgaarden til en lille Baggaard. De næste to Etager optoges af Karlekamre.

Endelig i Bagbygningen ud til Kokkegade (nu Walkendorffsgade Nr. 20), paa 3 Etager med 3 Fag, var nederst Udkørsel til Gaden samt Stald til 4 Heste; derover Fourageloft, Brændeoplag og Kornloft, og paa Taget en Gavlspejs med Tridseværk. I Baggaarden var anbragt Skarnkiste, Locum og Høsehus.

I Beskrivelsen er ikke omtalt nogen Kvægstald, skøndt der var Plads nok til en saadan. Dette skyldes antagelig en Forglemmelse. Bryggerierne kunde ikke undvære Køer til Opfodring af Bærmen, og det

skulde falde et enkelt Bryggeri vanskeligt til enhver Tid at afsætte Bærmen til andre Bryggerier. Ogsaa nævnes i en Beskrivelse af samme Bryggeri i 1816 6 Heste og 8 Køer; dette var en god Indtægtskilde, Mælken solgtes til Kvarterets Beboere.

Hvert Bryg tog to Dage, paa den tredie blev Øllet udkørt. De tre Laugsfolk har sikkert kun haft Arbejde i selve Bryggeriet og Maltgørieriet, var vel for fornemme til anden Bestilling. De mange Kørsler med Øl, efter Byg, Brænde og Kul tilfaldt de 2 Bryggerknægte. Men der var endda mange Slags Arbejder i Bryggergaarden som Køernes Pasning, Brændehugst og Opbæren, Kornets og Maltets Op- og Nedbæren m. m., saa det er ikke let at sætte Tal paa Folkene. Ogsaa Pigeholdet har været stort i den udstrakte Gaard. Borgestuen maa have ligget i Tværbygningen, Laugsfolkene har nok spist for sig selv. Saa var der Malkning, Hønsenes Pasning, Salg af Mælk; endvidere de mange Gøremaal, som Datiden førte med sig, hvor der var stort Folkehold: Slagtning og Nedsaltning; der spandtes om Vinteren, støbtes Lys om Efteraaret m. m. Endelig var der Beboelseslejlighedens og Børnenes Pasning — der var nok at tage vare paa for en dygtig Husmoder.

I Oktober 1794 fik *Hans Swane* desuden Børgerkab som Tømmerhandler. Paa den Tid var Tømmerhandlen blevet ordnet saaledes, at der paa Terrænet udenfor Vestervold, „Dronningens Eng- have“, paa det nuværende Banegaardsterræn af Kommunen var inddæmmed 16 Tømmerpladser, af hvilke Stat og Kommune disponerede over de 3, mens de

13 udlejedes til de privilegerede Tømmerhandlere, for hvem Forretningen sikkert har været indbringende; en af disse Pladser fik *Hans Swane*.

I min Barndom laa der lige syd for Langebro paa den smalle Jordstrimmel mellem Stadsgraven og Kalveboderne en rød Mur med Skydeskaar og en monumental Port paa Midten. Jeg mindes tydeligt det lave vide Land paa begge Sider af den opdæmmede Vej med Strandenge og større Vandflader, hvor der flød store Beholdninger af Tømmerstokke; det var den Tids Maade at opbevare Tømmeret paa.

Det har vel været Barndoms minder, der af og til paa min Faders Morgenvandring med mig ved Haanden har ført ham ad denne Vej.

Johanne Marie var af en dygtig Slægt, Datter af Præsten *Jørgen Jensen Gad* (1717—86). Hans Fader var *Jens Hansen Færgemand* (1690—1747), „velfornemme Kiøbmand og Borger“ i Svendborg. Da Sønnen i 1735 skulde til Kjøbenhavn for at dimitteres, slog han op i sin Bibel og traf Navnet *Gad*, som han antog. Han blev Stamfader til den vidt forgrenede Præste- og Embedsslægt af dette Navn. Han var fra 1753 til sin Død Præst i Tibirke og Vejby i Nordsjælland. Han var tre Gange gift; efterlod af andet Ægteskab en Datter *Christiane*, og af tredie med *Elisabeth Hammer*, Datter af Provst, Magister *Hans Hammer* i Helsingør, 17 Børn. Af disse kender vi *Johan Peter Gad*, en af de ældste, som blev Sognepræst i Tingsted paa Falster, hvor *Hans Swane* lærte hans tyveaarige Søster *Johanne*



JOHANNE MARIE SWANE, F. GAD

Efter Maleri af C. A. Jensen.

Marie at kende. I en Stamtavle over Slægten *Gad* nævnes hun sammen med sine Brødre, Præsterne *Johan Peder Gad* og *Elieser Gad* som i Besiddelse af saavel Aands- som Legemskræfter. De var voxede op ved det brusende Kattegat paa en Tid, da Sandflugten hærgede forfærdeligt i det ene af Sognene; Naturen præger jo Menneskene, og desuden var der for mange Børn i Præstegaarden til at de skulde blive forkælede, de maatte tidlig ud at staa paa egne Ben. *Johanne Marie Gad* gik ved sit Ægteskab med *Hans Swane* ind til en omfattende Virksomhed med stort Husvæsen, men ogsaa til gode økonomiske Kaar. Selv medbragte hun ingen anden Kapital end den, som ligger i lykkelige dygtige Gaver og en redebøn Villie. Dog ikke blot i hendes Slægt, ogsaa i vor er Mindet bevaret om den forstandige Husmoder, der ved sin Ordenssans og Sparsommelighed, forenet med en lykkelig Rundhaandethed og Gæstfrihed gjorde Hjemmet hyggeligt. En anden Side af hendes Karakter træder frem i Ingemann's „Levnedsbog“, hvor han som Dreng efter et Feriebesøg i Bryggergaarden har Indtryk af hende som den ungdommelige, livlige Tante.

Deres ældste Barn, min Fader *Lars Swane*, blev født i Snaregade 30. Marts 1790, før mine Bedsteforældre flyttede ind i Bryggergaarden. *Johanne Marie Elisabeth Swane* blev født Nytaarsdag 1792; *Jørgen Swane* 22. Februar 1795; *Birgitte Francisca Swane* 7. Januar 1797, og *Hans Marius Swane* 21. Juni 1800. I den store vidtløftige Gaard paa Graabrødretorv, hvor den raske Børneflokk voxede op,

var der Plads for Drengene til mangen en Leg og noget at se og opleve og tage fat i, naar der blev fyret op under den store Bryggerkedel. De fulgte med Karlene om Efteraaret til Nyhavn efter Brænde fra Skibene, eller fulgte Faderen til Tømmerpladsen, naar Skib eller Pram ventedes. Forøvrigt holdtes Børnene efter min Faders Udsagn, som Tidens Skik var, i en vis respektfuld Afstand fra Forældrene, og fra de blev saa store, at de kunde række Bordet, indtil de blev konfirmerede, stod de op ved Middagsbordet.

Den 25. Juni 1795 om Eftermiddagen efter flere Dages Varme og Blæst udbrød der Ild i et Oplagsmagasin paa Gammelholm. Med den stærke østlige Vind sprang Ilden over Holmens Kanal og antændte Bydelen om Nicolai Kirke, hvis Spir faldt Kl. 8^{1/2} om Aftenen. Færge- og Højbrostræde paa den nuværende Højbroplads stod i lys Lue, og samme Aften brændte hele Husrækken ved Gl. Strand. Kaptajnens forrige Hus og alle de gamle spidsgavlede Huse maatte falde. Men værre var det, at Ilden om Natten løb op langs Amagertorvs sydøstlige Husrække. Petersens Jomfrukloster og Løveapotheket stod i Brand — en grufuld Nat i den af det uhyre Baal oplyste Bryggergaard, som kun ved Helliggeist-Kirke og Kirkegaarden var skilt fra Ildhavet, der let kunde springe over til den nære Kokkegade og Klosterstræde. Var Vinden gaaet lidt om fra Syd med Storm, som den gjorde den følgende Formiddag, havde Faren været stor. Nu fortsatte Ilden sin Rase syd for Amagertorv. Læderstræde brændte, saa Knagbrostræde, Hyskenstræde, og om Morgen

naaede Ilden hen mod Gl. Torv. Da var det om Formiddagen Sydoststормen kom; men da var Faren for Bryggergaarden ikke saa stor. Husene i dens Nærhed var nedbrændte, og Baalet mindre. Men medens Ilden hele Lørdagen bredte sig mod Vest — Lørdag Aften brændte Raadhuset paa det nuværende Nytorv, og Farvergade, Frederiksberggade og Vestergade stod i lys Lue — førte den stærke Sydoststorm samtidig Ilden noget tilbage. Nygade, Skovbogade, Vimmelskaftets hidtil bevarede nordre Side og en Del af Skindergade brændte. Frue Kirke reddedes kun, fordi den var under Reparation, saa der kunde kommanderes Soldater til fra Stilladserne at overøse Spir og Tag med Vand. Petri Kirke og Bispegaarden var udsatte, men frelstes, medens Ilden rasede i alle Gaderne til Volden. Saaledes forløb Lørdag Nat i Ængstelse for, hvad der skulde komme, og endnu Søndag Formiddag saa det kritisk ud. Men Søndag Aften var man overalt Herre over Ilden, da der hele Søndagen var arbejdet godt i Mod-sætning til de foregaaende Dage. Saa nær Ildgrænsen kunde mine Bedsteforældre prise sig lykkelige, at de havde undgaaet Faren. De havde Hjemmet i Behold. Var Gaarden brændt, var Erstatningen kun bleven saa som saa: ikke fuldstændig, og fordelt over Tidsrummet lige til 1826 — ikke at tale om det Tab Forretningens Standsning vilde have voldt.

Johanne Marie Swane var som nævnt meget gæstfri og havde en stærk Følelse for Sammenhold i Slægten. Hendes Hus blev et Hjem for dem af hendes Søskende, der tidligt havde mistet Fædre-

hjemmet og som kom fremmede og hjælpeløse til Staden. I Modsætning til hendes talrige Slægt var *Hans Swanes* Slægt jo faatallig.

Paa det gamle Aarhundredes sidste Dag døde hans Svoger Provst *Ingemann*, og Enken med den svagelige gamle Moster *Marie* og de yngre Børn — de tre ældste Sønner maatte ernære sig selv i Kjøbenhavn — flyttede fra Præstegaarden, der havde været som en lille Herregaard for dem, til smaa Kaar i et indskrænket Hjem i Slagelse. Paa tre Vogne med Flyttegoods var de kørt ud af Præstegaarden, medens Byens Beboere tilvinkede dem det sidste Farvel. Skøndt under smaa Kaar bevarede *Birgitte Ingemann* det milde lyse Sind og forstod at gøre Hjemmet hyggeligt og muntert; der var altid Husrum og Hjerterum, naar Studenterne kom hjem i Ferien. Grandmamas Efterladenskaber er vistnok hovedsagelig bleven solgt ved Auktionen i Præstegaarden. Det gjaldt for *Birgitte Ingemann* at skaffe saa mange Penge tilveje som muligt; men de to Glasmalerier af Kaptajnen og hans Hustru og de smaa Elfenbensbilleder fulgte med til Slagelse. Mærkeligt nok kom de ikke tilbage til *Hans Swane*; han var dog den eneste Bærer af Navnet og Familiens Overhoved. Og den prunkende Statue af Supercargoen blev ikke opstillet i Bryggergaarden — det var dog ikke mange Aar siden *Hans Swane* omhyggeligt havde medbragt den fra China. Der var sket et Omslag hos ham; fra den pyntelige Supercargo var han bleven den jævne Borger og Brygger, sikkert under Paavirkning af sin Hustru. Solid

og arbejdsom som hun var, stod Rokokoen, selv i dens beskedne borgerlige Udslag herhjemme, vel for hende som noget uforstaaeligt. Derfor ser vi ogsaa, at da min Fader, den lille *Lars*, paa et Besøg i Præstegaarden stod overfor sin Faders Statue, saa han paa den med Forundring og vilde ikke kendes ved den. Ved Opbruddet fra Præstegaarden blev den hugget i Stykker og gravet ned.

Om *Hans Swane* og hans Søster *Birgitte* saaes mere, vides ikke; men min Fader var i Slagelse paa Besøg, og *Bernhard Ingemann* en Sommerferie paa Ulfeldts Plads, hvor de to Drengene færdedes sammen; den fine fantasirige *Bernhard* beundrede den raske praktiske *Lars*.

Dette Feriebesøg kan ikke sættes senere end til Aaret 1802 i deres tolvte Aar, thi *Ingemann* mindes udtrykkelig i „Levnedsbogen“ sin Morbroder fra dette Sommerbesøg. Men næste Sommer var *Hans Swane* ikke længere blandt de Levende. Han døde 5. Juni 1803, kun 50 Aar gammel, efter Kirkebogen „af Brystsyge“. Min Faders lille ivrige sexaarige Søster *Gitta* har senere omtalt for sin yngste Datter *Betty*, at hun tydeligt mindedes dette Dødsfald og var stærkt rystet deraf. Da Moderen en Dag, vel kort efter Dødsfaldet, udeblev fra Hjemmet noget længere end sædvanligt, udbrød den Lille: „Kan vi saadan miste vores Fader, kan vi jo ogsaa miste vores Moder!“ — et Udraab, som i Barnets Mund peger hen paa, at min Bedstefader er død uden foregaaende Sygdom.

Medens *Johanne Marie Swanes* Karakter ligger

klar for Dagen allerede i denne første Del af hendes Liv, er Mandens Billede — ligesom hans Faders — utydeligt og tilsløret. Vi maa øse af de faa og smaa Kilder vi træffer paa. I „Levnedsbogen“ omtaler *Ingemann* sin Morbroder som den jævne og milde, og Svogeren *Elieser Gad*¹⁾ kalder ham i sit Eftermæle den kloge, erfarne, forsigtige Mand. I hvert Fald har min Bedstefader haft en betydelig Virksomhed, og at han har samlet sig en Formue, godt bistaat af sin Hustru, ses deraf, at denne i sin 38aarige Enkestand kunde leve pekuniært sorgfrit, opdrage Sønnerne til gode Stillinger og give sine to Døtre et solidt Udstyr.

Det var kun fjorten Aar det forundtes den vistnok stille, lidet fremtrædende Mand at leve sammen med sin Hustru og sine Børn, efter alt at dømme lykkelige Aar i et godt Samliv.

III. JOHANNE MARIE SWANES FØRSTE AAR SOM ENKE OG HENDES SØN LARS SWANES UNGDOMSAAR

Saa vidt vi kan se paa saa lang Afstand, havde Livet hidtil ligget lyst for min Bedstemoder *Johanne Marie Swane*. Hendes Mand havde styret Forretningerne, hun sit store Hus, og begge havde de set Børnene voxte til, sunde og glade. Nu stod hun ene, alt hvilede paa hendes Skuldre. Den ældste

¹⁾ Svogeren *Elieser Gad* var paa daværende Tidspunkt Præst i Rø paa Bornholm, saa det er tvivlsomt, om han har holdt Sørgetalen.

Søn, *Lars*, var kun 13 Aar. *Her* var ingen Støtte, og der var meget at tage Vare paa og overtænke — saa meget at det vel ogsaa i nogen Grad dulmede Smerten. Urolige Aar blev det for hende fra hendes Mands Død og langt frem i Tiden, lige til 1828.

Efter sin Mand sad hun i uskiftet Bo, og Bryggergaardens Drift maatte hun foreløbig selv overtage. Det var vel heller ikke saa vanskeligt; men hvad der nok kunde ængste hende, som alle andre Bryggere, var at den Tid nærmede sig, da Lauget vilde blive hævet og Privilegierne fratagne dem. Der havde flere Aar været forhandlet derom, og i 1805 faldt Afgørelsen. Som Erstatning fik hver Brygger 4000 Rd. d. C. udbetalt af Staten, en dengang ikke ganske ringe Sum.

Den Tømmerhandel, hendes Mand havde drevet, har hun sikkert maattet opgive. Tømmerpladsen er vistnok blevet lejet ud til en anden, saasnart det kunde lade sig gøre. Thi vi ser, at hun allerede i Mandtalslisten for næste Halvaar er sat ned fra 3 til 2 Portioner for Næring, saaledes som hendes Mand stod i Mandtalslisten før han blev Tømmerhandler; og da hun i det hele slap heldigt igennem de urolige Tider der paafulgte, tør man antage, at hun har faaet udbetalt den i Tømmerhandlen staaende Kapital, hvad der da har været en Lykke for hende, da alle 16 Tømmerpladser brændte under Bombardementet 1807.

Efter *Ingemanns* Udsagn gik hendes ældste Søn

Lars i Efterslægtsskolen, senere i en Handelsskole, saa vidt jeg husker paa Hauserplads; „men den duede ikke“ — sagde min Fader — „vi lærte ikke meget, og naar den aarlige Examen nærmede sig, underrettede Lærerne Eleverne om, hvilke Stykker de skulde høres i, og indøvede dem.“

Han er vistnok strax efter Konfirmationen kommen paa Kontor hos en Købmand *Bithorn*, som har handlet paa Vestindien.¹⁾ Fader maa tidlig have erhvervet sig *Bithorn's* Tillid, thi han havde kun været højst to Aar paa hans Kontor, da han under en Krise 1806 blev betroet at rejse til Vestindien for at indfri Penge hos et derværende Handelshus, som *Bithorn* ogsaa var Chef for. Han gav min Fader fuld Myndighed til at handle paa sine Vegne og at gennemgaa alle Bøgerne. Min Fader var dog kun lige fyldt 16 Aar, da Fuldmagten udstedtes i Maj. Fader var ikke i Besiddelse af nogen usædvanlig Begavelse, men han maa have været mærkværdig tidligt udviklet, og som han hele Livet igennem var ærlig, paalidelig og sindig, har han vel allerede som ung Mand udmærket sig ved disse Egenskaber, og *Bithorn* har da formodentlig ikke havt nogen Ældre paa Kontoret, som han har kunnet undvære. Det maa imidlertid ikke have været let for min Fader i saa ung en Alder at paatage sig dette Hverv; men her har maaske netop den frejdige Ungdom hjulpet ham. Den Ære, der knyttede sig til denne Sendelse, Udsigter til nye Perspektiver af ukendt Art, Familie-

¹⁾ I Mandtalslisten 1800-01 findes under Amagertorv 52: Møller & Bithorn, Købmænd.

traditioner — „Far og Farfar fløj ud mod Øst“ — slige Tanker har vel været bestemmende for Moder og Søn, skøndt Opholdet kunde blive langt, inden han kunde komme hjem igen.

Min Moder, der allerede kendte *Lars* som Dreng, har engang beskrevet for mig hvordan han saa ud i hine Tider: røde Kinder, guldklasket Haar, klare blaa Øjne, over hans Ansigt et Drag af Godhed, og — kan jeg tilføje, hvad jeg mindes fra min Barn-dom — sirlig i Ydre og Paaklædning. Ved Afskedsbesøget hos Provst *Clausens* hængte han et Ravhjerter i et Baand om Halsen paa den 11aarige *Julie*, at hun ikke skulde glemme ham under hans Fraværelse. Mellem Moder og Søn er ingen Breve bevaret, derimod et rørende naivt Brev fra hans Faster, *Birgitte Ingemann* — det eneste Brev fra dette Slægtled, som derfor gengives med sin oprindelige, gammeldags Skrivemaade.

Slagelse d. 9. August 1806.

Velsignede god *Swane*, Du er nu saa langt fra os, saa vi saa Sjælden kan have Brev fra dig, det var en Rask resolution af dig, at du tog derhen, mens jeg tvivler ikke paa at det jo er til din Løcke, og du vil glæde din kiærlige Moder. Skriv mig endelig til og lad mig vide, hvorledes Du lever, Gud give dig Løcke og bevare dig for Slette menneskers omgang, tag dig iagt for at spise Frugter som kan skade dig, ti jeg vil at du skal leve og bevare en god hælbred. Min *Børnhart* vil savne dig naar han kommer til Byen, han har skreevet dig nogle breve

til som du vel har faaet. Din gode Moder skriver saa flittig til dig, saa hun nok fortæller dig alt nyt i Familien. Alt er her ved det gamle, vi er Gud ske tak alle friske og lever vel, mine tre Pigebørn hilser dig tusen gange saavelsom gamle Moster. Lev vel gode elskede *Swane* og tæng stundom paa din Faders kiære Søster

Gitte Ingemann.

Fra *Ingemann* er bevaret 6 Breve til Fader i Vestindien, alle aandende Smerte over Adskillelsen. Samme Efteraar 1806 blev *Ingemann* Student. Brevene kaster Lys over hans Sindsstemning paa den Tid og giver ogsaa enkelte positive Oplysninger, medens Fader selv var ret tavs om sit Ophold derude.

I det første Brev fra Slagelse 1. Juni 1806 hedder det: „Din pludselige og saa højst uformodede Bortreise, bedste Ven! har gjort et heftigt Indtryk paa os alle, men ingen føler vel saa meget derved som jeg. Det har stedse været min Yndlingstanke, stedse mit varmeste Ønske at leve nær hos dig og at nyde din Omgang. Dette mit kjæreste Ønske var nu blevet til et Haab, som jeg troede aldrig kunde svige; den Tid var nu ikke langt tilbage, da jeg saa vist ventede at samles med Dig, og i Selskab med Dig at nyde Venskabs og Fortroligheds skjønneste, reneste Glæder, dog med eet seer jeg mig nu alle mine skjønne Forhaabninger berøvet og Dig, o Ven! den eneste, som følte sandt oprigtigt Venskab for mig, at iile bort til saa langt bortliggende Egne for maaske aldrig — det er skrækkeligt — maaske aldrig mere

at vende tilbage. Denne Tanke er mig den skrækkeligste af alle. De Par Ord jeg fik fra Dig ved din Afreise vare mig ubeskrivelig kjære, og jeg gjemmer dem stedse som det sikreste Beviis paa dit oprigtige uforandrede Venskab, da Du selv i Skilsmisens Øjeblik, da Du maatte forlade saa øm en Moder, saa kjærlige Søskende, dog mindedes din Barndoms Ven og ei vilde forlade mig uden at sige et kjærligt Farvel.“

Brev af 21. September:

„Med den inderligste Glæde modtog jeg dit Brev, gode *Lars*, det forsikrede mig om det, der af alt var mig kjærest, at Du lykkelig var kommen til dit Bestemmelsessted og endnu med samme Fyrighed og Varme mindedes din Barndoms-, din Ungdoms-Ven. — Du ser af Overskriften at jeg endnu er i Slagelse, om en 8 Dagstid er jeg her ikke mere. En højst vigtig Forandring i min Stilling forestaaer mig nu, jeg seer mig nu snart som ganske overladt til mig selv i en By, der er Lasternes Bolig, og det i en Alder, da de vaagnende Lidenskabers Magt er vanskelig at bekjæmpe; jeg føler selv hvilke skrækelige Farer, der vente mig, og hvor let et eneste Fejltrin kan forstyrre min Selvtilfredshed og tilintetgjøre mit hele tilkommende Livs Lyksalighed. Dog, gode *Lars*! Dit Venskab er mig den største Opmuntring til Dyd, aldrig haaber jeg skal jeg gjøre mig uværdig dertil, og stedse skal det være min ivrigste Bestræbelse at handle saaledes, at Du, gode *Lars*! ikke skal kunne rødme over at erkjende mig som Ven — — —.“

9. Oktober skriver *Ingemann* fra Kjøbenhavn; „Ja, Venskab er Menneskets skjønneste og ædleste Følelse. Uden Venskab er Livet et Intet — — O! aldrig gode *Lars!* aldrig kjølne Tid og Fraværelse vort Venskab! — — Maaske lader Forsynet os samles igjen alt her paa vor Vandring. Held os om vi da ere de samme, men hvis Skjæbnen maaske nægter os dette, da gives der vist hisset en Fortsættelse af hvert Menneskets ædleste Følelse, en Vedbliven af hver en Forbindelse, der her udgjorde hans reeste Lykke; saa skal da end ikke Døden selv sætte Maalet for vort Venskab, forenet med Dyd skal det trodse selv Tidens althenrivende Strøm — —.“

I et følgende Brev af 5. November fortæller han *Lars*, at han nu har overstaaet Studentereksamen, ihvorvel dens Udfald ikke ganske svarede til hans Forventning, men han fik dog 1ste Karakter. Han er paa sin Svoger *Spurs* Anbefaling¹⁾ bleven indlogeret paa Hjørnet af Viol- og Skidenstræde. I sammes Brev findes en mild Klage over at *Lars* saa sjældent skriver til ham, men ingen Bebrejdelser.

Det er ret mærkeligt at se hvilke stærke Følelser *Ingemann* vedblev at nære for min Fader. Han havde dog nu opnaaet al den Dannelse den akademiske Skole kunde give ham, medens Faders Skoleuddannelse kun var ringe; hvad Dannelse han sad inde med havde han selv erhvervet sig. I 1814 skrev *Ingemann* foran i et Exemplar af „De sorte Riddere“ til Fader: „Til min første Barndomsven og Ungdoms

¹⁾ Cand. theol. Niels Chr. Spur (1776—1817), 1811 Sognepræst til Hobro.

Fortrolige *L. Swane* med Agtelse for selverhvervet fleersidig Dannelse og reen Sands for det Gode og Skjønne, med broderlig Kjærlighed til det længe kjendte Hjerte, fra Forfatteren“. Trods denne Forskel i Uddannelse var de alligevel aandsbeslægtede. *Ingemann* havde i Barndommen og Ungdommen følt hos min Fader den Klangbund for sine Følelser og Tanker som han trængte til. Fader var en mild og følsom Natur, han elskede hele sit Liv den skønne Poesi, spillede i sin Ungdom paa Fløjte og satte i Sammensang en køn 2den Stemme til. Hans Moder burde aldrig sat ham til Handelen, han havde ikke hendes Slægts paagaende Dygtighed; han burde have studeret, men han har vel ikke følt noget bestemt Kald dertil; og da han nu engang var kommen i praktisk Virksomhed, har han omfattet denne med al sin Ungdoms frejdige Styrke.

Saaledes kom de to Ungdomsvenner til at gaa hver sine Veje. *Ingemann* fortsatte sit Fantasiliv, medens Fader ovre i Vestindien havde nok at samle sine Tanker om i det reelle Liv. Følgen blev at Fader trak sig noget tilbage fra *Ingemann*; frejdig og sund som han var, trængte han ikke saa meget til den Støtte i Venskab, som for den legemlig mere svage og i aandelige Kriser stedte *Ingemann* var saa betydningsfuldt. Ikke at Venskabet med den voxne Alder ophørte, det vedblev gennem Livet, om end fra Faders Side i nogle Aar noget reserveret; men da *Ingemann* i Efteraaret 1812 vandt sin *Lucie*, fandt han vel ogsaa dér hvad han savnede¹⁾.

¹⁾ Bernhard Severin Ingemann (1789—1862) blev 1822 gift med Lucie Marie Mandix (1792—1868), Datter af Konferensraad Jacob Mandix.

At min Bedstemoder har havt mangan ængstelig Time og følt det Ansvar hun havde paataget sig, som og at han fra Begyndelsen har havt store Vanskeligheder at overvinde i Vestindien, fremgaar af samme Brev af 5. November 1806. *Ingemann* skriver: „Jeg kommer ret ofte til din gode Moder, og da, bedste Ven! er Du stedse den kjæreste Gjenstand for vor Samtale. Jeg har læst alle dine Breve til hende, og begge have vi inderlig følt det ubehagelige i din Tilstand. Du skriver, at Du ser Dig omgivet af idel slette Mennesker uden at eie en Ven, en Fortrolig, ved hvis Hjærte Du kan finde den Roe og blide Tilfredshed, som Du nu langt fra Moder, Søskende og Venner forgjæves søger.“ Og længere hen: „Jeg var hos din Moder idag, hun havde ikke sovet i Nat for at tænke paa Dig. Du har en sjælden, en fortræffelig Moder; mangan urolig Time tilbringer hun for din Skyld; hun seer Dig i et farligt Clima uden Venner, omgivet af Skurke, og hun skjælver, ikke saa meget for din Sundhed og dit Liv, som for din gode moralske Character, med Ængstelighed tænker hun paa din Ungdom og den Ungdommen egne Letsindighed, og jeg læser det Ønske i hendes Øine: Gid jeg havde ham igjen i mine Arme, langt hellere fattig og dydig end rig og foragtelig. Ja, gode *Lars!* at have saadan en Moder er en sjælden Lykke.“

Disse Ængstelser fra Moderens Side viste sig overflødige. Vi har flere Vidensbyrd om at min Fader efterhaanden vandt Position i Vestindien. I et Brev af 1. Marts 1807 skriver *Ingemann*: „Dit vel-

signede lange Brev til din gode Moder har jeg læst. Du kan aldrig tro, hvor det glædede mig. Jeg saae Du var frisk, tildels ogsaa fornøjet, og hver Linie syntes at forraade, at Du var ganske den samme!“ Efterhaanden stod han heller ikke ene, han vandt brave Venner. En saadan har en *C. F. Hansen* været. Han var paa min Faders Tid Købmand (Klint & Hansen). Formodentlig er det under Krigen og Kri- sen gaaet tilbage for ham. Fader skrev 8. August 1807 efter sin Hjemkomst et Brev, som *Hansen* først modtog 1815 efter Krigen og strax besvarede med følgende venlige Ord.

Kjære Swane!

St. Croix 30. July 1815.

Det glædede mig særdeles meget endelig efter aatte Aars Forløb at erholde Deres Brev af 8. August 1807, det første jeg har faaet siden Deres Bortreise herfra med Fregatten til Kiøbenhavn, hvilket for- modentlig i alle disse Aar har lagt paa Toldbodens Post-Contoir i Kiøbenhavn og nu blev udsendt med Capt. *Beyer* i Märtz d. A. Adskillige af de i Aar udkomne Danske forsikrer mig, at det gaaer Dem meget vel, og dette ventede jeg alletider at høre. Hvorledes det gik os, *Klint & Hansen*, efter Deres Bortreise, kan ikke være Dem ubekjendt. Dog det er nu overstaaet, og alting er afgjort i Kiøbenhavn. . . De er i varm Erindring hos mig, og det skulde være mig inderlig kjært med de første Skibe, som kom herud, at høre fra Dem.

Deres hengivne Ven *C. F. Hansen*.

Ogsaa en engelsk Familie har vist aabnet sit Hjem

for ham. En lille gulnet Lap Papir har Fader efterladt sig, hvor der foroven med Blæk er tegnet en Svane. Nedenunder staar med en ungdommelig Haand:

How soft they were, those faint, misty summer stars!
what a mysterious perfumy have they let fall over us!

I det ovenfor nævnte Brev fra *Ingemann* giver denne en Skildring af sin egen mørke og triste Sjælstilstand: „Hvad mig selv angaar da er mit Liv saa eensformigt og aldeles ubetydeligt, at den bedste Biograph vilde finde Møie med at skrive to Linier derom. Fortiden og dens svundne Glæder mindes jeg endnu ofte med Behagelighed; sjælden og næsten aldrig fryder mig det nærværende Øjeblik, og forgjæves søger min dunkle Blik at kige ind i Fremtidens Mørke.“ Det er ikke, som hørte man en ung Student tale; men disse *Ingemanns* triste Sindsstemninger skyldtes imidlertid ikke selvbehagelige Sværmerier. Han havde virkelig Grund til at være trist, da han følte sig legemlig svag i disse Aar og frygtede, at han skulde dø af Brystsyge; hans fire Brødre var svagelige og døde i Aarene 1809—13.

I samme Brev omtaler *Ingemann Bithorn*: „Det gjør mig saa ondt for den stakkels *Bithorn*. Han har mange Bekymringer, det vil vist ikke være saa let en Sag at bringe hans affairer i Orden igjen. Jeg hører han har gjort Dig saa glimrende Tilbud, hvori bestaar de? Lover han Dig en vis Gage, eller skal en bestemt Part af Gevinsten være Din? Naar Du skriver mig til igjen, da giv mig Underretning herom, Du veed hvor megen Del jeg tager i dit

Bedste.“ Har min Fader tænkt sig Muligheden af at indtræde i *Bithorns* Forretning, var det heldigt, at dette ikke skete, thi Krigen med England vilde vel have ødelagt Forretningen, maaske med Tab for hans Moder.

Noget ind i Aaret 1807 var min Fader færdig med Gennemgangen af *Richter & Co's* Bøger; men Resultatet var ringe — der var efter Faders Udsagn intet at faa. Samme Foraar udbrød der paa St. Croix en heftig Epidemi af gul Feber — „Folk døde som Fluer“, sagde Fader. Paa Rheden laa netop paa den Tid en dansk Fregat, paa Togt i vestindiske Farvande. Ombord som Skibslæge var *Jørgen Hammer*, Faders Fætter.¹⁾ Han tilbød at skaffe min Fader Tilladelse til at følge hjem med Fregatten, som paa Grund af Epidemien vilde fremskynde sin Hjemrejse; at blive kunde være Døden. Han modtog med Glæde Tilbudet, og da der begyndte at vise sig nogle Tilfælde af gul Feber ombord, gik Skibet hurtigst muligt under Sejl. Rejsen gik heldigt. Engang i Vindstille under Troperne fik Fader sig et Bad i Atlanterhavet sammen med Officererne. Et Storsejl blev fastgjort til fire Baade, saa de kunde svømme som i et Bassin uden Frygt for Hajerne. Han kom hjem i en heldig Stund. Var han afsejlet en Maaned senere, vilde Fregatten være bleven stoppet i Kanalen, hele Besætningen bleven Krigsfanger og han rimeligvis ogsaa.

Nu kom han tidsnok til at være sin Moders og

¹⁾ Se nedenfor Afsnit IV.

sine smaa Søskendes Støtte under de rædselsfulde Bombardement-Nætter i September 1807. Han har ikke berettet meget derom, kun at hans Moder den første Nat omgivet af alle Børnene havde taget Tilflugt i Porten paa Ulfeldts Plads som det sikreste Sted, indtil en Bombe sprængte den ene af de store Afviserstone foran Porten — formodentlig en af de Kampestens Lygtepæle — saa Smaastykkerne susede om Ørene paa dem. Da de ikke længere følte sig trygge her, flygtede de til Christianshavn, saa vidt jeg har forstaaet ikke medtagende andet end hvad de kunde have i Hænderne.

Samme Nat stod *Ingemann* som akademisk Borger paa Vagt paa Volden. De fleste Bomber gik dog over Hovedet paa ham, da Englænderne skød efter Byen; dog dræbte en Bombe to Studenter ikke langt fra ham. Den ellers saa fredsommelige Ungersvend blev saa rasende, at han i sin Stridslyst kun ønskede, at Englænderne snart vilde storme, at han kunde jage sin Bajonet i den første han traf.¹⁾ En anden Beretning — jeg véd ikke om den er paa Prent eller er gaaet fra Mund til Mund i Familien — viser ham fra en noget mindre tapper Side. Det har vistnok været strax da de første Bomber begyndte at spille. I sin Angst greb han da en bortilende Kagekone om Livet og holdt hende op foran sig til Faren var forbi. Naar Fader, der skal have været Øjenvidne dertil, paa deres gamle Dage drillede *Ingemann* med denne Historie, erklærede denne det for en skammelig Usandhed, medens et lunt Smil krusede hans

¹⁾ Se Illustr. Tid. Bd. I S. 288.

Mund. — Da *Ingemann* den følgende Morgen blev arløst, fandt han sit Hjem brændt. Den næste Nat tilbragte han i en Kælder ved Gammelstrand, den tredie i en Rullestue paa Christianshavn.

Da Bombardementet ophørte, blev min Fader sendt ind til Ulfeldts Plads, og kom tilbage med den glædelige Efterretning, at hele den Side af Pladsen, hvor de boede, stod urørt. Men Husene ligeoverfor paa begge Sider af Kejsergade var skudt ned helt hen til Klosterstræde. Man kunde fra Bryggergaardens Port se Ruinerne af Frue Taarn og -Kirke.

Den første Del af min Farmoders Enkestand havde været urolig nok, og Aarene 1808—9 var heller ikke lette for hende. Under Krigen 1807—14 kom som bekendt Landets Pengevæsen i Uorden. Seddelmassen steg, og Kursen paa Kurantsedlerne faldt i Aarene 1809—12 fra 200 til 1760, indtil Staten 5. Januar 1813 erklærede sig fallit, hvorpaa en ny Rigsbank oprettedes med en Grundfond, som dannedes ved at alle Jordejendomme maatte indskyde 6 pCt. af deres Værdi. I denne nye Bank indløstes da 6 af de gamle Kurantdaler med 1 Rigsbankdaler. Man kan begribe hvilke Tider det maatte være for Folk uden andre Indtægter end den deres Formue kunde give. Hvordan min Farmoder klarede sig, véd jeg ikke, men klare sig gjorde hun. Allerede i August 1806 havde hun lejet Bryggeriet ud, i 1808 solgte hun det for 18000 Kurantdaler og 8000 Rdls. Udbetaling. I 1810 købte hun Gaarden Nr. 169 (nu Nr. 5) i St. Larsbjørnsstræde for 30,200 Rd., men

allerede i 1811 solgte hun den for 45,000 Rdl. — sagens kun tilsyneladende Avance.

Hvordan det nu end forholder sig hermed, finder vi ikke i opbevarede Breve fra Aarene 1811—16 Spor af nogen Uro eller Ængstelse i Henseende til hendes Pengesager. Det synes som om Aarene 1811—13 har været lykkelige Aar for hende, indtil den ulykkelige Katastrofe 8. November 1813 indtraf. Det var som om disse Aar skulde bringe hende Løn for hendes Møje. 1811 blev *Jørgen* en flink Søofficer, 1812 fik hun sin ældste Søn, min Fader, i Kompagni med den rige og ansete Mægler *Holten*, og i Foraaret 1813 kom *Marius* i Huset hos Rektor *Bendtsen* i Hillerød, mens hun selv lejede Sommerbolig i Valby tæt ved Bakkegaarden. Et mørkt Punkt var det jo nok, at *Hammer* kom saa svag hjem fra Flandern.

Af Breve erfarer vi, at Farmoder i Aarene 1811—13 trods Salget af Gaarden fremdeles boede i St. Larsbjørnsstræde; rimeligvis har hun boet her lige fra hun fraflyttede Bryggergaarden og til 1817. Da hun købte Gaarden, lod hun foretage en Vurderingsforretning, og af Beskrivelsen fremgaar, at den i sine Hovedtræk endnu har samme Udseende som i 1810. Den er opført 1778 med kun to Etager, men en tredie kom til i 1793. En stilfuld Bygning med sin store Port, sine 8 Fag store Vinduer med brede Mellemlum. Værelserne var veludstyrede med Brystpaneler med forgyldte Lister m. m. Det var et smukt Hjem med god Plads, hvad hun ogsaa trængte til, thi Familien var ret stor. Min Fader

boede der som Mægler til sit Bryllup i 1814. Hendes Søn, Sølieutenanten *Jørgen Swane* ligeledes, naar han var hjemme; og i én, maaske to Vintre fik Svigersønnen *Jørgen Hammer* og hans Hustru *Betty Husrum* her. Desuden førte hun et gæstfrit Hus. Et Medlem af Slægten *Gad* skrev i et Haandskrift herom: „Enkestanden blev lang, over 38 Aar, men altid vedblev Tante *Swanes* Hjem at være Centrum for Slægten.“ Da *Elieser Gads* Sønner laa som Studenter i Kjøbenhavn, fandt de, som i sin Tid Faderen, et Hjem hos hende. Den unge *Ingemann* skriver i 1811 følgende utrykte Digt til hende, som falder godt i Traad med den Gadske Følelse for hende.

Til en lykkelig Moder.

Ej blot den Daad, som glimrende fremtræder
 I Mandens stolte dybe Spor,
 Ej blot den Dyd, som sig med Laurbær klæder,
 I Sangen lever, herlig, stor;
 Selv den, som skjult gaar stille Gang,
 Fortjener Quad med Harpeklang.

Lad Solen vældig lysfende henrulle
 Ud hvalte Bane, underfuld,
 De Stjerner smaa, som sig bag Skyen skjule,
 De smile dog saa vennehuld;
 Og Kvindens Daad paa Jorderig
 Er den beskedne Stjerne lig.

I liden Kreds hun syster huuslig, rolig,
 Ukendt med rastløs Manddoms Id,
 Og med sit Hjerte og sin Gud fortrolig
 Hun gaaer sin Gang saa stille blid
 Og elsker Jord og Menneſket,
 Endſkjønt hun ſjældn kjender det.

Og Pigen vorder Huſtruen, vorder Moder,
 Og helligt stort er hendes Kald,
 Saa kjærligt plejer hun de unge Poder,
 Som eengang frugter bære ſkal.
 Og ſnart fremſtaaer et herligt Træ,
 Som yder Gartnerinden Læ.

Hvil længe under Træets favre Skygge,
 Det breder ud taknemmelig
 De Arme, ſom indſlutte deres Lykke
 Dig, Moder, huld og blidelig.
 Hvil længe under det og nyd
 I Træets Frugt fortjente Fryd.

Og ſee, en Sanger til dets Skygge tilte,
 Han ſaa den Moder ſidde fro,
 Som Stjernen hun i Løndom yndig ſmiilte,
 Og han beſang den huldes Roe:
 Thi Daad, ſom ſkjult gaar ſtille Gang
 Fortjener Quad og Harpeklang.

B. S. Ingemann.

den 21. Januar 1811.

IV. JØRGEN HAMMER

Jørgen Hammer var født den første Søndag i Advent 1775 og Søn af Præsten i Helsing *Morten Hammer* og min Farmoders Halvsøster *Christiane Gad*. I sin Ungdom blev han haardt angrebet af Kopper, og dette og anden Sygdom gjorde ham til Krøbling. I Følge min Moders Udsagn var han pukkelrygget, men ved sin Energi arbejdede han sig frem i Verden. I Aarene 1790 til 95 finder vi ham som Farmaceut, men ikke tilfreds med denne Stilling opgav han den og tog 1795 Studenterexamen. 1799 tog han Kirurgisk Tentamen og blev s. A. Skibsoverkirurg i Marinen. I femten Aar var han idelig paa Togt, tre Gange i Middelhavet, to Gange i Vestindien, og fra 1808 fem Aar i fransk Tjeneste i Flandern. Endda fik han Tid til i 1804 at tage medicinsk Embedsexamen, formodentlig benyttende de korte Vintermaaneder i Kjøbenhavn, naar Skibene lagde op, for saa at fortsætte Studiet ombord, og blev samme Aar Overskibskirurg. Hvilken Flid og Villiestyrke har han ikke lagt for Dagen i disse Ungdomsaar, hvor vanskeligt for ham med hans Ydre at færdes i Sømandsstanden; hvad der hjalp ham var ikke blot hans Begavelse og Kundskaber, men ogsaa hans vittige, skarpe og slagfærdige Tunge, ingen skulde komme ham for nær.

Min Farmoders Hus har vistnok gennem hele hans Ungdomstid været et Tilholdssted for ham under hans Studier. Hans Aktier er naturligvis stegne, da han 1807 bragte sin unge Fætter *Lars Swane* velbeholden hjem med sig fra Vestindien.

Efter at Englænderne i 1807 havde borttrøvet hele den danske Flaade, og der i den første Tid derefter ikke strax var Brug for danske og norske Orlogsmænd, blev en Del af disse — Officerer saa vel som Mandskab — efter Kejser *Napoleons* Forslag kommanderet til Tjeneste paa den Flaade, som han lod bygge og udruste i Scheldeflodens Munding.¹⁾ I Følge Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiets Rejseordrer til de franske Skibes Officersbesætning af $\frac{23}{4}$ 1808 nævnes *Jørgen Hammer* som Overlæge paa Linieskibet „le Pultusk“.²⁾

I 1809 var Hammers Fader død, og det gamle Præstegaardshjem i Helsinge lukket for ham, saa at han endnu mere betragtede Farmoders Hus som et andet Hjem, hvor han altid søgte at vise sig fra sin bedste Side. I Vinteren 1811 var han hjemme med Orlov. Han havde i Aaret 1810 ombord paa Linieskibet „Pultusk“ i ledige Stunder skrevet en lille mærkelig Bog: „Kvindens fysiske og moralske Natur“ (Kbh. 1811). Den er en Læges Forsøg paa at trænge ind til en fuldere Forstaaelse af Kvindens Væsen, og tildels en Oversættelse og Bearbejdelse af Roussell's „La nature physique et morale de la femme“. Det lykkedes ham at faa den lille Bog udgivet samme Aar.

Min Moder yndede ikke *Hammer*, med sit skarpe Blik har hun ikke kunnet undgaa at se hans svage Sider, dog havde hun ogsaa Blik for de gode. I

1) Se: O. Lütken. De Danske paa Schelden 1808–9 og 1809–13. Kbhvn. 1885 og 1888.

2) I Kr. Carøe: Den danske Lægestand, i Erslews Forfatterlexikon o. a. St. siges Hammer kun at have været med paa den franske Flaade fra 1811

min Ungdom fortalte min Moder mig den mærkelige Begivenhed, som hændte ved hans Afrejse, og jeg nedskrev denne Familietradition strax samme Dag jeg hørte den. Efter Moders Beretning aflagde han samme Formiddag, som han om Aftenen skulde rejse tilbage til Flandern, en Afskedsvisit hos Farmoder. Han var i fransk Uniform med trekantet Hat, thi han var uagtet sin uheldige Figur „forfængelig og pyntesyg“. Han traf imidlertid kun den nittenaarige *Betty* hjemme. Han fortalte hende hvorledes flere af de andre Officerer paa Flaaden var gifte og havde deres Familier hos sig, medens han stod ene i Verden. *Betty*, som var saa ung, blev rørt ved hans Ord, og — føjede min Moder til — Uniformen og Udsigten til det eventyrlige Liv i fremmede Lande gjorde vel sit; dog, saa trofast en Kærlighed som hun bevarede til ham Livet igennem, kan ingen vide, om hun ikke allerede har holdt af ham dengang; han havde dog næppe friet til hende, hvis han ikke allerede havde følt, at han mødte Sympati — kort sagt, da Farmoder kom hjem, var de forlovede, og hun lagde dem ingen Hindringer i Vejen.

Han fik travlt med at løse Kongebrev samme Formiddag, medens der gik Bud efter Fader paa Kontoret, efter *Hammers Søster, Sara Fallesen* og efter en Præst. Efter endt Bryllup blev Kufferten pakket, og om Aftenen var de Nygifte ombord.¹⁾

¹⁾ Den hele Fortælling lyder lidet troværdig, særlig det om Kongebrevets hurtige Anskaffelse, men sikkert er det, at Johanne Marie Elisabeth (*Betty*) Swane (1792—1867) blev gift d. 5. Marts 1811 med Overskibskirurg Jørgen Hammer (1775—1815).

At det var et overilet Skridt fra hendes Side og et uforsvarligt fra hans, der maatte kende sit eget meget svage Helbred, viste Tiden. Men de faa Aar de var gift, var han altid den opmærksomme, ridderlige, rundhaandede Ægtemand.

Midt i Maj 1811 finder vi de Nygifte ombord paa Lineskibet „Pultusk“, hvis Chef dengang var den danske Kaptajn *Fabricius*. Men *Hammers* lille Kahyt var et daarligt Opholdssted for hans Hustru, og om Efteraaret træffer vi dem derfor sammen med Chefens Familie paa et Hotel i Antwerpen. Livet paa Flaaden synes for den danske Besætning at have været lidet krigerisk. Om Sommeren maatte Officererne naturligvis være ombord, da der var fuldt op at gøre; men fra November eller saa omtrent laa Skibene i Vinterhavn mellem Vliessingen og Antwerpen, indtil denne Bys Krigshavn blev færdig 1811—12. Naar Flaaden laa i Vinterkvarter, boede Officererne og deres Familier paa Hotel i Land, da Skibene paa den Tid af Aaret næsten var ubeboelige. Mange af Officererne rejste ogsaa til Paris, hvilket kostede dem mange Penge, der satte dem i stor Gæld til Statskassen, som senere i Følge Resol. af 1814 blev fradraget i deres Gage.

I et Brev af 24. Maj 1811 til min Fader skriver *Hammer*: „Imellem os sagt, min kjære Svoger! er det velsignet at have sig en velsignet Kone og jeg holder usigeligt meget af min, naar slet ingen ser det. I Dag er Fru *Fabricius* med hendes tvende ældste Døtre rejst ombord, og *Betty* er nu alene Moder i Huset. Sønnen *Edvard* og Datteren *Au-*

gusta er hjemme hos os.¹⁾ Det gaar herligt for Chefen at ligge hos sin Kone ombord, men for mig er det ikke praktikabelt, thi Du véd nok at en Køje er ikkun indrettet for én Person. Sidst da min *Betty* skulde prøve hvorledes det gik an at sove paa „Pultusk“, blev vi enige om, at det var tusinde Gange bedre i Land, og derfor har jeg ogsaa ganske viselig slaaet mig til Rolighed her“.

Den 5. November 1811 skriver han: „Vi har lovet *Fabricius* at blive i vort gamle Logis her indtil han kommer fra Borde, og saaledes flytter vi først om en 14 Dage i vore nye Værelser.“ Den paafølgende Vinter 1812—13 er de i Vinterkvarter i Antwerpen. *Bettys* Broder *Jørgen Swane*, som 1811 var bleven Sekondlieutenant og kom til Flandern i April 1812, omtaler i et Brev af 28. November s. A., at han for nogle Dage har faaet „et nysseligt Værelse ved Siden af Præsten, og denne boer ved Siden af *Hammers*“. Alligevel var *Hammer* en god Økonom. Allerede i sine unge Dage havde han lagt Penge op, men ogsaa fra Flandern sendte han jevnlig Penge hjem til min Fader, som var hans fuldtbetroede Financier, hvem han synes at have overdraget at ordne sine Pengesager, „da Du saa herligt forstaar at styre Finantserne“. En anden Gang skriver han: „Angaaende Pengene da ønsker jeg intet hellere end at Du og [Din] Moder gør det efter bedste Villie; det vil stedse være det bedste

¹⁾ Kaptajn Lars Fabricius (1770—1830) var 1811—12 Chef for det franske Linieskib „l'Albanais“. Han var 1797 blevet gift med Lucia Kirstine Neergaard (1773—1817). Han døde som Kommandør og Overlods i Sjællands Distrikt. De to ældste Døtre var henholdsvis 9 og 6 Aar, Edvard og Augusta 1¹/₂ og 2¹/₂ Aar.

for mig. Altsaa Du indsætter disse til 6 à 8 pCt. og gør dem saa frugtbringende som Du bedst kan“. Hans Tillid og Hengivenhed for *Bettys* Moder og Søskende kommer flere Steder frem i hans Breve; men hans Helbred synes allerede denne første Vinter at være skrøbeligt. Skibene er lagt op, dog ikke ved Antwerpen, men i en Udhavn, hvor Svi-germoderen frygter for at Vinterrejserne frem og tilbage mellem Kvarteret i Land og Skibene skal volde ham Meen. Han søger da at berolige hende paa sin lidt forcerede Maade: „At Skibene ligger i Thijsel, det var vel ikke efter vores Ønske, men imidlertid er dog den Ting ei saa frygtelig, som den gode Moder saae den. Jeg har nu overstaet min generale Vagt i otte Dage. — Gør jeg allenfals en Svip til „Pultusk“, saa sker det ganske vilkaarlig, naar Vind og Strøm og Vejret føjer sig efter min delicate Person, saaledes at jeg deraf ej kan have al-lermindste Meen. Sig ogsaa Moder, at Konen skal nok sørge for, at jeg bærer Nattrøje, Rejsebuxer, Skindpels etc. Forresten bor vi vel i vort nye Hotel. Jeg har 24 Bouteljer god Bordeaux i Magasinet, de ere betalte, og Gud er en god Gud“.

I April 1813 blev den danske Besætning paa Scheldeflaaden kaldt tilbage til Danmark, og de to tyede da til Moderens gæstfrie Hjem, hvor de synes at have havt deres Tilhold lige til Vinteren 1814, om end med Afbrydelser om Sommeren. Efter min Moders Beretning var *Betty* ved Hjemkomsten fra Flandern „straalende paaklædt“, men hun var bleven alvorlig, og han var svag, dog ikke mere end at han

kunde vise sig til Hest med rigtbræmmet graa Jakke og rød Hue, „en sær Kontrast til det forkrøblede Legeme.“ Denne Tid uden eget Hjem var svær for dem begge og især for ham. I Følelsen af sin Svag-
hed var han betænkt paa at søge bort fra Marinen; men det var ikke let for ham med det svage Helbred at faa anden Ansættelse. I Juli 1814 indgav han Ansøgning om Stiftsfysikatet paa Lolland-Falster, og han bad under sin Fraværelse i Jylland Fader om at skaffe ham Underretning om der var Mulighed for at faa dette Embede, „eller dersom jeg det gaaer glip, om der da er noget andet, som er værd at søge. Jeg vilde nu saa gjerne have noget for mig, og jeg er grumme bange for at ligge end en Vinter i Kjøbenhavn og sylte Valle inde i Sovekamret.“

Stiftsfysikatet fik han ikke; han maatte nøjes med Distriktslægeembedet i Hirschholm samt Stillingen som Læge ved Usserød Klædefabrik. Han fik af sin Svigermoder et solidt og smukt Indbo, og var selv ivrigt optaget af at indrette det nye Hjem. Men lang Glæde og Lykke blev det ikke for ham. Den 12. Januar 1815 skriver han til Fader: „Jeg har maaske vel saa tykke Ankler og næsten lige saa tykke Lægge som min ærede Svoger. Forresten befinder jeg mig i Lysten efter Dyresteg og al Slags Æden og Drikken, men kan ikke rigtig faa mit Veir og nødes til at holde mig forfærdelig rolig. Den kjære Betty lækrer for mig med Madvarer; og vilde jeg hermed bede Dig tænke paa mig med Vin, jo før jo hellere. — — Hils og sig

dem alle, at *Hammer* kommer sig saa Gu' nok, naar man bare vil give ham Tid dertil“.

Dette var et forfængeligt Haab, som han udtalte, men ikke selv nærede. Da først Vattersoten, som han i Brevet spøgefuldt hentydede til, indfandt sig, maatte han som Læge vide Besked; men han var haard og gav ikke tabt, sagde min Moder, laa ikke tilsengs, men skjulte sin Tilstand for *Betty*, saa hun troede ham ikke Døden saa nær, da han udbrød: „Saa — nu er det forbi!“ Han døde 1. Marts 1815 og var da nogle Maaneder over 39 Aar.

Hans Gravsted forglemtes, thi *Betty Hammer* talte ikke derom. Da hun efter hans Død flyttede tilbage til Moderens Hjem, skal hun have sagt: „Jeg skal nok bære Sorgen, men tal aldrig til mig derom“. Og saaledes skete det. I hendes lange Enkestand, først hos Moderen, og efter dennes Død i 1842 i eget Hjem, berørte hun aldrig sit Ungdomsliv. Hun stod sin Søster *Gitte Clausen* meget nær, og en Sommer, da hun sammen med *Clausens* boede i Rungsted, og de paa en Tur kom gennem Hørsholm, skottede Børnene til hinanden og hvi-skede: Her ligger han. Men Tante *Bettys* Ansigt forraadte intet, og den Afdøde stod for dem i en endnu mere hemmelighedsfuld Taage. Men Tiden gik, og Tante *Betty* begyndte at føle sig gammel. Saa var det en Dag hun fik Besøg af sin Søster *Gitte* og dennes unge Datter *Betty*. Da tog hun frem en lille Pakke Breve fra hin korte Ungdomstid, og bad *Betty* læse dem højt. Imens sad hun med nedslagne Øjne; og af og til steg Rødmen

frem paa hendes Kinder, som var hun endnu en ung Pige. Bagefter blev Pakken brændt — men de skulde dog vide, at hun havde været lykkelig i Ægteskabet med *ham*.

V. SØ-LIEUTENANT JØRGEN SWANE

Jørgen Swane var født 22. Februar 1795. Vistnok ikke længe efter Faderens Død blev han paa Søkadet-Akademiet indskreven som vordende Kadet, og ved denne Lejlighed, beretter Traditionen, optraadte Farmoder i sin stiveste Puds og kørte i Karreth med sin lille Dreng til Admiralen med Ansøgningen. I October 1806 blev han antagen som Kadet, som *Ingemann* skriver: „*Jørgen* har i disse Dage lykkelig overstaaet sin Examen og bærer nu Guld paa Klæderne, Sabel etc.“ Han var da 11 Aar gammel, og den strænge Kadettid forestod, der skulde hærde ham til Mand under de ældre Kammeraters Haand.¹⁾ 19. September 1811 blev han udnævnt til Secondlieutenant. Kort efter sin Udnævnelse, i første Halvdel af October, rejste han til Flandern; dog var han i April 1812 ifølge Brev til min Fader ikke naaet længere end til Bryssel. Hvor han opholdt sig Vinteren over, kan ikke med Bestemthed siges — alt tyder dog paa Hertugdømmerne, paa Altona og Elben, hvor vi endnu i 1848 havde Vagtskib. Det fremgaar af

¹⁾ Han var som Kadet 1808 ved den danske Auxiliærstyrke paa Schelden (se Topsøe-Jensen: Det danske Søofficerskorps), men det omtales intet Sted, at han senere har været til Tjeneste ved Scheldeflaaden; hans ovenfor citerede Brev viser, at dette dog maa have været Tilfældet i Vinterhalvaaret 1812—13.

Brev fra ham fra April 1812, at han i Altona har besøgt Stiftsprovst *Clausens* Broder, Rector, Professor i dansk Literatur *Gottlieb Ernst Clausen*, i hvis Hus han blev hjærteligt modtaget; han og deres lille 5-aars Dreng *Rudolph* blev maalt paa en Dør, og han maatte love at komme igen paa Hjemreisen fra Flandern og vise dem, hvor meget han var voxet. Brevet aander baade Frejdighed og stor Kærlighed til Hjemmet og en pudsig Blanding af solid, kritisk Agtpaagivenhed og ungdommelig Drengethed — om *Ingemann* skriver han saaledes: „Hæver Digteren sig endnu over alt det Borgerlige og forlover sig i Himlen, jeg mener *Bernhard*, en kjærlig Hilsen til ham, at hans Bog og Brev snart vil glæde *Betty*.“ Fra Flandern og senere fra de danske Farvande har han i de Aar, det endnu var ham beskaaret at leve, efterladt nogle fornøjelige Breve, hvori hans sorgløse, lykkelige Ungdomsskikkelse saa tydeligt træder frem.

Vliessingen, 20. October, 1812.

Min kjære *Lars!* Jeg kan nu ikke længere udholde denne utaaalelige Tavshed og vil derfor bryde den med et lille Brev. Jeg vil troe at Mæglerexamen er Skyld i det fra begge Sider. *Jørgen* [Hammer] er saa underlig; thi naar han skriver nogen til, vil han saa gjerne have Brev igjen. Nu tænker jeg at Læsning og Examen er forbi, og er derfor saa indbildsk at vente Brev, naar Du har faaet mit. — —

I denne Tid lever jeg, som Du seer, i Flissingen, en vederstyggelig, kjedsommelig, snavset og stærkt-befæstet By. Min Canoniere er i Havn for at re-

pareres, og dette er Aarsagen, Gud ske Tak! at her ligger et Par af mine Kammerater; uden dette vilde man forgaae i dette Hul. Man har for lidet at tage Vare til at mine Affairer kan sætte mig i Virksomhed den hele Dag. En Deel af den, indseer Du da, vil tilbringes paa „Grand Café“ omkring Billardet; men da dette er et ædelt Spil, og jeg gjerne vil have alt tilfældes med min ældre Broder, saa generer man sig ei, men øver sit Øje og sin Arm paa det bedste, hvilke to Ting er nødvendige for din Broder Sø-officeren.

Med det Franske gaar det saa jevnt, jeg læser ikke synderligt mere, end jeg er nødt til. Tale, det gjør jeg, med Viceadmiralen selv, med en Hardiesse, som slet ikke er mig egen. Men denne Egenskab har alle Søe-Officererne herovre; der bliver undertiden talt det gyseligste Fransk af Verden med den gyseligste Impertinence af Verden. Men er dette ikke Veien til at lære Sprog? Mange sige det, og dette maa undskylde alle de Fejl, jeg begaaer.

Fra Hjemmet hører jeg næsten utilgivelig sjældent, og jeg tør sige, for hver Gang jeg faaer Brev, har jeg skrevet trende. *Betty* derimod faaer næsten hver Postdag. Jeg har undertiden den ubehagelige og tillige behagelige Commission fra Escadren at sende hende Breve fra Hjemmet uden at kunne see, hvorledes Moder, Sødskende og alle Kjære hjemme lever. Jeg faaer da undertiden paa anden Haand lidet at høre fra Hjemmet, men jeg saae hellere, det var paa første.

Læg nu Kryderie-Bøgerne bort et Øjeblik og

skriv mig lidt til om den kjærlige Moder, *Gitte, Marius, Clausen* og alt hvad, som kjært er. Dette vil ikke medtage en Time, og naar Du tænker paa, at jeg glæder mig meer end en Maaned ved saadant et Brev, saa er jeg vis paa, Du nu strax sætter Dig ned, skriver, forseglar og sender det bort. Hils min Fætter¹⁾ og pur ham, at jeg kan faae By-Nyt, hvad enten det er Løgn eller Sandhed. Sligt gjør saadan Anseelse herovre at kunne bringe Nyheder fra lille Danmark.

Nu, min kjære, gode *Lars* Farvel, lev vel og tænk paa din hengivne Broder
J. Swane.

Antwerpen, 28. November, 1812.

Med Glæde, kjære *Lars!* modtog jeg dit Brev af 10. Novbr. d. A., og at jeg ofte har tænkt paa Dig, seer jeg, Du tvivler ikke paa. Jeg har skrevet Dig to Gange til siden fra Brysselles. Det gjør mig ret ondt, at Du, ved at Brevene gaae feil, har maattet vente forgjæves.

Jeg har denne Sommer havt en Canoniere, som Du vel veed; jeg stryger snart Commandoen og gaar da ombord i Skibet, som ligger i Bassinet. Paa denne Maade vil jeg have Lejlighed til at see *Betty Hammer*, om ei hver Dag, saa dog ofte. Min første Plan var at leje et Værelse i Land i *Hammers* Hus for desmere at kunne være samlede; men da vi ere meget faa Officerer, naar de Parislystne reise, saa vil Vagterne gaae noget ofte paa, og jeg troer derfor at maa lade være. Imidlertid ligger jeg i Land, ime-

¹⁾ Sandsynligvis Ingemann.

dens jeg har Canonieren, har et nysseligt Værelse ved Siden af Præsten, dennes er ved Siden af *Hammer*. Vi tre spise sammen, og jeg lever paa denne Maade et meget behageligt Liv. Jeg har været paa Concert her, hørte meget god Musik og saae vakre Brunetter; jeg haaber at komme her tiere med en Mand, som jeg omgikkes i Sommer i Flissingen. Det er et Selskab af Amateurs, og enhver Medlem kan medtage een. Comødierne interesserer mig meget, men det er en dyr Fornøielse, 3 Francs til bedste Plads. Alligevel hveranden Aften har de Militære Indgangen for det halve, og denne Rettighed lader jeg ikke gaae ubenyttet hen, det bliver alligevel i de danske daarlige Penge 3 à 4 Rdl. *Betty* venter med Længsel det Brev, Du anbefaler mig at læse smukke Ting i; det er ei endnu kommen. Moder fortalte mig forleden om din Divan, Natbord etc., og jeg seer heraf, Du allerede begynder at sætte Boe. Vi ønsker alle *Bernhard* [Ingemann] til Lykke paa sin Opstigelse med den himmelsk yndige . . . [Man] dix. Alligevel skulde han nok lade sligt fare; var han endda skjægget og fed istedenfor paa Gravens Bred — —“.

I Foraaret 1813 er han atter i Danmark. Da vi endnu havde Krig, har der næppe været lang Tid tilovers til Hjemmets Glæder.¹⁾ 23. Juni skriver han fra Fladstrand (Frederikshavn):

¹⁾ Da Danmarks Flaade ved Kbhvns. Kapitulation 1807 var berøvet Landet, blev der bygget Kanon-Fartøjer, som i Forening med Land-Batterier forsvarede Landets Kyster samtidig med at disse Kanonbaade tilligemed en Mængde armerede Kaperskibe tilføjede Fjenden betydelig Skade. — 17. Decbr. 1809 havde Premierløjtnant Conrad Falsen overtaget Kommandoen over Fladstrands Roflotille og beholdt denne Stilling til Krigens Slutning.

„Kjære Broder!

For to Dage siden modtog jeg Dit Brev her. Jeg veed ikke selv, hvorledes jeg saa længe har kunnet ladet det ubesvaret; idag *vil* jeg nu sladre med Dig og indbilder derfor Folk, at det er Kongelig Tjeneste. Hvad mener Du om mig, som nu er her, det havde jeg paa ingen Maade ventet. Jeg er her under *Conrad Falsens* Commando og har foresat mig at høste Laurbær i denne Sommer. Her ligger for nærværende Tid 6 Canon-Chalouper. *Falsen* har sammenkaldt de øvrige; naar de kommer, bliver vi henad tyve. Saa skal vi gaa Sonden paa for at snuse noget op.

Igaar havdes Brev fra Admiral *Lütken* til *Falsen*, at nogle gode Kornskibe vare ankomne til Norge, iblandt andre eet med 5000 Tønder Rug, det er dog alletider en Mundsmag.

Man lever, kan du nok tænke Dig, et eensformigt Liv her, i smaae Huse byggede til Canonbaads-Officeerer og -Folk, daarlig indrettede. Egnen er styg, Sand og Steen, ingen Familier at omgaaes, bestandig de samme Ansigter. Alligevel kjeder jeg mig aldrig, men finder mig ret godt i det, haabende snart at komme paa en lille Tour med Baadene.

Jeg tænker ofte paa Hjemmet og har endnu det Haab at see alle de Kjære til Vinter — —. Kjører tit i Skoven, lev lystelig! Søde Moder takker jeg saa meget for Linierne i Dit Brev. Frakken glemte jeg med Villie. Skriv mig snart til, det er den eneste Trøst og Glæde i Fladstrand.

Grenaa, 24. Juli, 1813.

Tak for dit Brev, min kjære Broder, det var een Maaned gammelt, længe ventet og mere kjærkomment. — — Vi er endnu paa Udrejsen og agte os med det første til Evelstoft, endnu ingen Laurbær høstet, det er et ufrugtbart Aar paa sligt, sige Folk af Erfaring. Er Rygtet sandt om at 8 franske Linieskibe skulde besættes af Danske? Det er kommen hertil. Siig mig nu, om Du har hørt noget derom.

Tiden gaar her ret passabel med at fiske i Aaen og see paa dem, som skyder Fugle og Harer. Naar Veiret er til det, saa seiler vi en Lysttour. Er alting imod, saa seer man faae en Bog at laane, som rigtignok er vanskelig, og har da [knap] saa megen Plads og Lysning ombord, at man kan læse i den. I Henseende til Økonomien, saa ere vi 3de, som have slaaet os sammen for at nyde Middagsmad. Forresten har jeg nykjærnet Smør, Rugbrød og Tvebakker og Bud efter Fløde. Naar den kommer, tør jeg invitere Dig paa en velsmagende Spølskom The — ja, gid det var saa vel, at dette kunde skee. Men til Vinter vil jeg, *vil* jeg hjem og drikke The og gjøre alt med Eder! Du, min kjære *Lars*, beder jeg at transportere dette trofaste Haandtryk paa *Betty* i et hjerteligt Kys, hvis *Hammer* det tillader, og takke hende og holde af hende for den kjære Tid jeg var med hende og *Hammer* i det anstændige Anvers. Bed hende om Forladelse for hver Gang, jeg var vred paa Vadskerkonen, og siig hende, at jeg rødmer af Skamfuldhed over, at jeg ei kunde komme ud af Sengen, før Ovnene var glodrød og

Thevand paa Bordet. — De graa Buxer fik jeg syet i Aalborg, og de blive herlige til Vinter. Nu kommer de Nankins Buxer mig prægtig tilpas. Dertil lod jeg en Kjole sye af det blaa Guldhuusklæde,¹⁾ som jeg støver ud med baade Hverdag og Søndag. — Nu min kjære Broder, til syvende og sidst beder jeg Dig med din hele Veltalenheds Varme hilse *Hammer* og *Betty* og *Gitte* og *Marius*, alle som holde af mig. Naturligviis Du dæmpe Din Ild, ligesom deres Godhed for mig er meer eller mindre. — Min gode Moder faaer et langt Brev fra mig, naar jeg kommer til Ebbeltoft.

U. D. [August 1813]

Dit Brev af 7. August, kjære Broder, til Takke modtaget. Nei desværre have vi ingen Leilighed havt til at komme i Englændernes Hænder. Jeg gad saa gjerne vide hvorledes man er tilmode, naar Kuglerne suse rundt og man staar paa Nippet at forlade denne syndefulde Jord.

Vi gik fra Callundborg Dagen efter mit sidste Brev. Aftenselskabet hos Landofficeren tog jeg altsaa med; men det gik meget ædrueligt og skikkeligt. Rigtignok politicerte vi, talte om Dannemarks farlige Stilling, rev Staben ned, skjældte Adjutanterne etc. ud. Dertil fik vi nogle lystige Sange, og Klokken 12 passede vi og gik ombord i hver sit lille Skib. Om Morgenen lettede vi til alle smukke Pigers Bedrøvelse, ledsaget af deres Ønsker og fremskyndet af en herlig Vind. Vi kunde ikke ønske en bedre Leilighed; den næste Morgen ankrede

¹⁾ Klæde fra det militære Klædedepot, det saakaldte „Guldhus“ i Rigensgade.

vi for Modvind ved Samsø. Den Dag laae vi over, og næste Morgen seilede vi til Jyllands Kyst. Om Aftenen ankrede vi ved Hals. Lodsoldermanden her gjør sig en Fornøjelse af at bispise Officererne. Naar *Falsen* kommer fra Aalborg, gaar vi sønder efter igen.

Her har Du faaet et Udtog af Journalen siden sidst. Paa Vind og Veir var der ikke stort, der kan interessere en Mægler, som ingen Skibe haver i Søen. Apropos saa have vi allerede udsendt Fahr-tøier for at gjøre Priser, og jeg har godt Haab i dette Efteraar. Tænk, *Lars!* ikke eet Skib fri uden Danske. Svenske, Russer, Preussere etc. alle god Prise. Det er komisk at tænke sig det lille Danne-mark i Krig med hele Verden paa Frankrig nær. Jeg har endnu 100 Francs og vilde ønske at kunne gemme dem til Vinter, det var dog lidt.

Hold ret meget af Moder og Søster fra mig. Hils hvem Du vil. Lev stedse vel og fortjen brav.

Ebbeltoft 14. Aug. 1813.

Min søde Moder!

Idag har jeg Vagt, det vil sige skal blive om-bord, medens de andre reise om i Landet at be-søge Herremænd og Herrekoner. Jeg kan da ikke behageligere tilbringe denne Tid end ved at tale med Dig, fortælle Dig hvorledes jeg har det og spørge til Hjemmet — —

Jeg har virkelig været noget bekymret, thi her gik det Rygte at en Affaire havde været ved Køben-havn, men siden vi ikke derom har læst i Aviserne,

saa er jeg rolig og haaber, at *Hammer* er ikke i Affaire med andre end min Søster. —

Det er et ret comisk Liv man fører med disse Canon-Baade. Naar vi ligger ved Land, besøger vi den nærmeste Herregaard, og Mændene gjøre dem en Fornøielse af at vi drikke deres Viin og spiser deres Mad. Her maa Leverandeuren føde os, det er en sat Ret, naar Baadene ligge i Ebbeltoft, at han da holder aaben Taffel. Med alt dette gaer Guldpengene fort, men jeg stoler paa de mange Sedler vi fortjene. Er det sandt, at vi fra 1ste August skal have 22 Rd. daglig i Diætpenge? Du leer af mig, kjære Moder, og siger: „Men Du Nar, hvad kan Mængden hjælpe, naar Sedlerne ingen Værdi have.“ Dog troer jeg, at man for 22 Rd. nu lever bedre end for 9 Mark i gode Tider — i det mindste lige saa godt. Denne Omflakken paa Kysten er ret brav. Men paa alle disse Besøg er jeg ikke bleven forlibt, som er en væsentlig Feil. Skikkeligt Fruentimmer-Selskab trænger jeg til og længes meget efter.

Jeg beder hilse min værdige og laurbærkrandsede Fætter *Ingemann* og hans Møe.¹⁾ — —

Fladstrand, 20. Sept. 1813.

Min gode *Lars* blev nok lidt støt, fordi jeg sendte et Brev at besøge og ikke et Ord til Dig. Her er jeg nu og for Dig allene.

Som noget af det behageligste saa maae jeg fortælle, at jeg den 18de var paa Bal hos Strandings-Commissær *Smith*. Vi dandsede til Kl. 6. Der

¹⁾ Ingemann havde 1813 udgivet en ny Digtsamling „Proenc“.

var een kjøn Pige, og hende holdt jeg mig til. Vi dandsede Molinaski og Figaro sammen. Du kan heraf mærke hun var ei ueffen. Samme Glut er i Huus hos *Falsen*, og jeg seer hende undertiden. Heraf maa Du ei slutte, at min gamle Kjærlighed i Kjøbenhavn i mindste Maade kjølnes — nei!

Le tems fait à l'amour
ce que le vent fait au feu
il etteint(!) le petit et allume le grand.

Dernæst har jeg at melde: 2de Priser ere indbragte her til Landet med Hør, de ere allerede udlossede og anslaaes til 3 à 4 Millioner. Endnu 1 Prise er gjort og udlosset paa Læssøe, ladet med Kaffe, Sukker og Manufacturvare. Den er et Par Millioner værd. Af disse 3de venter jeg mig 5 à 6 Tusende Daler. Nu tænker jeg Baadene kommer ei mere ud i dette Aar, og om en halvanden Maaned vil jeg tænke paa et see Hjemmet. Er Concerterne begyndt? Hvorledes befinder dit Hjerte sig, er det endnu fri for Amors Pile.

21. Sept. 1813.

Imorgen tager jeg herfra i min lille Baad og skal forsøge min Lykke i Kaperie. Hermed er jeg vel fornøiet. Er jeg heldig og tager en Prise, saa er jeg snart Eier af Tønder Guld. Dette vilde vi ønske, og jeg veed I beder got for *Jørgen*. Bliver han taget og bragt til England, saa viid at jeg kan finde mig i alt. Hils nu alle som ville ønske mig til Lykke. Omfavn Moder og Søkende fra din hengivne Broder

J. Swane.“

Dette er det sidste Brev vi kender fra hans Haand. Den 8. November 1813 kæntrede hans Kanonbaad ved Indsejlingen til Guldborg-Sund, da han var paa en Rekognosceringstur, og han og Mandskabet druknede. Efter den indsendte Rapport skulde dog to Mand være bjergede af en Jagt og landsatte paa Fæmø, ligesom Kanonbaaden skulde „være fundet, fyldt og med alle Sejl til og Skødene faste, og være bjerget og indbragt til Guldborg-Færgested“; men da der ikke senere findes nogen Bekræftelse paa disse Rygter i Admiralitetets Papirer, kan man ikke fæste Lid hertil, ligesaa lidt som til min Moders Beretning i min Barndom, at da Kanonbaaden kæntrede, kom Mandskabet til at ride paa Kølen, medens *Jørgen*, der var en dygtig Svømmer, forsøgte at svømme til Land for at hidkalde Hjælp, men druknede.

Der er intet om disse Beretninger, hvormed Efterslægten har søgt at udsmykke hans for en Officer saa daadløse Død, og denne Dødsmaade har sikkert yderligere forbitret Sorgen for Moderen og hans Søkende. Dette kommer tydeligt til Udtryk i *Ingemanns Sørgekvad*:

TIL FAMILIEN SWANE

(NOVEMBER 1813)

Hvi sidder Du, Moder, med Haand under Kind
 Saa tavs med de Døtre og sørger?
 — Saa triner ad Døren Sangeren ind
 og spørger —

Novemberstormen har fulgt mig hid
 Saa sælsomt fra Havet den suset

Og Vejrhanen drejed sig hid og did
 Og ængstelig søgte jeg Huset.
 „Ti stille! Barde! — Hvad vil du her?
 Lad sidde den sørgende Moder!
 Lad græde de Søstre! de havde ham kjær,
 Lad sukke den elskende Broder!“
 — Saa møder mig Vennen med tunge Sind: —
 „Her kan du ej Strengene røre,
 I Sorgens Hus rinder Graad paa Kind,
 Og Sukkene kan vi kun høre.
 Ej Taaren du standser ved Harpens Klang:
 I Havet ligger vor Glæde:
 Bedst Stormen sjunger vor Sørgesang,
 Og Bølgerne med os græde!
 Gak did, o! Barde! til Havets Bred!
 Der kan du med Stormene synge
 Imens jeg stirrer paa Bølgerne ned
 Og ser, hvor de Vragene gyngede.
 Og kaster Bølgen et Lig paa Land.
 Saa lad os i Fred det jorde,
 Det er *min Broder!* Jeg veed forsand
 Langt *mere* vilde han vorde.
 Mod Kransen hæved han højt sin Arm,
 Som Skjalde for Heltene binde,
 En Havfru ham knugede til iskold Barm,
 At Kransen han ej skulde vinde.

Gak bort da, o! Barde! — Hvad vil du her,
 Du kan ej besjunge hans Minde:
 Han segned jo ikke i Orlogsfærd
 Han faldt for de kæmpende Vinde.
 Han faldt i sin Ungdoms den fejre Stund,
 Før i Sangen han hørte sin Hæder.
 Ukranset han ligger paa Havsens Bund
 Og Venskab nu for ham kun græder.
 En Taare, det veed jeg, han vel var værd:
 Lad sidde den sørgende Moder!

Lad græde de Søstre, de havde ham kær,
Lad sukke den elskende Broder.“

— — Nej tier end Barden ved Ynglingens Grav
En Blomst skal dog Vennen ham bryde,
Den Blomst vil jeg kaste i bølgende Hav,
Hans Lokker i Døden at pryde.
Til Lauren ej trænger den flygtende Aand,
I Blod vokser Lauren hernede.
Kærminden, som rækkes af Kærligheds Haand,
Skal Kærligheds Taarer kun væde.
Se! den rakte sørgende Moder ham hen,
De Søstre i Krans den har bunden
Og smilende stiger af Havet vor Ven:
Hàn Evighedsvejen har funden.

B. S. Ingemann.

Hans Lig fandtes det følgende Foraar og blev begravet paa Vignæs Kirkegaard paa Lolland. Præsten sendte Bud herom til Moderen tillige med hans Sabel.

Det var den anden unge Mand i Slægten, som Havet tog.

VI. DEN CLAUSENSKE SLÆGT. MIN MORFADER

Min Morfader, *Henrik Georg Clausen*, stammede fra en sønderjydsk Præsteslægt. Han var født 12. Marts 1759 i det da fuldstændig dansktalende Karlum, et Hedesogn nogle Mile SO. for Tønder, hvor hans Fader *Claus Henrik Clausen* var Præst. Ved Faderens Død var han femten Aar gammel, en lære- og læselysten Dreng, der — hvis Faderen havde levet — skulde have studeret. Nu saa det trangt ud for ham, men hans Faster *Drudes* Mand, Præsten *Glud*,¹⁾ tog ham med til sit Præstehjem ved Horsens, læste med ham et Aar, hvorefter han satte ham i Horsens Latinskole i Huset hos Rektor *Tauber*, som tog sig faderligt af ham. *Tauber* var et Særsyn for sin Tid, han behandlede de Unge med Mildhed og Humanitet, og bibragte sine unge Elever for hele Livet den samme Grundanskuelse om Ungdommens Opdragelse.²⁾

I 1777 blev *H. G. Clausen* Student og stod nu ene i Kjøbenhavn uden Slægt og Venner. Da han til anden Examens første Del fik Udmærkelse og Laud. til anden Del, har han ikke haft Vanskelig-

¹⁾ Drude Cathrine Clausen (død 1781) blev 1743 gift med Sognepræsten til Glud, Hans Poulsen Glud. (1717—80.)

²⁾ Om Rektor J. H. Tauber se Memoirer og Breve, Bind XXXVIII.

hed ved at faa Timeundervisning, som han var henvist til at leve af. Den ældre *Colbjørnsen*¹⁾ viste ham sin Interesse ved at opfordre ham til at studere Jura; men han lod sig ikke lokke fra Theologien. Det er betegnende for ham, at skøndt han med Lethed kunde have faaet Legater, søgte han aldrig saadanne for ikke at blive bunden i sit Studium. Vel hørte han flittigt de gamle Professorer; men han vilde ikke stole paa deres Autoritet, men selv lægge sin Plan for Studiet og tage sit Standpunkt. Derfor studerede han samtidig ivrigt Deisternes og Encyclopædisternes Angreb paa Kristendom og Bibel. Ved Siden af sit Studium dyrkede han paa egen Haand Fransk og Engelsk, navnlig blev Rousseau hans Yndlingsforfatter. Han havde en smuk Sangstemme og lærte selv at akkompagnere sig paa Klaveret. Blandt Studenterne færdedes han ikke meget, men havde faa trofaste Venner, deriblandt *Fallesen* fra Sønderjylland, Student fra Haderslev tyske Skole, som blev ham en Ven gennem Livet.²⁾ Nøjsom med Hensyn til Føde sprang han ofte et Maaltid over for en Theaterbillet, og forfriskede sig forøvrigt fra sit Studium ved Fodture i Nordsjælland, som han elskede.

Clausen jagede ikke sit Studium igennem som saa mange i de Tider. Først efter 6 Aars Forløb blev han i Januar 1784 Candidat med Laud.; men han opgav ogsaa hele den hebraiske Bibel. Skøndt

1) Den kendte Retskyndige, Professor, Justitiarius i Højesteret Jacob Edward Colbjørnsen (1744—1802.)

2) Lorents Nicolai Fallesen (1757—1824) blev 1808 Sognepræst til Trinitatis Kirke i Kbhvn. og gift anden Gang 1804 med den ovenfor nævnte Sara Hammer (1776—1855).

stærkt paavirket af de demokratiske Frihedsideer i Frankrig tiltraadte han dog i Vinteren 1784—85 en Hovmesterplads hos den adelige Familie *Krag-Vind-Juel-Frijs*, Baroniet Juellinge paa Lolland. Hans noget kantede Figur og hans stejle Sind skulde ikke synes at passe i slige Omgivelser; dog blev de fem Aar — til 1789 — en lykkelig Tid for ham hos den meget elskværdige Familie, til hvem han for stedse kom i et virkeligt Venskabsforhold. Baron *Frederik Carl*, der senere i 1810 arvede Grevskabet Frijsenborg, var paa denne Tid Stiftamtmand for Lolland-Falster. Han var, da *Clausen* tiltraadte Pladsen, en ung Mand paa 31 Aar, gift med Comtesse *Frederikke Juliane Holstein-Ledreborg*, fem Aar yngre end sin Mand. Det var ikke nogen svær Plads for *Clausen*, da hans to Elever, *Jens Christian Carl* og *Carl Ludvig*, kun var 5 og 4 Aar, da han tiltraadte sin Plads.¹⁾ Her fandt *H. G. Clausen* sin Brud, *Sophie Magdalene Schiern*, Datter af Provst *Schiern* i Halsted.²⁾ Præstegaarden ligger kun to Minutters Vej fra Herregaarden. Han har fortalt min Moder — hvad der vidner om hans aabne Karakter — at da det forekom Lehnsbaronessen, at hans levende Beundring for hende blev større end heldigt var, henledede hun med fin kvin-

1) Kammerherre Stiftamtmand, Grev *Frederik Carl Krag-Juel-Vind* til Frijsenborg (1753—1815), gift 1777 med Komtesse *Frederikke Juliane Holstein-Ledreborg* (1758—1819). De nævnte Sønner var den senere Kammerherre Grev *Jens Christian Carl Krag-Juel-Vind-Frijs* til Frijsenborg (1779—1860) og den senere Kammerherre, Major, Grev *Carl Ludvig Krag-Juel-Vind-Frijs* til Juellinge (1780—1838).

2) *Sophie Magdalene Schiern* (1769—1817) var Datter af Sognepræst til Halsted *Niels Schiern* (1742—1818), der 1767 blev gift med *Anna Cathrine Thestrup* (1746—1825).

delig Takt hans Tanke paa den unge Præstedatter og opfordrede ham til at tage sig af hendes videre Uddannelse. Hun var da 15—16 Aar.

I den gamle, vidtløftige Præstegaard havde i to Generationer Slægten *Schiern* været tilhuse. Faderen, *Hans Christian Schiern*, var fra 1755—64 Præst i Halsted. Sønnen, *Niels Schiern*, efterfulgte ham i Embedet fra 1764—1818. Denne var en meget aparte, ikke altid tiltalende Personlighed. Da han som ung Præst kom til Halsted, fortalte min Moder, maatte han se sig om efter en passende Hustru. Paa Øllingesøgaard, omtrent en Mil S. O. for Halsted, boede den rige Godsejer *Frantz Thestrup*, som havde en Datter *Ane Catrine*. En Dag, da hun stod ved sit Vindue, kom en høj statelig Mand ridende ind i Gaarden. Hendes Amme, der stod hos, udbrød: „Der kommer Jomfruens Frier!“ og det slog til; det var den unge Præst fra Halsted. *Ane Thestrup* var lille og spinkel. I hendes Opvæxt maatte der forskrives et Jernkorset fra Kjøbenhavn, som pinte hende meget og ikke hjalp hende helt; thi min Moder mindedes hende fra sin Barndom som en lille krogrygget, forvoxet Skikkelse, forøvrigt mild og kærlig. Hun bragte sin Mand et godt Udstyr; men nogle Aar efter maatte alt sælges i Præstegaarden, da Præsten var gaaet fallit, og den lille Præstekone maatte se paa, at alle hendes gode Møbler førtes bort; kun hendes Linnedskab, Dækketøj, Lagener, Linned med hendes Navn paa, fik hun paa en eller anden Maade skaffet afvejen. Aarsagen til denne Katastrofe omtalte den gamle

Mormoder ikke; men i Wibergs Præstehistorie hedder det om *Schiern*: „Ved Arv og Giftermaal meget rig, men blev meget fattig, da han vilde føre et lige saa stort Hus som de to Lehnsbesiddere i Pastoratet. Klog af Skade lærte han senere at holde bedre tilraade“. Dette foregik i 1760erne, men da *Clausen* 1784 kom til Juellinge, var disse Ungdomsletsindigheder glemte; dog var han ikke en Præst efter *Clausens* Sind. *Schiern* var en Type paa en Herskabspræst, yderst devot overfor sin Kaldsherre, saa at han endog nedlod sig til at kysse de smaa Comtesser paa Haanden. I Præstegaarden Enehersker uden mange Ord; som Sogneherre forstod han at holde Sognefolkene til Kirke, skøndt som Tiden gik, Ingen kunde høre ham. Forøvrigt stod han i Kundskaber over de fleste af sine Standsfæller; hans Studerekammer var fyldt med Bøger, særlig historiske.

I de fem Aar *Clausen* var Huslærer paa Juellinge, prædikede han ofte, og han kunde let have faaet et godt Adelskald. Men dette tillod hans Uafhængighedsfølelse ham ikke, ligesom han i Ærbødighed for Præstegerningen ikke vilde tage mod Kald før sit tredivte Aar trods sin Forlovelse. Hans Ophold hos den højadelige Familie bragte ikke nogen Forandring i hans politiske Anskuelser, og han skjulte dem ikke. Den franske Revolution nærmede sig, Spænding og Forventning fyldte Sindene ogsaa i Danmark. I 1788 var *Clausen* Medstifter sammen med *Rahbek*, *P. A. Heiberg*, *Pavels* m. fl. af Selskabet „For Sandhed“, der af mange blev betragtet

som en formelig Jacobinerklub, og leverede til dette Selskab bl. a. to Afhandlinger: „Om Selvstændighed“ og „Om Sandhedsfølelse“ — for ham meget betegnende Emner.

Den 6. September 1787 blev de Unge forlovede. To Aar efter, i December 1789, blev *H. G. Clausen* Kapellan til Maribo og Hillested Sogne og ordineret i Kjøbenhavn, hvor hans Ordinationstale vakte Opmærksomhed og uden hans Vidende udkom i Trykken. Den 17. Marts 1790 holdtes Trolovelsen i Halsted, og d. 16. April førte han sin unge Brud til det tarvelige Hjem i Maribo.

Efter Moders Beretning kom man fra Gadedøren ind i en stenbrolagt Gang tvers gennem Huset. Til den ene Side var de to Opholdsrum, til den anden Side Sengekamret og det stenbrolagte Køkken. Udstyret var ikke stort; men én Ting var der ikke sparet paa: den store Himmelseng havde svære, folderige Gardiner helt ned til Gulvet. En Dag kom *Clausen* hjem og fandt sin Hustru fortvivlet. Grisen var sluppen ind i Sengekamret og havde aldeles sønderflænget Gardinerne; men han lo og udbrød: „Min *Sophie!* Grisen og jeg har samme Smag, vi behøver ikke disse Omhæng“.

Han var Kapellan i syv Aar til 1796. Her fødtes de tre ældste Børn: *Pouline Clausen* (1791), *Henrik Nicolai Clausen* (1793) og min Moder *Julie Clausen* (1795). Det nære Halsted, Juellinge, og Omgangen med begavede Mænd: Rektor *Johannes Boye* i Nakskov, Præsten *P. O. Boisen* i Vesterborg, senere Biskop over Lolland-Falster, og *Anders*

Krag Holm i Holeby, senere Holmens Provst, var ham til stor Glæde; ogsaa med sin Sognepræst *Stau-ning*, en videnskabelig dannet Mand, men af den gamle Skole, stod han trods dette paa en særdeles venskabelig Fod. De store Begivenheder i Frankrig fulgte *Clausen* med levende Interesse og sang *Mar-seillaisen* med stor Begejstring. Men overfor Forholdene herhjemme var han samtidig fuldkommen loyal, samføjte med Regeringens Arbejde for Bondens Frigørelse, glædede sig over Trykkefrihedens Indførelse og var opfyldt af Beundring og Kærlighed til Kronprinsen, en Følelse han bevarede hele sit Liv. Var Hjemmet lykkeligt, var det modsatte Tilfældet med hans Virksomhed som Præst i *Mari-bo*. Han var gaaet hertil med stor Begejstring; men han var „Aftenpræst“, og denne Tid passede ikke for Borgerne. Kirken var og blev tom, og mere end én Gang har han ved sin Hjemkomst aflagt sin Præstedragt med det Ønske ikke tiere at skulle iføre sig den.

1796 kom *H. G. Clausen* som Kapellan til *Kal-lundborg*, hvor Sønnen *Carl* fødtes; men allerede Aaret efter kom han til *Kjøbenhavn* som 2den Kapellan ved Frue Kirke. Kirkerne i *Kjøbenhavn* stod paa den Tid tomme, og Præsterne formaede ikke at danne Modvægt mod Tidsaanden. Men da *Clausen* ved Juletid 1797 havde holdt sin Tiltrædelsesprædiken, samlede han hurtigt en Tilhørerkres, der fyldte den store Kirke baade i Hovedskib og Sidegange. Hans støtte Karakterfasthed — hans Fjender kaldte ham „den lille Pave“ — den Uforfær-

dethed, hvormed han til enhver Tid forfægtede, hvad han ansaa for Ret og Sandhed, kendetegnede hans lange Præstegerning. Da han saaledes ikke længere kunde følge „Selskabet for Sandhed“ i dettes efterhaanden mere irreligiøse Retning, talte han skarpt mod Selskabet i en Prædiken „Hvad Undergivne ere deres Foresatte skyldige“, hvorfor han af *Rahbek* blev kaldet en „Erke-Loyalist“, „Smigerpræsten“ som var kommen til Kjøbenhavn for at hykle for Regjeringen“. Men da den samme Regering 1799 indskrænkede Trykkefriheden, optraadte han med samme Kraft mod Kancelliet, saa han kun undgik Tiltale ved Kronprinsens personlige Mellekomst.

De første ti Aar af hans Ophold i Kjøbenhavn til 1807 har han selv betegnet som de lykkeligste Aar for ham som Præst. Hans Gerning faldt ham let; der var ikke den Modstand, som senere voldte ham Sorger. I disse Aar fødtes de tre yngste Børn: *Sophie Clausen* (1799), *Emil Clausen* (1802)¹⁾ og *Ludvig Clausen* (1805).²⁾ Han deltog ikke i Selskabelighed, men han elskede sit Hjem, og Børnene var ikke henvist til Børnekamret, som ellers almindeligt paa den Tid. Tværtimod samtalede han med dem baade i Hjemmet og paa hyppige Spadsereture paa Volden eller ved Søerne, ogsaa paa længere Fodture f. Ex. til Mølleaaen, en Egn, der for de fleste var ukendt. Forholdet mellem Fader og Børn var frit og naturligt, og Børnene elskede ham; dog skal de efter Traditionen have sagt „De“ til ham, hvilket dengang var almindeligt.

¹⁾ Den senere Sognepræst til Boeslunde, Emil Theodor Clausen (1802—51).

²⁾ Ludvig Clausen døde 18 Aar gammel 1823.

I Sommeren 1807 gjorde *Clausen* en Rejse til sin højtelskede tre Aar yngre Broder *Gottlieb*, Rektor ved Gymnasiet i Altona og Professor i dansk Sprog og Literatur.¹⁾ Han tog sin Hustru og de tre ældste Børn med, medens de yngre efterlodes i Præstegaarden i Halsted, Rejsen gik fra Nysted til Heiligenhafen i Smakke. Men midt under Glæden ved Samlivet med Broderen kom d. 11. August Efterretningen om den engelske Flaades Ankomst til Sundet. *Clausen* brød strax op med sin Familie for over Als, Fyen og Langeland og videre over Lolland at naa Kjøbenhavn, hvor han vilde være hos sin Menighed, ifald der skulde komme Trængselsdage.²⁾ Han naaede ikke længere end til Spodsbjerg paa Langeland, hvor et engelsk Orlogsskib spærrede Langelandsbeltet og truede med at skyde hvert Fartøj isænk, som viste sig. Trods Familiens ængstelige Bønner fik han to Matroser til at ro sig ud til Engelskmanden. Fra Kysten saa man en Chalup fra Krigsskibet nærme sig, og snart efter var han uden Molest ombord; men Chefen havde bestemte Ordre, ingen maatte føres over Farvandet, og *Clausen* maatte uden Resultat vende tilbage til den paa Strandbredden ventende Familie. Nu flakkede de om i Fyen, blev gæstfrit modtagne i forskellige Præstegaarde; men for *Clausen* og hans Hustru var det en Tid fuld af ængstelig Uvished, indtil det tunge Budskab kom: Hovedsta-

1) Etatsraad Gottlieb Ernst Clausen (1762—1850) Professor og Rektor ved Gymnasiet i Altona.

2) Dette og flg. Citat er fra Sønnen, H. N. Clausens „Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie“, 1877. S. 39 ff.

den var brændt, Frue Kirke i Grus, og deres Boplig med alt Indbo, endog hans Skrivepult med Papirer, tilintetgjort. *Clausens* største Sorg var dog, at hans gamle Kirke med Altar, Prædikestol, de gamle Epitaphier og Faner ikke var mere. Saa ofte havde han vandret ene under de høje Hvælvinger, og han kunde ikke rive sig løs fra den Tanke, at hvis han havde været i Kjøbenhavn, var hans gamle Kirke ikke brændt.

Først 27. October efter 3 Maaneders Fravær var Familien atter i Kjøbenhavn. „Det var en mørk og sludfuld Aften“, skriver hans Søn, „neppe afstegne i Gæstgivergaarden søgte min Fader med sin ældste Søn til Frue-Kirkeplads, hvor Ødelæggelsens Vederstyggelighed traadte os skummel og rædselindjagende imøde. Fra Stentrappen til det afbrændte Hus¹⁾ kastede han Blikket henover de sammensjunkne Ruiner; men Synet af hans Kirke overvældede ham. „Dér“, sagde han, „har jeg levet mine glædeste Timer paa Jorden, salige Timer, hvis Minder bevares i taknemmeligt Hjærte“. Siden havde han den Sorg at se de stærke Mure og Piller undergravede og styrtede i Grus og den gamle historiske Bygning give Plads for en fremmed Arkitektur.

¹⁾ Clausen havde sin Embedsbolig paa Hjørnet af Frue Plads og L. Fiolstræde, hvor nu Metropolitanskolen er.

VII. MIN MODERS BARNDOM OG UNGDOM

Efter Bombardementet boede *Clausens* den første Vinter og den paafølgende Sommer til Leje hos en Justitsraad *Kilde* paa Vesterbro, lidt udenfor „Jernporten“.¹⁾ I den store Have, som strakte sig lige til Alléen, var der munter Omgang med *Kildes* jevnaldrende Børn, som Moder ofte mindedes.

I Fiolstræde var samtidig den gamle Kapellanbolig midt i Gaden bleven istandsat istedenfor den afbrændte ved Frue Plads. Her paa Universitetets Grund, hvor 1862 Bibliotheket blev opført, boede *Clausen* lige til han tog sin Afsked. Det var en stor anseelig Bygning, omgiven af Haver. En Sten-trappe midt paa Façaden, førte op til Stueetagen, som — da der ingen Kælder og ingen Udhuse fandtes — var Økonomilejlighed. Paa første Sal var Opholdsværelserne med høje Vinduer, og der ovenover Tagetagen, tre Fag under en Frontespice, en til Gaden og en til Gaard og Have, samt et Kvistkammer paa hver Side. Her var alle Sovekamrene. De rige Aar var imidlertid bleven afløst af trange, Alt var brændt, det nye Bohave var tarveligt og fyldte kun lidt i de store Rum. Vinteraftenen sad Moderen med de mange Børn — hun med sin Naal, de med deres Bøger og Sytøj — omkring det store Spisebord med et enkelt Tællelys. Oppe paa Loftet havde de tre Pigebørn deres Sovekammer, de store

¹⁾ Indkørslen til Frederiksberg Allé *Kildes* Ejendom, der ofte omtales i Datidens Memoire-Litteratur, var bekendt for sin store Have og indtog omtrent Pladsen, hvor den villabebyggede Del af Valdemarsgade nu ligger.

i én Seng, *Sophie* i en lille Seng for sig; men naar det regnede, tyede ogsaa hun over i den store Seng, da Taget var utæt og det dryppede ned i hendes egen. Der var ikke Raad til at holde den vidtløftige Bolig i forsvarlig Stand eller ikke Sind og Tanke derfor.¹⁾

Min Moder *Julie Annette Clausen* var født den 29. April 1795. Hun var en sammensat Natur. Hun var som April med dens liflige Sol, den friske Blæst med de jagende Skyer, det tiltagende Dagslys' mægtige Livshaab efter den mørke Vinter. Hun havde Faderens lyse freidige Sind, og udbryder et Sted i sin Dagbog; „Jeg takker Gud i Ydmyghed for den Evne til Lyksalighed han har givet mig“. Denne Glæde over Tilværelsen fyldte hende med Jubel og fulgte hende under de veksellende Tider til hendes sidste Stund trods Sygdom, Sorger og Alderdom.

Men Løvfaldsdagene, naar de graa Taager hviler blødt paa Træer og Muld indtil Solen sejrer og lyser over de gyldne Skove, Løvfaldstiden minder om en anden Side af hendes Karakter, den dybe, alvorlige, vemodige. Hun stod i nært Forhold til Gud, kunde ikke leve uden ham, kæmpede i Bønnen med ham, talte til ham i sin Dagbog, og flere Gange i min Barndom har jeg hørt hende sige: Jeg elsker Gud!

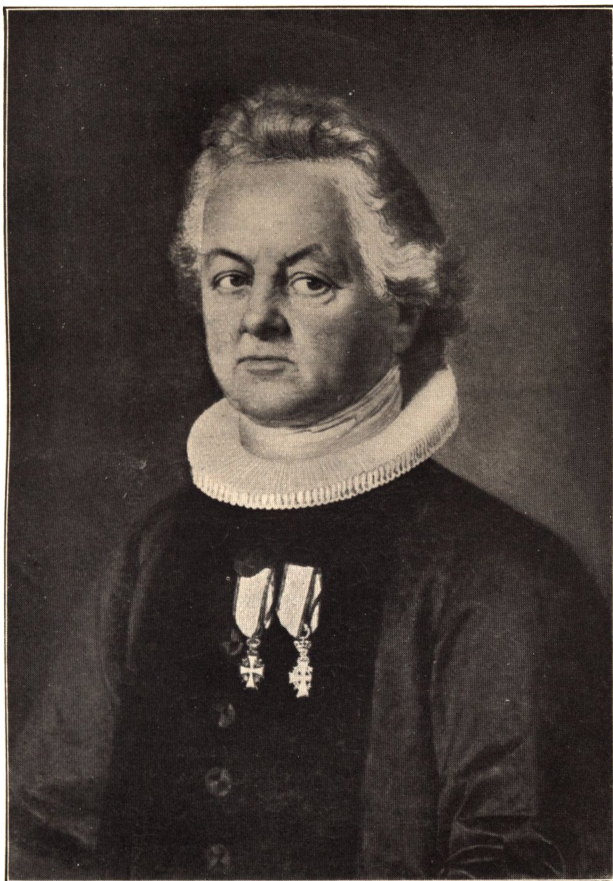
Hun havde gode Evner, en udmærket Hukommelse, var klar og slagfærdig i Samtale og for-

¹⁾ Den ældste Datter Poulne Christine Clausen (1791—1840) blev gift 1819 med Landskriver i Garding Karl Theodor Eckermann (1779—1849). Forf.s Moder var den næstældste Datter, og den yngste, Sophie Georgia Clausen (1799—1875), blev gift 1822 med Biskop Peter Chr. Stenersen Gad (1797—1851).



SOPHIE MAGDALENE CLAUSEN, F. SCHIERN

Efter Maleri af Kratzenstein-Stub.



STIFTSPROVST HENR. GEORG CLAUSEN

Efter Maleri af C. A. Jensen.

maaede med malende, rammende Ord at gengive hvad hun havde oplevet eller læst.

Barn var hun Livet igennem, glædede sig ved en Solstraale paa en mørk Dag, en Gaaseurt i November. Livet paa Landet i en Præstegaard var hendes Ideal. Men samtidig holdt hun af Selskabelighed, af at færdes i store, rige Krese, dog kun forsaavidt hun derved kunde berige sin Aand ved Omgang med begavede Mennesker; men selv i Selskabskrese vedblev hun at være Barn, negligerende Form og Etikette. Tomme, fornemme Personer gik hun udenom, store Gæstebud faldt ikke i hendes Smag, og mødte hun paa sin Livsvej det Lave, Uskønne, Ynkeligheden, havde hun Faderens Djærvhed og Trang til at revse, tidt paa en skarp og kantet Maade.

Efter den *Schiernske* Slægt besad hun et erotisk Temperament. Barndoms- og Ungdomstiden stod for hende i magisk Belysning, og aaben af Karakter som hendes Fader, skjulte hun ikke for sine nærmeste sine korte Pignedages Følelser og Forelskelser. Til mig sagde hun engang: „Forelskelsens Gave er en farlig Gave fra Gud“.

Paa en vis Maade var hun folkelig anlagt, men dog Aandsaristokrat til Fingerspidserne. Hun elskede Poesi og god Læsning, men var punktlig i sit Hus og meget sparsommelig. Hun var ikke fri for at forgude sine Børn, vilde gerne se store Lys i dem, men hun forkælede os ikke, var tidt stræng, ja næsten haard mod os.

Desværre var hun, maaske i højere Grad end

Faderen, ubehersket og heftig, naar hun mødte Modstand mod sine Ideer og Planer. Forkælet som hun blev paa Grund af legemlig Svaghed, i Barndommen af Forældrene, Livet igennem af sin Mand, blev denne Fejl aldrig neddæmpet hos hende; men hun var hurtig til Forsoning og bar ikke Nag.

Som hun var, blev hun meget forskelligt bedømt. Der var dem i Slægten, som kaldte hende exalteret, overspændt, ja hysterisk; men Mand og Børn og mange Venner elskede hende for det Fond af Kærlighed og Aand hun rummede. Jeg skal her nævne den Særegenhed hos hende, at hun droges til dem, der ved egen eller andres Brøde var kommen paa tvers af Samfundet, de stridende, urolige Sjæle — hun holdt mere af „Faderens fortabte Søn“ end af den retfærdige — og kom dem imøde med al sin inderlige Varme og Deltagelse.

Sine Tanker og Følelser, baade de der gik tilbage til Barndoms- og Ungdomsaarene og de der fødtes af Nuet, mest omfattende hendes Hjem og Slægt i Tiden 1836—62, har hun nedskrevet i sine Dagbøger, om hvilke hun siger: „Brænde disse Bøger kan jeg neppe, de er mig kære, min Sjæl er nedlagt i dem“. Vi finder ogsaa dejlige smaa Billeder deri fra Barndom og Ungdom, som naar hun den 2. Juni 1854, langt hen i Tiden, lader Tankerne vemodige og glade gaa tilbage til sin elskede Søster *Poulines* Fødselsdage i Barneaarene i det gamle Hjem i Fiolstræde. Hun skriver: „Hvilken sød Erindring denne Dag vækker i min Sjæl fra Barndommens allerlyseste Dage! Det var min

Lines, min sorthaarede, brunøjede, min gode dyrebare Søster *Lines* Fødselsdag! Den første for os betegnende Sommerdag i Aaret — og vi nøde den tilvisse! Saa blev der kørt i Skoven med fuldpakket Madkurv — med Rejer og Mandeltærte. Og Fader var saa munter og sorgløs, og Moder var saa mild og saa smuk. Tre Dage af disse „2den Junier“ staa særlig lyse i Erindringen. *Første* Dag var jeg endnu lille (altid fire Aar yngre end den elskede gode *Line*), og jeg ser os alle paa en solbeskinnet Græsplads i Skoven — Mandeltærten for Øje — og de kære gamle Bedsteforældre, Præstefolkene fra Halsted, de vare med i den lykkelige Kres. — Den *anden* Dag, nogle Aar ældre, erindrer jeg *Line* og mig gaaende over Volden i Morgenstunden, iførte gulrøde hjemmegjorte Kjoler, i hvilke vi befandt os uhyre lykkelige. Solen skinnede paa os to frydefulde Sjæle saa varmt igennem Træerne, og under vor glade Samtale husker jeg saa tydeligt, at det var mig som om jeg skulde til at flyve af Glæde. — Den *tredie* Dag fyldte *Line* sit sextende Aar, og jeg saae næsten med Ærefrygt paa den voxne Pige. Det var et himmelsk Veir — vi var igen i Skoven — ved Eremitagen — jeg kan ikke mere erindre Mandeltærten; dog har den nok været der, for det var endnu i de Dage, da det flød med Mælk og Honning; og Moders Kinder var røde og hendes Smil saa søde — det var før Bombardementet 1807 — *Erhard Friis*¹⁾ var

¹⁾ Erhard Friis er Grev Erhard Krag-Juel-Vind-Friis til Vedelslund (1788—1826).

med og *Hans Clausen*¹⁾ var med, for de logerede begge hos os. Erhard var 20 Aar, han var dejlig og glad. Det var en mageløs Dag for os To! — De sorte Haar blive hvide, ak saa tidlig! Derovre i Garding ved Vesterhavet hviler hendes Been, men Din Sjæl, Du Sjeldne, er hos Gud! O hvor gerne vilde jeg igjen forenes med Dig!“ Moder sigter her til *Lines* fremtidige Skæbne, hendes ubeherskede Tilbøjelighed for *Mynster* og senere Giftermaal med *Eckermann* i Garding, (se ovenfor).

Samme Aar, 1854, den 8de August skriver hun i Dagbogen: „Idag er det min gamle pukkelryggede, velsignede milde Mormoder i Halsted Præstegaard — hendes Fødselsdag. Saa gjorde hun Bal for os, Børnebørnene, og Glæden var stor — aldrig mindes jeg, at det paa den Dag kunde regne eller være graat. — Alt var gennemtrængt af Varmen og jeg jublede i Ungdomsfryd. — Snart efter denne glade Dag maatte vi forlade vort Paradis — vende tilbage til mager Kost og til Skoletvang — og Taaernerne fløde som et Kildevæld.“ Det var efter et saadant Bal at Moder skriver (i 1845) „og om jeg havde villet og om jeg havde fulgt min allerførste Ungdomslyst og om jeg ikke barnligt beskeden havde hørt efter min Faders og Moders velsignede Stemmer, som tiltalede mig saa kjærlig, da jeg hin Sommeraften i Halsted Præstegaard sad med nedslagne Øjne og foldede Hænder paa Kufferten i Gæsteværelset med bankende Hjærte — saa var jeg vel bleven *Erhards* Kone. — Jeg var dengang

1) Hans Glud Clausen (1782—1844) død som Sognepræst til Halsted, Maribo Amt.

16 Aar — han var dejlig og god og holdt saaledes af mig, at han ingen anden Tanke havde. — Jeg var et lydigt Barn, da jeg i Hunseby Præstehave ved Stikkelsbærbuskene svarede paa det Spørgsmaal, „om jeg vilde kunne leve lykkeligt i Jylland alene med ham“ — „Fader og Moder de vilde det ikke“. Han var med nu afdøde *Hans Clausen* fulgt os de 4 Mile til Hest. Her skiltes vi — Han stirrede efter Vognen — men i Kippinge Præstegaard paa Falster var jeg om Aftenen forgrædt, — forgrædt om Natten — for aldrig mere at græde herover. — Jeg vaagnede op og saa Lys omkring mig.“ Da han senere blev gift med en borgerlig tysk Dame, sagde Moder naivt: „Saa kunde han ligesaa godt have faaet mig“.

I 1808 var *Fallesen* bleven Sognepræst ved Trinitatis Kirke. *H. G. Clausen* rykkede op til 1ste Kapellan ved Frue Kirke, 1811 blev han Sognepræst her og Stiftsprovst. Og samme Aar kom *Mynster* fra Spjellerup til Kjøbenhavn som Kapellan ved Frue Kirke.

Forholdet mellem *Clausen* og *Mynster* var ikke godt, saa forskelligartede de var i religiøse Anskuelser. Det kom flere Gange til Sammenstød, hvor den ældre, for hvem Christi Guddommelighed var en Forargelse, i Hefthighed forløb sig, medens *Mynster* var den rolige. Jo fastere og frejdigere *H. G. Clausen* fastholdt sin Ungdoms Idealer, med saa meget større Bitterhed maatte han føle Strømkæntringen. Ogsaa hans Hustru, som forøvrigt fra Barn var oplært i den orthodoxe Tro og som hele sit Liv ved sin Mands Side havde opretholdt dette sit religiøse

Standpunkt, blev strax en flittig Tilhører hos *Mynster*. *H. G. Clausen* var saa liberal, at han indvilligede i, at Middagstiden ansattes strax efter hans Højmesstjeneste, saa at hun og de to Døtre kunde være i god Tid til *Mynsters* Prædiken Kl. 2.

*Mynsters*¹⁾ aandelige Indflydelse paa Moder, ikke blot i hendes unge Aar, men Livet igennem var stor, hvad der fremgaar af hendes forskellige Udtalelser i Dagbogen om ham. Da han i Februar 1812 blev indført i det *Clausenske* Hus og blev en kærkommen Gæst for Husmoderen og de to Døtre, laa min Moder paa et haardt tre Maaneders Sygeleje. Hun siger selv i Dagbogen, at det var Benedder; hun havde store Svulster omkring Nøglebenet og blev gentagne Gange opereret. Knappe Kaar og ringe og slet Føde i Krigsaarene har vel bidraget til at fremkalde denne Sygdom. Hun siger selv: „Havde jeg havt bedre Føde og Klæder i min Barndom og Ungdom, var jeg vist bleven et andet og bedre Menneske.“ Om *Mynsters* første Optræden i Fiolstræde skriver hun: „Jeg læste *Mynsters* Prædikener fra Spjellerup i min tidligste Ungdom, den Vinter jeg laa henkastet paa det lange Sygeleje, og da *Line*, Moder og han, *Mynster*, kom mig saa kraftigt og udholdende til Hjælp. Da læste jeg dem med barnligt Sind, og han taledede til mig om dem — og jeg troede paa ham, ja det gjorde jeg — det gør jeg.“

Vi ser hvorledes *Mynster* strax ved det første

¹⁾ Jacob Peter Mynster (1775--1854) var 16 Aar yngre end H. G. Clausen. Han blev 1815 gift med Fanny (Marie Frederikke Francisca) Münter, der var 21 Aar yngre end han (1796--1871).

Bekendtskab gjorde et stærkt Indtryk paa hende, dog vel nærmest som den ældre alvorlige Mand. Min Fader havde hun derimod kendt fra Barn af, og han var maaske ogsaa hendes første Kærlighed. Hun siger i Dagbogen: „I de tre lange Vintermaaneder var jeg kastet paa Sygelejet, bragt Døden nær, — da lærte jeg i de lange søvnløse Nætter at bede og at tænke, da lovede jeg, om Livet igjen blev mig skjænket, da at give min dyrebare *Swane* mit Hjærte og min Haand.“ Det var hendes Natte-tanker, men med Vaaren løftede Sommerfuglen atter sine Vinger og frydede sig ved den tilbagevendende Sundhed og Ungdom. To Sommere kom, 1812 og 1813, hvor hendes rige Ungdomsliv udfoldede sig, og om hvilke man vist maa sige, at hun droges snart til den tankevægtige alvorlige *Mynster* snart til min Fader, den unge Handelsmand med det jævne sunde Sind.

At *Mynster* ikke var upaavirket af hendes Aand og Skønhed fremgaar af følgende Ord af Moder i 1836: „Besynderligt, at denne samme *Mynster*, jeg engang kendte saa vel, stod paa en saa fortrolig Fod med, som ikke kunde sige mig Nej, naar jeg bad ham — som bad mig vedblive at være hans Veninde i mit nye Forhold, da jeg havde været ham saa kær — nu staar mig saa fjernt, saa utilgængelig. Mon han har glemt hin Aften, da han stod med mit Billede i sin Haand? Da vi gik hjem under Fuldmaanens Skin fra Charlottenlund? Og da vi sad paa Kæmpehøjen i Herthadalen syngende, og endelig da vi dansede Menuet i Ousted Præ-

stegaard? Eller da han forlod Domkirken og Conventet for at følge til Klostermarken? Eller da han hjalp mig at polere den Sko jeg syede i Haugen? Dengang skrev vi 1812, og jeg saa op til ham som til en Gud, der nedlod sig til mig. Jeg blev ham vel en Gaade, men jeg kunde ikke handle anderledes og Vorherre velsignede mig i min Forbindelse.“

Opholdet i Roskilde under Conventet med Ture til Ousted, hvor hendes Morbroder *Gustav Schiern*, var Præst, og til Ledreborg spillede en stor Rolle i Moders Minder. 1851 skriver hun: „Igaar blev *Mynsters* Jubilæum fejret i Roskilde. Besynderligt for mig at tænke paa — ogsaa maaske for ham. Roskildes Luft, dets Kilder, Taarne vækker Minder i min Sjæl af en forunderlig Natur — ikke fordi jeg egentlig elskede *Mynster* (jeg troer at det tillod jeg mig ikke), men Erindringen om hine fagre Tider, da de skønne stærke livsalige Følelser gennemstrømmede mit unge Hjærte vil evig blive mig hellige! Jeg har en Følelse som om mine Ben skulde hvile i Roskilde, det kære Roskilde.“

Endnu i hendes 61de Aar maner hun Ungdomstiden frem i et Billede med Farver, som var hun endnu sytten Aar. I Februar 1856 skriver hun:

„Igaar var jeg hos min *Hanne*¹⁾ (i Krystalgade, nuv. Nr. 22, ligefor Gavlen af Universitetsbibliotheket). Jeg gik ene hjem. Hele Himlen straaledede af fuldendt Skønhed. Det fryser stærkt, lyseblaa er Himlen, fuld af Stjerner og Maaneskin. Mit

¹⁾ Hendes ældste Datter Johanne Marie Swane (1816—1885), der 1837 blev gift med Sognepræst ved Helliggeists Kirke i Kbhvn., Ernst Vilhelm Kolthoff (1809—1890).

Hjerte bankede saa underligt — gamle Minder dukkede op for min Sjæl. Jeg styrtede ned i Fiolstræde, forbi det gamle Fædrehus. Det laa i Mørke med sin graa gamle Beklædning, op saae jeg til Vinduerne, jeg syntes jeg saa min Moder derinde. Og paa den gamle Stentrappe *Mynster* at staa med Klokkestrengen i Haanden. Maaske ilede der en ung, lykkelig, fager Pige til Døren for at lukke den høje, herlige Skikkelse ind. Over den lange skumle Havemur hældede sig de høje snebedækte Træer — jeg kunde føle, hvorledes han maatte være tilmode, naar han en Aften drejede ind fra Kannekestræde, saae hen mod den gamle Gavl, gik langs med denne Havemur, hvor bagved han vidste: Derinde lever hun, den unge kjære Pige, som min Sjæl hænger ved. — „Det var den magiske tryllende Belysning i Forening med det tilbagevendende Liv — Sundhed — som fremkaldte disse Syner fra et svudent Liv; usigelig Veemod og Længsel greb min Sjæl! Jeg ilede hjem, saae mod Himlen og udraabte inderst i mig: O nei! det er ingen Utroskab.“

Uden at ville dømme om *Mynsters* Følelser kan det trøstigt siges, at han følte sig vel i Stiftsprovstens Hus trods Uoverensstemmelserne med ham, og var en jevnlig Gæst der og i deres Omgangskres.

De to Somre gik. Det blev Efteraar 1813, Løvfaldstid, og i November kom Sørgebudskabet om den unge Sølieutenant *Jørgen Swanes* bratte Død. En Formiddag kom *Mynster* ved Frokosttid og

fandt alle sorgfulde, og da han hørte Aarsagen, udbrød han: „Hvad! kan en Svane drukne?“ Paa Moder havde dette Dødsfald gjort et stærkt Indtryk. Hun havde færdedes med de to Brødre, *Lars* og *Jørgen Swane*, og danset med den unge, barnlige, livslystne Sølieutenant. *Mynsters* taktløse Ytring stødte hende. Jeg véd ikke, om dette Dødsfald har ført de Unge nærmere sammen — kun at 7. Januar 1814 blev Fader og Moder forlovede og Jaordsgildet holdt, uden at Moder dog var kommen rigtig til Ro. Mange Aar efter, 1855, skriver hun om denne Dag: „Dengang bankede mit Hjerter voldsomme Slag. Der var noget, som lignede en Søndersplittelse i mit varme, unge Hjerter — og hvad kunde jeg derfor! Den mægtige Mand havde virket saa stærkt ind i os to unge Søstres Følelse og Fantasi; naar han taledes fra Prædikestolen i Runde-Kirke,¹⁾ da svandt Jordelivet og Himlen blev aaben! Naar han tog Haanden og beholdt den og skuedes med det lyseblaa Øje ligesom i Ens Sjæl — o, hvad da!“

Efter Forlovelsen maa hun imidlertid være faldet til Ro. Faders milde Sindsligevægt har virket beroligende. Forlovelsestiden var kun kort. Den 16. December 1814 holdtes Brylluppet, ved hvilket hendes Fader talte varmt til de Unge. Om denne Festdag skriver hun paa Dagen 42 Aar efter: „Naar jeg tænker paa Dagen for 42 Aar siden, o hvor bevæges jeg da ved at betænke, hvor Alt er forandret — ja men ikke vor Tro, vor Tillid til hin-

¹⁾ Medens Frue Kirke genopbyggedes, holdtes Gudstjenesten i Runde- eller Trinitatis-Kirke.

anden. O min *Line*, hvor staar Du for mit Øje med Dit Hjerte saa overvættes fuldt af Kærlighed! Hvor ere I alle, mine tabte Venner, mine Forudgangne — Jeg savner Eder! Dér, i det gamle Hjem, den gamle Præstebolig i Fiolstræde, dér stod jeg i den oplyste Sal for Brudeskamlen, saa ung og uerfaren som jeg var; men jeg lagde min Haand og bandt min hele Fremtid til den mest trofaste, den kærligste Sjæl. Tak være Du Himlens Gud! Omkring mig stode alle de Elskede og fæstede hele deres Hu til mig. Ja jeg var omringet af Kærlighed! Min elskede Fader viede os, mine Øjne hvilede paa den røde Fløjls Brudeskammel — paa Ordet *Indisolubile*,¹⁾ og dybt genlød dette Ord i min Sjæl. Der i Kresen sad min fromme Moder med sit rige, store, dybe Sind. Der sad min *Line*, ak min *Line*, min uforlignelige Søster med sit kulsorte Haar og et Hjerte, som maatte forbløde fra dette Øjeblik. Der stod han den mægtige Mand — der stod *Mynster*, den høje, alvorsfulde Skikkelse. Jeg vidste, at hans Blik hvilede paa mig, og jeg kjendte, hvad der gennemlevede min arme *Lines* Hjerte. Jeg veeg nu fra Hjemmet, ikke skulde jeg staa i Dit Lys, Du elskede, dyrebare Søster. Jeg gik til Kjærlighedens, Fredens Havn — men skulde der findes Havn for Dig? O nei, det turde jeg ikke haabe. Han elskede Dig jo ikke. Dog hvad er umuligt, maaske dog — o min Gud! Og jeg gik den lykkelige Vej ved min dyrebare *Swanes* Side. Han var en god Engel mod mig i det lange, lange

1) „Uopløseligt“.

Liv. Aldrig kan min Tak være brændende nok. Denne Aften var mit Hjerter glad, og ved *Swanes* Side saae jeg ind i Livet med lys og lykkelig Fortrøstning. Jeg var saa inderlig elsket — saa lyksalig ved at være saaledes elsket. Men *Lines* mørke Øjne svømmede i Taarer. Nu gaar jeg fra Hjemmet, min *Line*. O kunde Du endnu blive lykkelig!“

„Men fra nu af blev *Mynster* borte fra det gamle Hjem. Til Fru *Rahbek* sagde han, at han . . .“ Ja hvad han sagde, skriver Moder ikke, og i *Mynsters* „Meddelelser om mit Levned“ omtaler han aldeles ikke det *Clausenske* Hus. Da han i Foraaet 1815 blev forlovet med *Fanny MÜNTER*, siger han: „Jeg fandt her, hvad jeg saa længe forgjæves havde søgt.“

I Sommeren 1813 synes det som om Farmoder har trukket sig tilbage fra *Clausens*. Vi aner dette, naar vi læser *Jørgen Swanes* Breve. I 1812 skriver han fra Flandern med stor Varme og Interesse om det *Clausenske* Hus og om *Julie Clausen*; i Brevene fra de danske Farvande tier han fuldstændig om Familien. Grunden hertil kan vel kun være min Moders Sygdom 1812. Efter denne Sygdom har min Farmoder vistnok været imod nogen Forbindelse mellem min Fader og den svagelige *Julie Clausen*. *Clausens* synes at have sympathiseret meget lidt med *Bettys* Giftermaal med *Hammer*, derfor var min Moders Dom over *Hammer* saa stræng, derfor vil *Betty* efter Hjemkomsten fra Flandern ikke besøge *Clausens*. Dog kan hverken for Farmoder i hendes Forhold til Moder eller for

Moder ved hendes Bedømmelse af *Hammer* og hans Giftermaal Sygdommen og Svageligheden have været den eneste skillende Grund, thi da havde Farmoder næppe kunnet staa saa forskelligt overfor de to Svigerbørn, og Moder vilde ikke have kunnet undgaa ved Bedømmelsen af *Hammers* Svagheit at tænke paa sin egen. Her har været Karakter modsætninger tilstede, som ingen af dem har formaaet at se udover, let bøjelige var ingen af dem. Under alt dette holdt min Fader fast ved sin Kærlighed; men da de blev forlovede den 7. Januar 1814 modtog, efter min Moders Udsagn, Farmoder og *Betty* min Moder „med Stenkulde“.

VIII. MINE FORÆLDRES HJEM FRA 1814 TIL 1828

I 1812 havde min Fader, *Lars Swane*, taget Vare-mæglerexamen. I Efteraaret s. A. modtog han sin Bestalling og blev optaget som Kompagnon hos den ansete Mægler, *Nicolai Abraham Holten*.

Mine Forældres første Bolig var paa Hjørnet af Filosofgangen og Vigantstræde i den kønne Bygning, som staar endnu og beboes af den sjællandske Bondestands Sparekasse [nuv. Ny Vestergade Nr. 17]. Vinduerne vendte ud mod Filosofgangen, den skyggefulde Allé med store Træer, som indenfor Volden strakte sig fra det daværende Halmtorv ved Vesterport til Langebro. Mine Forældre boede paa 2den Sal, det véd vi, fordi deres første Pige i Huset var kendt under Navnet „Kneisnakke paa 2den Sal“. Den nye Stilling som Husmoder faldt ingenlunde Moder let, har hun selv sagt. Hun forstod ikke at lave Mad, lærte det aldrig, jeg mindes ikke at have set hende ved Komfuret; i de første Aar kneb det derfor med at holde Pigerne til Orden og Spar-sommelighed, men efterhaanden lærte hun det. Samme „Kneisnakke“ havde en Kæreste, en beskeden Bondekarl, der af og til viste sig hos os. Stor var derfor Forskrækkelsen, da han pludselig

blev arresteret, og det kom frem, at han var den berygtede *Ole Kollerød*, som havde udført et afskyeligt Rovmord i Nordsjælland og nu havde faaet Indpas hos os. Kort efter blev han henrettet.

Forholdet mellem Moder og Farmoder, *Johanne Marie Swane*, var naturligvis korrekt og godt. Om ogsaa den sidste før Forbindelsen havde ønsket sin Søn en anden Hustru, var hun for klog og for varmhjærtet til ikke at bistaa min Moder paa bedste Maade, nu da Forbindelsen var indgaaet. Vi finder ogsaa i Breve fra denne Tid flere Udtalelser af Moder, der aander Varme og Godhed for sin Svigermoders dengang alt andet end lette Stilling — med den unge Søn *Marius*, der endnu gik i Frederiksborg lærde Skole, og Datteren *Betty*, der i 1815 jo var bleven Enke efter *Jørgen Hammer*. Men vi finder ogsaa enkelte løsrevne Papirlapper med Udtalelser, som viser, at Moder føler sig trykket ved Svigermoderens Indblanding i hendes Husliv; dog indrømmede hun Svigermoderens Dygtighed og Overlegenhed som Husmoder. Noget rigtigt varmt Forhold mellem to saa bundforskellige Naturer var umuligt. Ogsaa paa andre Punkter har Forskellen gjort sig gældende. Moder, der, som jeg andet Sted nævner, ofte lagde for lidt Vægt paa det Ydre, sagde engang: „Naar jeg spadserede med min Svigermoder og Svingerinde, saae de altid saa statelige og velhavende ud, medens jeg saae ud som en fattig Per Erik.“ — Men ikke blot Forholdet til hendes Mands Familie trykkede hende lidt i disse første Aar, men ogsaa hele den Kres — særlig *Holtens* rige og selskabe-

lige Hjem — som hun ved sit Giftermaal kom ind i, var hende fremmed.¹⁾ Men det var dog i det hele kun smaa Genvordigheder, og i det lyse Hjem ud mod Filosofgangen levede de Nygifte lykkeligt.

I Sommeren 1815 og 1816 opholdt Moder tilligemed Søsteren *Line* sig nogen Tid hos Farmoder i Frederiksborg. Den unge vordende Moder skriver til sin Mand 1816: „Nu vil jeg slet ikke mere skilles fra Dig, slet ikke mere, førend jeg har givet Dig Dit lille Barn. For mit egentlige Liv leves kun hos Dig. — — Vi har det saa velsignet med hinanden, alle vi Fruentimmer. *Marius* er saa forekommende og saa takkelig og ligner Dig i mine Øjne tidt i disse Dage. Din Moder er saa glad ved ham, og han er saa flittig og villig til at staa op meget tidlig, saa det vil nok gaa godt for ham“ — —.

I et senere Brev fortæller Moder, hvorledes de en Morgen spadserede til Skjævinge, en ret lang Vej paa et Par Mil²⁾: „Vi gik ret i vor Mag, var 3 Timer undervejs, spiste vort skønne Smørrebrød i en Grøft under Skyggen af en lille Busk. Du vilde have undret Dig, om Du havde set mig i denne Vandring, jeg blev ikke engang saa varm som de andre, men gik ogsaa saa jævnt og roligt min Gang, taledede kun lidt og tænkte saa venligt og mildt paa

¹⁾ Nicolai Abraham Holten (1775—1850) var uddannet i det store Rybergske Handelshus, før han nedsatte sig som Mægler i Kbhvn. Som saadan erhvervede han sig en stor Formue og blev Godsejer. Fra 1816 trak han sig ud af Mæglerforretningen og overtog store og indflydelsesrige Stillinger i Statens økonomiske Administration. 1839 blev han Direktør for Øresundstoldkammer, 1847 Geheimekonferensraad. Han blev 1799 gift med Lægedatteren Johanne Cathrine Kirstine Mangor (1778—1869).

²⁾ I Skævinge og Gørløse i Frederiksborg Amt var Farmoderens Broder Eliaser Gad (1771—1838) Sognepræst fra 1809, til han 1823 blev Kapellan ved Roskilde Domkirke.

min hele Forfatning, paa mit elskede lille Væsen og paa dets Fader, og med saadant et mildt og roligt Sind maa Du tro, at jeg kan taale, hvad jeg ellers aldrig kunde. Og det synes mig virkelig, at jeg med Sandhed kan sige, at jeg i Omgangen med Dig har vundet saa meget i den Henseende, som gør mig saa lykkelig. — — Saa er dette det sidste Brev, jeg skriver Dig til i vor Skilsmisse. Nu faaer jeg Dig selv igen og tager ikke mere fra Dig, jeg gaer Dig imøde med Kærlighed.“

Grunden til, at *Lars Swanes* yngste Broder *Marius* som trettenaars Dreng blev sat i Frederiksborg Skole og i Huset hos Rector *Bendtsen*,¹⁾ maa vel søges i, at Moderen ikke har kunnet magte ham og faa ham til at være flittig. 1816 om Efteraaret blev han Student, kun 16 Aar gammel, og flyttede til Moderens Hjem, da hun i 1817 var flyttet fra Huset i Larsbjørnstræde til Snaregade Nr. 9, hvor hun boede Resten af sit Liv.

Den 8. September 1816 fødtes min Søster *Hanne*. Nogle Aar efter gik *Holten* over i Statens Tjeneste, idet han blev Medlem af Direktionen for Statsgælden og som Følge heraf maatte opgive sine private Forretninger. Fader blev saaledes ene og følte Ansvaret herved, men det var en godt indarbejdet Forretning. Han fik gennem den lange Række af Aar saa godt som alle Mæglerforretninger paa Varer fra Vestindien, navnlig Sukker. Han afholdt for Rhederne de store Sukkerauktioner over de hjemkomne

¹⁾ Den ivrige Skolemand, Professor Bendt Bendtsen (1763—1830), var Rektor for Frederiksborg Latinskole fra 1789 til sin Død.

Ladninger til en Værdi af — saavidt jeg husker — omkr. 50000 Rdl., hvor han overfor Rhederne maatte indestaa for Betalingen, der først forfaldt 2 à 3 Maa-neder efter.

I Oktober 1817 døde Stiftsprovstens Hustru, min Mormoder, knap 48 gammel. Det var en stor Sorg, hun var en ædeltænkende Kvinde, sin Mand jævnbyrdig, hvor ulig hun forøvrigt var ham. Hun havde været syg de sidste 2 Aar af sit Liv og led meget, men skjulte det standhaftigt af Kærlighed til sin Mand, saa han selv faa Dage før hendes Død intet anede; saa meget stærkere ramte Sorgen ham og kastede længe sin Skygge over hans Liv. En Trøst fandt han ved at tale med sine Børn om hende; han beklagede tidt, at hun havde levet de trange Aar under og efter Krigen med ham, uden at kunne dele de gode, som fulgte. Et Sted i Dagbogen, den 6te Septbr. 1836, gaar Moder i Tankerne helt tilbage til sine Forældres Ungdom, hun skriver: „Min gamle hvidhovede Faders Forlovelsesdag. For 49 Aar siden var min Moder den 18-aarige, blomstrende, muntre, aandfulde *Sophie Schiern* indbudet fra sin Faders Præstegaard til Stokkemarken for at plukke Nødder hos sin Veninde Provst *Ramus'* Datter — dette havde min Fader hørt Aftenen før paa Juellinge, hvor han var Hovmester — og i Nøddelunden mødte han og hentede dér den Tilsigelse om Kjærlighed og tro Udholdenhed, som udgjorde hans Livs Lykke i 28 Aar“.

Efter Moderens Død overtog *Line* Husets Styrelse, og da hun senere blev gift, overtog den lang

yngre Datter *Sophie* og hendes kun 18-aarige Veninde *Julie Læssøe*¹⁾ Ledelsen; ved *Sophies* Giftermaal 3 Aar efter, 1822, blev *Julie Læssøe* ene om det og blev i Huset til Stiftsprovstens Død, nøje knyttet til Hjemmet, som en Datter for ham og forstaaende og opofrende overfor alle de Unge og deres Venner. Efter Stiftsprovstens Død boede hun sammen med *Betty Hammer* til hendes Død. Hun selv døde paa Sygehjemmet paa Rolighedsvej.

Lidt Hang til Fornemhed har min Mormoder havt, og man mindes hendes Fader, Pastor *Schiern*, som vilde føre et ligesaa fornemt Hus som de to Lensbesiddere. Der fortælles, at Stiftsprovstinden ret følte sig vel, naar hun om Eftermiddagen sad i Dagligstuen med sine to smukke Døtre, *Pouline* og *Julie*, og tog imod Visitter og da kunde føre en aandrig Konversation. Ogsaa ønskede hun meget, at hendes ældste Søn, den vordende Professor *Henrik N. Clausen*, skulde gøre et godt Parti; det huede hende ikke ret, at han saa tidt havde sin Gang i *Madam Swanes* Hjem. Som Husmoder var hendes Stilling ikke let; der var knappe Kaar i næsten hele hendes ægteskabelige Liv. Huset i Fiolstræde var vidtløftigt med sine tre Etager og samtidig med at det gæstfrit stod aabent for mange, manglede hun en vis Sands for Hygge, saadan som den i høj Grad prægede min Farmoders Hus og Hjem. Min Morbroder, Professor *Henrik Clausen*, følte i sin Ungdom denne Mangel og droges derved saa meget stærkere til min Farmoders Hjem.

¹⁾ Julie Læssøe, Datter af Toldinspektør Niels Frederik Læssøe i dennes andet Ægteskab, Halvsøster til Oberst Læssøe, der faldt ved Isted, og til Maleren Thorald Læssøe.

I de kommende Aar øgedes Familien, som imidlertid var flyttet til Gammel Strand. 1818 fødtes min Broder *Henrik*, 1820 *Jørgen* og 1823 *Ludvig*.

Samme Sommer min Broder *Henrik* kom til Verden i August, opholdt Moder sig nogen Tid i Præstegaarden i Skjævinge sammen med sin lille Datter *Hanne*. Den 17. Juni skriver hun herfra:

„Nu, Du dyrebare Mand, skal Du høre fra Din *Julle* og Din lille *Glut*, og Intet uden hvad der vil glæde Dig ind i Dit elskelige Hjerte. Din Tanke fulgte vist den lille *Vogn*, som rullede over Landet med Din hele Eiendom, og alle sorte *Skyer* dreve bort, hvor vi kom. *Vejen* var god, men jeg takkede Din *Ømhed* med *Puden* hvert *Øjeblik*, den gjorde mig saa godt. *Hanne* er ret et sødt lille *Barn* den hele Tid, sad imellem os og paa *Stines* *Skød*. Vi kom hertil Kl. 6¹/₂ og bleve godt modtagne. Og jeg ligger, hvor jeg laa med Dig i *Julen*, lille *Hanne* ved mine *Fødder* i *Vuggen*. Hun sov rigtignok hele Tiden, og dog laa jeg længe vaagen og tænkte saa langt omkring, jeg syntes rigtignok, at jeg savnede Dig forskrækkeligt. O, Herre min Gud! hvor jeg glæder mig til *Løverdag*, saa gaaer jeg Dig imøde, men tag dog ret tidlig fra *Byen* af, at jeg ikke skal blive ængstelig. — — Hvor jeg vilde ønske, at Du bragte Din Moder med paa *Løverdag*. Du maa tro, Din stakkels Moder trænger til enhver *Opmuntring*, bring hende endelig med, det er jo kun een *Dag* at være hjemmefra, men den vilde dog give hende et nyt *Sving*, og at rejse med Dig!“ —

I Sommeren 1822 boede mine Forældre med de tre

smaa Børn, Farmoder og *Betty Hammer* i Jægersborg. Naar man kommer fra Ermelundshuset og har passeret den lille Sø, deler Vejen til Jægersborg sig i to, og i den spidse Vinkel mellem disse to Veje ligger endnu det lille nydelige toetages Hus med Have rundt om og helt ud i Spidsen. Fader kom ridende der ud iblandt. Samme Sommer i Juli gjorde Moder med sin Fader en Rejse til Jylland, hvor de besøgte min Morbroder *Carl Clausen*, som var Landmand.¹⁾ Ingen Breve er bevarede fra Moder fra denne Rejse; derimod nogle fra Fader, der viser ham som den lykkelige Ægtemand og Fader. Jeg hidsætter nogle Linjer af disse:

„Du elskede, kjære *Julie!* Jeg sidder nu her ene i mit Hjem, og Du er i Jylland . . . Hvordan er Du søde elskelige Kone kommen over Vandet uden min Pleje Hver Aften har jeg været i Jægersborg, har spadseret med de kjære Børn. *Jørgen* er ganske ubændig af Sundhed, *Hanne* og *Henrik* læse i disse Dage flittig med Farmor *Ingemann* inviterede jeg til en Tour til Hest paa Løverdag til Jægersborg, hvortil jeg glæder mig“.

I et andet Brev hedder det:

„Du vil nu vide, hvordan vi alle have det i Hjemmet. Gud ske Lov, jeg kan melde Dig godt om hver især. Igaar tilbragte jeg en herlig Dag hos mine tre velsignede Glutter, jeg kælede ret for dem, gik Haand i Haand med dem i Skoven, elskede dem

¹⁾ Carl Gottlieb Clausen (1797—1861) ejede den Gang Borritsølund i Viborg Amt. Han var i Aarene 1838—41 Redaktør af Jyllandsposten. Senere var han atter Landmand. Han omtales omstændeligt i Familiekroniken, men bedømmes strængt; det synes som om han har søgt at gøre Skandale af sin Uenighed med sin Slægt.

dobbelt, da min Kjærlighed til Dig ogsaa tilfaldt dem. *Hanne* er det samme underlige opofrende Væsen som altid, Drengen, den elskelige, men særdeles irritable lille Unge, han kan sine Bogstaver færdige og gjorde i sine Buxer forleden Dag 5 Gange uden at have ondt i Maven. Moder veed godt at finde sig i alt, naar Nøden er der, og vi lever i Kjærlighed og Glæde, hver Gang vi sees. *Jørgen* er et non plus ultra af en Dreng. *Betty* syer ham en Hue, og jeg har købt for en Rdl. Kniplinger og røde Baand, hvormed han skal tage imod den kjære Moder, naar hun engang kommer hjem“.

IX. MARIUS SWANE

Ganske modsat den ligevægtige Mildhed i Faders Sind og den jævne Vej hans Liv og Evner førte ham, staar hans Broder *Marius's* Liv og Skikkelse i de stakkede 28 Aar, han fik at leve i, urolig og heftig i Slægtens Minde. I Familien var han en bestandig Kilde til Uro.

Tidligt, 16 Aar gammel, kom han til Universitetet med en meget god Studentereksamen, gjorde her Bekendtskab med den unge begavede *Tage Algreen Ussing*, den senere Generalprokurør og Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, Søn af Præsten *Henrich Ussing* i Lille Lyngby ved Tissø.¹⁾ Disse

¹⁾ Den senere saa bekendte Politiker og udmærkede Embedsmand *Tage Algreen-Ussing* (1792–1872). Han blev Student 1816, cand. jur. 1822 og var ved *Marius Swanes* Død Volontær i Kancelliet. Han udgav i sin første Ungdom, tildels sammen med *Marius Swane*, nogle stærkt polemiske og kritiske Smærskrifter med iøjnefaldende Titler.

to Unge fandt hinanden i fælles Kærlighed til Kunst, Poesi og Natur, og der opstod et varmt Venskab, som vedblev, til Døden adskilte dem. *Ussing* lod sin Ven male af Eckersberg, efter Billedet at dømme i et af de senere Aar af hans Liv.

Det har været de unge Studenter meget om at gøre, at Samtiden lærte at kende deres Meninger og Domme. I 1820 udkom „Natur og Kunst, et filosofisk, poetisk Forsøg af *H. Marius Swane* og *T. Algreen Ussing*“, som dediceredes *Schack-Staffeldt* med den blasfemiske Tilføjelse „Helliget werde dit Navn!“ hvad naturligvis vakte Forargelse og ingenlunde var *Staffeldt* behageligt. Samme Aar havde *Oehlenschläger* i Indbydelsesskriftet til Universitetsfesten skrevet en latinsk Afhandling, som var tynd nok. Strax var de Unge paa Færde og udgav „Beviis for at Adam Oehlenschläger er gaaet fra Sands og Samling“. Afhandlingen fremkom under *Ussings* Navn, men at *Marius* var den egentlige Forfatter, fremgaar af følgende Brev fra *Staffeldt* til *Ingemann*.¹⁾

Christiansfeldt, 27. Decbr., 1820.

„— — De tillade mig ved denne Lejlighed en Expectoration i Anledning af *Swanes* og *Comp.*'s Skrift mod Ø., hvilket udkom et Par Dage forinden min Bortreise. Samme har ret bedrøvet, ja næsten ydmyget mig, thi hvad Værd kan Forfatternes overvættes Ros vel have, naar deres Daddel er lige saa overvættes? Det kan ikke være min Hensigt at for-

¹⁾ Digteren Adolph Wilhelm Schack Staffeldt (1769—1826) var 1813 blevet Amtmand i Gottorp. *Swanes* og *Ussings* Skrift var nærmest et Udslag af det Baggesenske Angreb paa *Oehlenschläger*.

svare denne Digters Program, og han vil nok selv give det til Pris, men det er dog ubilligt og uskjønt at give Homer nogle Knep paa Næsen i det Øjeblik han sover. *Swane* har mange Gange besøgt mig i Kjøbenhavn, og jeg har i ham fundet et godt Hoved med et lidenskabeligt Hjerte, men han har aldrig ytret sig for mig om dette Angreb, thi ellers havde jeg fraraadet, ja maaske fravristet ham det. *Mit* Navn skal vorde helligholdt, *Oehlenschläger* er gaaet fra Sands og Samling! Jeg troer at vide, hvad jeg som Digter gjælder, og jeg kjender ingen Rang i det Skjønnes Rige, hvor alt kun kan være skjønt. Saaledes som der ikke gives $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ eller en anden Brøk af Sandheden, saaledes er ogsaa det Skjønne skjønt, intet mere eller mindre, og man er Digter eller ikke Digter. Gud forbyde et Universalmonarki i Kunsten; dens Rige er saa stort, at vi alle kunne rummes i samme, og hver Enkelt, der maatte fristes til at ansee sig for den Ypperste, spørge sig blot, om han kunde være, hvad han er eller troer at være, uden Forbindelse med sine Forgængere og Samtidige. Ligesaa let vilde *et* Menneske kunne indfatte Oceanet i sin Haand, som med sin Aand omfatte det Skjønnes grænseløse Rige.“

Medens de to Unge saaledes sværmede i Æstetik, passede de dog tillige deres Studier, vistnok navnlig *Ussing*. Denne tog i 1822 juridisk Examen, og det skyldes vistnok for en stor Del hans Exempel og Indflydelse — efter en Familietradition har *Ussing* været meget virksom med at bistaa *Marius* under hans Embedsexamen — mindre, som min Moder



MARIUS SWANE
Efter Maleri af *Eckersberg.*

et Sted i Dagbogen antyder, hans Moders Bønner og Formaninger, at han 1823 fik sin juridiske Examen med 1ste Karakter og ligesom *Ussing* traadte ind i Kancelliet som Volontær. Samtidig var han Lærer, sagtens i Dansk, vistnok i Efterslægtens Skole. Om han end, de faa Aar han havde tilbage, aldrig aflagde sin hæftige og voldsomme Natur, synes dog det drengagtige fra den første Periode at have tabt sig. Der var mere Ro og Modenhed over ham, da han 1826 paa eget Forlag udsendte „Smaa poetiske og filosofiske Foredrag“. Der er Poesi i de smaa i ubunden Stil skrevne Betragtninger om Menneskets Fortrinlighed, Menneskeslægtens Forædling, Dydens Løn, Menneskets Udødelighed, Landmandens Lyksalighed, osv. — en naiv Fremstilling af det gode Menneskes Lykke, skrevet i et smukt Sprog.

Bogens Hovedindhold er en Afhandling „Om Nutidens fornuftstridende Orthodoxie“. Han fremhæver Oplysningstiden og det 18de Aarhundrede som Menneskeslægtens skønneste Tid, fremhæver hin Tids Digtere som „den englerene Schiller“ og Rousseau, i Modsætning til de nye Digtere, de tyske Romantikere (Hoffmann, Tieck, Novalis o. a.) med „deres vilde Fantaspil“, de der „urimeligen have rost Middelalderen, da man i Blinde troede paa Bibel og Geistlighed.“ Han kalder Biblen „den herlige Bog til Trøst og Opmuntring for Lærde som Læge“, men den skal læses med Fornuftens Hjælp. Han erkender, at *Grundtvig* „upaatvivlelig af Naturen har et kærligt dybtfølede Hjerte“, men

„Tidens mystiske Aand har forvildet hans Hjerter“, saa „han med Hovmod og Had forfølger alle dem, som ikke netop have selvsamme Mening om Biblen og Fornuften som han selv; han minder om Ordet, at den der har profetisk Gave, veed alle Hemmeligheder — — men fattes Kærlighed, dog er Intet.“ „Give Gud“ — skriver han — „at Landets Præster tilfulde maatte erkende det dem anbettede Kalds Værd og Vigtighed. Den Præst, der taler tidt og meget, kommer i en slem Prædikenslendrian.“ Istedesfor „ved lange usammenhængende, forrykte Taler at udskjælde Fornuften bør de fremhæve Guds Magt, Visdom og Godhed i Naturen og Menneskelivet, Husandagtsens høje Værd, Ægteskabets Hellighed, Opdragelsens Vigtighed.“ I en Note hævder han, at Gejstlighedens Indtægter burde være uafhængige af Folks Forgødtbefindende, være sikre og visse, da Præsten saa ikke fristes til at bejle til Mængdens eller de Stores og Riges Gunst.

I et af Bogens Afsnit „om Udødelighed“ skriver han: „Ja vore Evner ere store, men vort Liv er kort, vor Dyd og Visdom ringe, og vor Glæde derfor ikkun flygtig paa denne dunkle Jord — — men saa sandt som han, der troner bag Stjernerne, ej som en Daare gav os store, ypperlige Evner for at disse skulde gaa til Grunde næsten uudviklede — — skal vort Væsen fuldendes, vor dybe Attraa vorde stillet hisset i Udødeligheds lyse Land.“ Det var den Tids Forsynstro, Troen paa den kærlige Gud og det evige Liv, som bag al hans Uro prægede hans korte Liv her paa Jorden, den Moder vidner

om, naar hun paa en Lap Papir fra hin Tid skriver: „Han gaar altid i det store Uendelige“ — den samme Tro som hendes Fader *H. G. Clausen* vidnede om gennem hele sit lange Præsteliv. Og dog var *Marius Swane* ikke nogen velset Gæst i Fiolstræde, dertil var han for kras i sine Paradoxer, stødte baade den ældre Præstemand og Sønnen, den unge *H. N. Clausen*¹⁾ fra sig.

Moder skriver et Sted om *Marius*, at hun i det hele anser ham for et af de ualmindeligste Mennesker Jordan ejer. Hvad Under da, at hun, saa optaget hun var af aandelige Interesser, maatte føle sig grebet af en saadan ung Mands varme Følelser. Han blev hendes ivrige Forelæser og Foredrager. Moder har fortalt, at naar noget ret greb ham, kunde Taarerne ligefrem springe frem af Øjnene. Følte Fader sig da ikke skudt tilside? Deres Breve til hinanden fra dette Tidsrum viser deres fulde Lykke og Harmoni; der er ikke mindste Skygge i deres Ægteskab; Moder var nu engang en ejendommelig Person, ikke som andre, og det forstod Fader godt. Hans Ro og Sindighed gav ham altid en sikker Position overfor de forskellige begavede Mænd, som hun traf paa sin Livsbane, og han blev altid den sikre Havn hun tyede til. Forholdet mellem de to Brødre var sikkert ogsaa godt; i den lille Bog *Marius* udgav 1825 skrev han paa Titellbladet „Til min kjære, gode Broder“. Anderledes

¹⁾ Henrik Nicolai Clausen (1793—1877) var 1809 blevet Student, 1813 teologisk Kandidat, 1821 Lektor ved Universitetet og følgende Aar Professor. Samme Aar ægtede han Birgitte Franciska Swane (1797—1875), med hvem han var bleven forlovet 1818. Han og Marius var saaledes Svogre. Se Side 33.

var Forholdet med Farmoder, hendes Døtre og Svigersønnen *H. N. Clausen*. For dem var Forholdet mellem Moder og *Marius* lidt af en Forargelse. Ved mine Forældres Guldbryllup i 1864 havde Moder laant af *Ussing Marius'* Billede og opstillet det i Dagligstuen. Da hendes Broder *Henrik* saa det, vendte han sig bort med et smerteligt Udtryk.

For Moder, som droges saa stærkt af *Marius'* higende og i Bunden religiøse Aand, beslægtet med hendes egen, kom Modsætningen til Svigermoderen stadig frem.

— „At jeg ikke har taget mine Barselsenge som andre Koner, og at dette ogsaa har bragt sin Straf med sig — saaledes min Svigermoder! Gud forlade dem, der dømme andre saa haardt! Det kan nok være, at jeg tager adskilligt forskelligt fra de fleste af vort smukke Kjøen — men tillige antager jeg dem som Gæs, der paa en bred Vej gaar en efter en uden at afvige fra sin Formand. Store Gud! Du har ej villet, at vi arme Kvinder i vort Livs Vaar skulle hensukke mange Aar ved at sætte vore Børn i Verden. — — Naar Naturen saa er udtømt omsider, staa vi tilbage — blottede for Skønhed, for Aand, for Kraft. Dybt savne kunne vi maaske endnu den ubeskrivelige Lyksalighed, der kun fylder den Sundes Bryst. Saaledes er Kvindens Ungdom ej bestemt af Gud. Vel den, der ved sin lyse Aand slider sig løs fra Fordommens Aag og gaar sin Vej fra de andre.“ Disse Ord anføres her, fordi det forekommer mig, at *Marius* taler igennem dem, præger dem.

Senere i Livet indrømmer Moder selv i Dagbogen 1843, at hun i Begejstring over *Marius* glemte sine Pligter som Moder. I Sommeren 1819 laa mine Forældre paa Landet paa Frederiksberg. Om denne Sommer skriver hun: „O jeg maa sige det, *Henrik* fik daarlig Pleje af mig, som dengang ung og opfyldt af tusind forskellige Interesser overlod ham tildels til Ammen. Paa Frederiksberg gik han aarsgammel med Ammen i Haven den hele Dag, og hun gav ham forbuden Frugt, medens jeg hørte med Henrykkelse paa *Marius'* Forelæsning og lyttede til alle de dejlige Billeder, som han, i Besiddelse af de udmærkede Evner, lod drage forbi min fyrige, opvakte Sjæl. Jeg syntes det var Guds bedste Gaver, der tilfløde mig gennem Poesi og Belæring af hans Læber. Livet var mig endnu saa ungt og nyt, og min Trang til Udvikling og Dannelse saa mægtig. Endnu banker mit Hjerte uroligt ved at tænke mig tilbage i hine Tider. — Jeg var dengang 24 Aar.“

Om Moder end lige til *Marius'* Død vedblev at følge ham med Interesse og Kærlighed, blev hun dog efterhaanden mere og mere frastødt af hans Voldsomhed og Lidenskabelighed. Moder skriver, uden Aarstal og Datum, men det maa være fra et af *Marius'* senere Leveaar:

„Hvor Livet iler, og hvor Tiden forandrer vort Indre. Kærlighed til *Marius* beholder jeg visselig, saa længe jeg lever, og Taknemmelighed for alt, hvad han vakte i min barnlige Sjæl, hvori alle Kræfter og Evner endnu slumrede. Men Glansen

er svunden. Fortryllelsen hævet. Jeg kan se hans Fejl klart — uden at sørge; og føle hans Fortrin — uden at gløde. Hans Voldsomhed har *altid* stødt mig fra ham, og den er mig næsten modbydelig. Han mangler det fine, delicate i den daglige Omgang, som gør Livet saa skjønt, og hans Kone maa være ualmindelig for ej at blive ulykkelig. Han gaaer altid i det store Uendelige, men knuser ofte en yndig Blomst, forstyrrer tidt en sød Stemning. Hans Kjærlighed til Ret højagter jeg, som jeg i det Hele anser ham for et af de ualmindeligste Mennesker Jorden ejer — og som *der* dog kun vil gøre liden Gavn imod hvad der kunde udrettes ved ham. Gud lade ham finde den rette Vej og oplyse hans Sjæl“.

Mellem Moders Papirer findes fra hin Tid med *Marius'* Haand en ufuldendt Oversættelse i bunden Stil af et lille Digt af Tieck:

Wohlauf! es ruft der Sonnenschein
hinaus in Gottes freie Welt.

Nedenunder staar: „Skrevet af hans Haand, som nu ligger i Graven, og fuldført af mig med blødende Hjerter.“

De sidste Aar af sit Liv boede *Marius Swane* ikke længere i Hjemmet hos sin Moder. De to forstod ikke hinanden; for ham havde det mødrene Hjem altid været som et Fængsel. Betegnende er det, at naar *Ussing* besøgte sin Ven i Snaregade, var det altid paa hans Værelse; trods Indbydelse fra den gamle Moder kom han ikke i hendes Hjem, hvad der krænkede hende.

Af nogle enkelte endnu eksisterende smaa Billeder fra *Marius* og efter Traditionen synes det at fremgaa, at han har følt en gengældt Kærlighed til en ung Pige, Jomfru *Charlotte Ibsen*, der var i Huset hos Enkefru, Majorinde *Schnitter*, hvis lille Datter *Mine* var min Søster *Hannes* Veninde. Jomfru *Ibsen* var et illegitimt Barn, men maa have nydt en god Uddannelse, magtede saaledes baade Tysk og Fransk og ernærede sig tildels som Malerinde (i Familien findes endnu et lille Billede af *Marius*, malet af hende). De smaa Breve fandtes for nogle Aar siden i et Chatol, som har tilhørt hende, de er ganske korte og tilfældige; enkelte Ytringer kaster dog maaske endnu et lille Strejflys over hans Karakter, saaledes naar han skriver: „Jeg boer ellers i Snaregade No. 9 i Kælderen“; dette sidste Ord kan ikke forstaas bogstaveligt, men maa tages som et Udtryk for *hans* Opfattelse af Hjemmet. Det næste slutter med det lille talende Udbrud: „Give Gud, De var lige saa rask, som De er et dejligt Menneske.“ I det fyldigste af Brevene, hvor „De“ er afløst af „Du“ staar der bl. a.: „Hvilken dejlig Morgen! Gid at Du nu ogsaa, ligesom Mark og Skov maa føle Dig oplivet, styrket og sjæleglad! Om et Øjeblik gaar jeg paa Landet. Paa Vejen vil jeg takke Gud, at jeg er til, at jeg et Menneske er vorden, og bede ham at styrke, glæde Dig, og synge i den himmelblaa og begejstrende Luft: Leve de Gode, leve de Glade!“

Nedenunder Brevet staar tilføjet: Paa Tirsdag!
I Familien er intet Udsagn bevaret, som kan give

Besked, om Forholdet afbrødes før hans Død eller først af denne.

Han døde den 6. Marts 1828, kun 28 Aar gammel, Dødsaaarsagen kendes ikke, kun fremgaar det af et Brev fra *Ingemann* til Fader, at Døden indtraadte pludseligt.

Brevet lyder saaledes:

Sorø, d. 12. Marts 1828.

Kjære gode Ven!

Marius' uventede Død har frapperet mig særdeles. Da jeg saa ham i Julen, drømte jeg mindst om, at det var sidste Gang vi skulde disputere med hinanden i denne Verden. Af hans fortrinlige Aands-evner og hans Tro paa, hvad han ansaa for Ret og Sandhed, ventede jeg mig meget, naar Ungdomsgæringen havde sat sig og han var kommen i Klarhed med sig selv og sine Ideer. Allerede i Søndags hørte jeg, at han skulde være død, men jeg kunde ikke ret tro det, det er endnu en af de Gaader, som vi først i en bedre Verden skal begribe, thi *Marius'* hele frembrusende Liv var mig som en stærk, men egenraadig Strøm, der skulde have Tid til at blive ret gavnlig og velgørende, men Mennesket spaaer og Gud raader; nu har han maaske vundet ved eet Spring, hvad jeg troede han behøvede en lang Livsvandring til, og nu seer han maaske med sit Blik, hvad vi længe skal stirre efter forgæves. Hvor afvigende vore Meninger og Synsmaader end vare i mange vigtige Punkter, har jeg dog altid holdt af ham og agtet saavel hans Hoved som hans redelige Villie; noget holdt han ogsaa af

mig, troer jeg, men der laa for mange Aar og for mange Idegærder imellem os til at vi kunde komme i noget fortroligt Forhold sammen. Jeg har i disse Dage tænkt meget paa ham saavel som paa din søde Moder, Dig og dine Søstre. Det gør mig ondt, at jeg ikke kan være hos Eder i disse Sørgedage og hjælpe Dig og din kære *Julie* med at dele og formilde Sorgen. Idag eller imorgen staaer Du vel ved hans Grav — kære Ven, der skulde jeg staa ved Din Side! — Herre Gud, jeg har dog kjendt ham fra den Gang han som et lille, elskværdigt Barn dandsede for os i sin Skjorte. Jeg husker ogsaa, hvorledes Din Fader legede med ham — nu har han ham hos sig, hvor vi alle med Guds Hjælp skal mødes tilsidst. Gud velsigne dig. Lev vel, kjære Ven.

Din hengivne *Ingemann*.

Vennen *Tage Algreen Ussing* skrev dette Minde-digt om ham. Det offentliggjordes i „Dagen“ (1828, Nr. 61).¹

Snart Vaaren kommer med Blomst og Fugl
 Og Kvidren paa alle Grene,
 Og Solen spinder med underfuldt Hjul
 Paa Liliens snehvide Tene;
 Snart susende kommer i lange Drag
 Tilbage til vante Rede
 Tilbage til Bondens nøjsomme Tag
 Storken fra Syden histnede
 Men — aldrig kommer min elskede Ven
 Med Vaaren og Svalen og Storken igen.

1) Et andet Digt af Nikolaj Krossing fandtes i Maanedsskriftet „Hertha“.

Forgæves jeg her ham søger meer,
 Ej kan jeg hannem oplede,
 Hans ærlige Øje ej meer jeg seer,
 Han findes ej længer hernede.
 Ei føler jeg mere hans varme Haand,
 Fortroligt ej med mig han taler,
 Og ikke meer for hans barnlige Aand
 Sig Livets Billeder maler.
 Nu — sidder han stille i Dødens Hus,
 Og over ham rejses en Bunke af Grus.

Snart bo vi alle i Dødens Hus,
 Den Fattige hos den Rige,
 Der taaes der hverken Sus eller Dus,
 Der ingen et Ord tør sige;
 Der baader os lidet Sølv eller Guld,
 Den Ene er der som den anden,
 Den Ene er der kun en Haandfuld Muld.
 Den Ene alt som den anden.
 Dog — Eet ej forgaaer selv i Dødens Favn:
 Det ærlige Rygte, det elskede Navn.

X. SØBAKKEN. DEN GAMLE SLÆGT DØER

Den 2. Oktober 1825 købte Stiftsprovst *H. G. Clausen* „Søbakken“, beliggende Nord for Fiskerlejet Taarbæk. Dette ligger som bekendt paa den flade Strand, men strax Nord for hæver Landet sig til den høje Klint ud mod Havet. Paa dette Højlands Sydrand ligger Landstedet endnu, vistnok omtrent i sin oprindelige Skikkelse med Haven sænkende sig i bløde Linier mod Øst ned til Sundet og mod Syd ned imod Fiskerlejet, og her ender

Haven i en Spids med et stort Lysthus, hvor der endnu i min Barndom stod et Billard. Paa Skraaningen mod Sundet stod og staar endnu store, skyggefulde Løvtræer, hvorimellem Gangene slyngede sig ned til Stranden. Den nordlige Del af Haven var dengang stor og udstrakt med Køkken- og Frugthave og en lang Buegang af Elmetræer langs Vejen. Mod Nord afgrænsedes Haven af en Sti, som gik brat ned mod Stranden. — Nu er hele denne Del solgt fra.

Fra det bræddeklædte to Etages Hus havde man fra Gavlvinduerne mod Øst en prægtig Udsigt over Sundet, og fra den modsatte Gavl saa man hen over den lidet befærdede Strandvej over flade Marker lige ind i Dyrehaven. Lige Nord for „Søbakken“ laa et lille Hus, hvor Fru *Heiberg* en Sommer boede.¹⁾ „Den høje Mark“, som det smalle Stykke Land mellem Vejen og Klinten kaldtes, med Sti helt ude, strakte sig hen til Landstedet „Springforbi“. Dette lille Stykke Storskov ned mod Vandet, nu i privat Eje, laa dengang aaben for alle; under de skyggefulde Bøge helt ude ved den lave Klint hørte man Bølgerne klukke, og ingen Kjøbenhavnere forstyrrede denne fredelige Egn. Fiskerpigerne og Kørerne nede fra Lejet kom og falbød Fisk, og naar man passerede Lejet, hilsede de vejrslagne Fiskere venligt, medens Taarbækker-Svinene med skarpe Rygbørster soledede sig i Muddergrøften langs Vejen.

Stiftsprovsten var 65 Aar gammel, da han købte

¹⁾ Her var det hun modtog Aabenbaring af sine „Alfer“. Se „Et Liv genoplevet i Erindringer“ 3. Udg. I. 182 ff. Sommeropholdet var 1834.

„Søbakken“, „især for Børns og Børnebørns Skyld.“ Som han i sin Religionsopfattelse og i sit Syn paa Menneskeslægtens Frelse var lys og frejdig, saaledes spredte han Lys og Glæde om sig i sit Hjem, mellem Slægt og Venner; dog altid en behersket Glæde. Saaledes véd jeg fra min Moder, at hun og Søstrene i deres Ungdom ikke maatte *valtse* med Kavalere paa Ballerne, men kun deltage i figurerende Danse.

Det forundtes *Clausen* i over elleve Aar i fuld aandelig og legemlig Kraft at nyde sin Alderdom med sine Kære. Hvad den gamle Præstebolig i Fiolstræde var for Slægten om Vinteren, blev nu „Søbakken“ om Sommeren, og det blev et ganske ejendommeligt Familieliv, der disse Sommere udfoldede sig herude, i bogstavelig Forstand et Sommerhjem for Slægten. Der var først Stiftsprovstens Lejlighed; dernæst gamle *Madame Swanes* og *Betty Hammers*; Sønnen, Professor *Henrik Clausen* havde sine Værelser for sig og sin Familie. Ogsaa for min Moder, der i femten Aar tilbragte lange Tider af Sommeren derude, med flere eller færre af sine Børn, maa der have været Plads. — Der var et stort Køkken, hvor Pigerne færdedes — hver Familie havde sin Pige — det var Noahs Ark om igen. At alt gik i Fred og Glæde bevidner Familietraditionen og de mange Venner, der som Gæster saa dette Samliv. Det var *H. G. Clausens* Personlighed, støttet af hans gode Veninde, den gamle *Madam Swane*, der fjernede al Ufred fra „Søbakken“. Moder kalder et Sted sin Fader „den kære gamle stive“. Men naar

han sad for Bordenden i den store Spisestue paa første Sal paa „Søbakken“ med det store bølgende hvide Haar — med Madam *Swane* ved sin Side — var han Patriarken, hvem alle bøjede sig for. Da lød Sangen munter og livsglad fra alles Læber — hvor de kunde synge ved Bordet i de Tider, ja langt ind i mine Forældres ogsaa! Nu er der ingen, der synger!

Paa „Søbakkens“ Indvielsesdag d. 2. Oktober samledes man derude; da blev altid Indvielsessangen sunget, hvis første Vers lød:

Hver Glædens Ven og hver dens tro Veninde
 En Krans igen sig af dens Roser binde!
 Menneskets Vaar er skjøn, men kort,
 Faa ere Sandsernes Dage.
 Ei, naar de først er svundne bort,
 Klager dem kalde tilbage.¹⁾

Og til den gamle Fader lød Sønnens Sang smukt:

„Unge Olding! Sjælens Ild i Øjet
 slukkes ej af Alders hvide Sne.“

Lige til sit 75de Aar red Stiftsprovsten ud til „Søbakken“. Ogsaa Fader var ridende. I den lange lave Bygning ligeoverfor Hovedbygningen, hvor der var Vadskehus og Gartnerbolig, var der vistnok ogsaa Stald — ellers laa jo Kroen nærvæd. Fra „Søbakken“ gjordes hyppige Udflugter af de Yngre tilfods i den nærmere Omegn; til Vedbæk, hvor Moder mindes at have staaet som Barn paa „Lokes Høj“ med „sin sjæleglade Fader“; til Sandbjærget; eller tilvogns paa længere Ture i Nordsjælland. — —

¹⁾ Sangen er af R. Franckenau, Melodien af Schulz.

Ikke blot som Præst, men ogsaa i sit Familieliv havde min gamle Morfader dog Modgang og Sorger paa sine gamle Dage. Sønnen *Carl* med sine Vidtløftigheder i Jylland gjorde ham ikke Glæde. Datteren *Line* led under vanskelige Forhold af tiltagende Melankoli. Ogsaa *Emil* (se Side 84) voldte sin Fader Sorg ved den dybe Modsætning i religiøse Anskuelser, han var stridbar og heftig; som ivrig Tilhænger af Faderens Modstander *Grundtvig* afholdt han sig ikke fra skarpe Disputer med den Gamle, som blev hæftig og led derunder. I Maj 1833 blev han Præst i Gimlinge og holdt samme Efteraar Bryllup med *Elise Storm*, men allerede 2 Aar efter døde hun paa Sygehus i København, nedbrudt af Sorg over et lille Barns Død. Moder fortalte: „Det var en bitter Sorg for Fader og os alle, da vi saa *Emil* paa sin Fjælevogn med Kisten bagi Vognen køre herfra tilbage til sin Præstegaard for *ene* at begrave sin unge Hustru. I 1835 døde *Elieser Gad*, min Farmoders ejendommelige Broder, der havde staaet Slægten nær. I Februar 1836 gik Onkel *Schiern* bort — *Jens Carl*¹⁾ — 68 Aar gammel. Han var i mine Øjne en ensom mystisk Skikkelse, som syntes at staa vor Slægt saa fjern, fordi min Moders Mund næsten var lukket om ham. Om hans Ungdom og Manddom vidste jeg intet, men at han var en dannet Mand med Sands for Kunst og Skønhed har baade Moder sagt og derom vidner alle hans Efterladenskaber. Min Moder skriver om ham i Dagbogen: „Som Barn frygtede jeg Dig overmaade, ogsaa som Voxen.“ Det

¹⁾ Jens Carl Schiern født i Halsted 1768. Justitsraad, Kasserer ved den alm. Skolefond i Kjøbenhavn.

kan ikke være hans Ydre, som var smukt og fint, der har skræmmet hende; hendes Frygt maa altsaa stamme fra Hjemmet i Fiolstræde, hvor hans Færd og Levevis er blevet strængt bedømt; han har havt Schiernernes lidenskabelige erotiske Sind, men var tillige hjærtevarm og sjælfuld; dette erfarede Moder senere, da hun selv lærte ham at kende og han kom til at staa vort Hjem nær.

I September 1837 ramtes Stiftsprovsten af et stærkt apoplektisk Anfald. Søndagen før havde han endnu prædiket og haabede, da hans Tanke var ganske klar, endnu næste Søndag at kunne tage Afsked med sin Menighed. Dette formaaede han dog ikke, en yngre Præst, Pastor *Schmidt*, maatte oplæse hans Afskedsprædiken, hvor han bl. a. gentog sit gamle Ønske: „at give Oversættelsen af de hellige Bøger, den offentlige Gudsdyrkelse og dens Handlinger en renere, opbyggeligere, til Andagt mere vækkende Form“. Endnu halvtredie Aar levede han, lærte sig Italiensk, læste sine Yndlingsforfattere Cicero, Horats, Rousseau, det nye Testamente paa Græsk, Wandsbeckerbote o. s. v. — Dog var han saa alvorligt knækket, at han kun ønskede Døden, der indtraf den 25de Februar 1840; han var da nær 81.

Efter Faderens Død overtog Sønnen, Professor *H.N. Clausen*, „Søbakken“, dog uden at kunne nyde godt af Opholdet derude, da han med sin Familie maatte bo i Roskilde i Sommeren 1840 paa Grund af Stænderforsamlingen. Farmoder, *Betty Hammer*, vi og *Gads*¹⁾ var derimod forsamlede derude. Den

¹⁾ Stiftsprovstens yngste Datter Sophie og hendes Mand Biskop P. C. Stenersen Gad og deres Børn.

gamle Bestefaders Aand hvilede endnu over „Søbakken“, hvor Farmoder holdt Traditionen vedlige.

Vi ser den gamle Farmoder i Alderdommen, som i hendes Velmagtsdage, praktisk optaget af sit Hus og Hjem, hvor det var hendes Lyst at modtage Slægt og Venner; men som Kræfterne blev færre, hvilede hun gerne ud ved Læsning, som Datteren, *Betty Hammer*, maatte skaffe hende fra Svigersønnen, og saaledes ebbede dette virksomme Liv lidt efter lidt ud. Endnu i Sommeren 1841 kunde hun spasere i den lange Buegang i „Søbakkens“ Have, hvor jeg 3¹/₂ Aars Purk mindes hende, naar hun gav mig Æbler.

Naar jeg nu tænker tilbage paa hendes lange Liv som Enke i 39 Aar, staar det for mig som et Eventyr, at det var den samme, som i 1788 kom med sin Broder *Johan Peter Gad* til Torkildstrup Præstegaard paa Falster og dér lærte Grandmama og den pyntelige Supercargo at kende. Det er som en anden Verden.

Den 12. Februar 1842 døde hun henved 75 Aar i Snaregade. Jeg husker hende liggende paa Dødsengen i det mørke Sovekammer med ét Vindue til Gaarden, mens Fløjdørene stod aabne til den lyse Dagligstue med 3 Fag til Gaden. Moder tog mig paa Armen og løftede mig op til hende, at hun kunde velsigne mig; men jeg skreg, det gustne, furede Ansigt forfærdede mig.

Tre Dage efter Dødsfaldet skriver Moder i sin Dagbog kort om den „gamle, tro, ivrige Farmoder“; men nogle Dage efter udtaler hun sig fuldt ud om



LARS SWANE

Efter Maleri af C. A. Jensen.



JULIE SWANE, F. CLAUSEN
Efter Maleri af *C. A. Jensen.*

sit Forhold til sin Svigermoder: „Jeg frygter at min Rolighed ved og efter Farmoders Død er *Betty* ubehagelig — men jeg kan ikke vise en Sorg, som jeg ikke føler, jeg véd, hvad det er at sørge over en Elsket — jeg kan ikke sammenblende saa ulige Følelser og for Dig min *kjære* Farmoder, følede jeg saa ofte Frygt, ja endog Skræk, dog syntes jeg, at jeg i Livet havde Dig saa kjær — men Døden har dog klaret for mig — og den allermindste Til-sætning til mine Følelser vilde være mig modbydelig. —“

Ingemann skriver til min Fader: „Kjære Ven! Tanken om din velsignede Moder har i disse Dage bestandig ledsaget mig, hun havde et saa stort og udvidet Moderhjerter, at det ogsaa indesluttede mange, der ikke som Du og Dine kunde kaldes hendes Børn, til denne store Børnekreds slutter jeg mig ogsaa.“

Med de Gamles Død maatte *Søbakk*livet ophøre. I det lange *Løb* kunde Professor *Clausen* neppe have Lyst til at beholde Ejendommen, dels da han hveranden Sommer var i Roskilde, dels da det store Hus med den vidtløftige Have var dyr at holde vedlige; skulde „*Søbakken*“ bevares i Slægten, maatte Professor *Clausen* og min Fader have overtaget den i Fællesskab, men dette vilde aldrig være gaaet i Længden. Naar derfor Moder i sin dybe Sorg røber Bitterhed mod Broderen, er dette ganske ubeføjet.

Den 20. Oktober 1842 skriver saaledes Moder: „*Henrik* vil sælge — sælge „*Søbakken*“! Forbi, forsvundet er al den Fryd den bragte, men aldrig for-

glemt. Aldrig forglemmes kan eller skal den Godheds-aand, der skabte os alle der et Paradis. Du dyrebare Fader! der hviler tusinde Minder hos os alle!“

Vinteren 1842—43 solgtes da „Søbakken“, og i April 1843 blev Bohavet kørt til København. I Dagbogen findes disse Linier: „I Mandags kørte *Betty*, Julie¹⁾ og jeg til „Søbakken“ for sidste Gang. Vi hentede vore Ting hjem paa tre Vogne, havde meget travlt, kastede Øjnene undertiden ned over det dejlige, mørkeblaa Hav; tilsidst sadde vi og drak The i Dagligstuen. Nu stormede Erindringerne over Læberne — gamle dejligtsindede Fader, Du var imellem os. Vor Velsignelse følge Dig og vor Tak for al den Glæde, Du saa glad beredede os paa dette deilige „Søbakke“. Men fra den Stund da Du gik bort med dit lyse Sind, med din freidige Aand, da var det forbi med Glæden paa Søbakken — da vi ikke mere paa 2den Oktober kunde synge „Hver Glædens Ven og hver dens tro Veninde“ og ikke mere kunde synge ved det lange Bord, hvor Du sad med Farmoder ved Festenden, drak paa Slægts og Venners Velgaaende af det store Glas med „Søbakken“ paa. Da blev det forbi med al Glæden derude, da opløstes de Baand, som din Skønhedssands, din milde fine Aand bandt saa ynderig tilsammen. Ikke jeg alene er det, som sander dette — nej Alle med mig, som levede, frydede sig, nød Søbakkelivets Glæder, veed jeg sander disse mine Ord. Far da vel, Du elskede Plet! Aldrig gaar din Skjønhed os af Minde, aldrig Faders milde Godhed!“

¹⁾ Julie Læssøe.

XI. MINE FORÆLDRES HJEM 1837—45

Jeg kom til Verden den 27. November 1837, faa Uger efter min ældste Søsters Bryllup og min Broder *Ludvigs Død*.¹⁾ Strax efter min Fødsel blev vor Karl *Niels* sendt ud paa Heden ved Roskilde og kom tilbage med en brav Hedeboke, som forlod Mand og sine spæde Tvillinger for at lægge mig til sit Bryst med de Ord: „I Jesu Navn skal al vor Gerning ske.“ Hvor unaturligt et saadant Forhold end er, var hun ligefuldt en herlig Kvinde med et forunderligt lyst Blik paa Naturens og Livets Skønhed. Da hun som gammel Kone fortalte os, at hun engang om Ugen vandrede fra Roskilde, hvor Manden i de sidste Aar var Arbejdsmand, til Boserup Skov for at samle Kvas, og vi ynkede hende, lo hun og sagde: „Det er en Fornøjelse, der er saa smukt ved Vintertid i Skoven“. Hun var hos os i fire Aar, om Sommeren paa „Søbakken“, og her bar hun mig

¹⁾ Forfatterens Søkende var:

Johanne Marie Swane (1815—85) blev gift d. 7. Novbr. 1837 med Pastor Emil Wilhelm Kolthoff, Sognepræst til Helligaandskirken i Kbhvn.

Hendrich Georg Clausen Swane (1818—97), cand. theol., Musiklærer.

Hans Jørgen Swane (1821—1903), Biskop over Viborg Stift fra 1877 til 1901.

Ludvig August Swane (1823—37), død efter lang Tids Sygdom kort efter Søsterens Bryllup og den yngste Søns Fødsel.

Familiekronikens Forfatter Leo Swane (1837—1922) var cand. phil. og Landmand, men fra 1881 til 1910 ansat i „Bikuben“ i København, fra 1903 Fuldmægtig sstds.

engang — jeg maa have været meget lille — ad den stejle Sti ned til Strandbredden paa en stille, sollys Sommerdag og lagde mig paa Sandet lige ved det salte Vand. Jeg husker tydeligt det hvide Sand med de smaa, lyserøde Muslingeskaller, og foran — jeg maa have ligget ned — næsten over mig noget Stort, Blaagrønt, gennemstraalet af Sol. *Ane* var den, der først lærte mig Havets Skønhed at kende. Hun sluttede sig nær til os, og vi holdt alle af hende. Hvor kunde hun og mine to Brødre, der var Studenter, og som hun kaldte ved Fornavn, spøge med hinanden. Men hendes Liv blev forfejlet ved dette Ophold hos os; hun kunde aldrig siden finde sig rigtig til rette paa Landet, hvor Manden havde et Sted med nogle Tdr. Land og en Ko. Hun længtes altid efter os og besøgte os gerne et Par Gange om Aaret.

Der var gaaet fire Aar af mit Liv, da *Ane* skulde bort i October 1841. Moder, jeg og *Ane* sad ved Aftenstide i Spisestuen ved et lille Bord, Bøgebrændet knaldede i Kakkellovnen. De saa begge alvorlige ud, jeg anede Uraad. Da rejste *Ane* sig og gik gennem den lange Gang til Køkkenet. Men jeg maa have læst i hendes Blik. Thi pludselig foer jeg gennem Gangen og naede hende paa den mørke Køkkentrappe, holdende fast i hendes grønne Skørt med Fortvivlelse. Det var min første, men snart glemte Sorg.

Mine Forældre boede dengang i Kronprinsessegade (nuv. Nr. 8) paa anden Sal. Udsigten over Kongens Have var smuk, Træerne nærmest Gaden var dengang lave, saa at Slottet med Taarne og de store

Kastanie- og Elmetræer dannede en mægtig Baggrund. Jeg sad og stirrede mod Aftenrøden og saa paa de utallige Krager, som kresede over Taarnene og over Trætoppene. Siden den Tid har Kragerne været mine Venner, hvor store Røvere de end er. Saa fik jeg en Barnepige, hun var ung og smuk, sad med mig ved Vinduet, fortalte mig, at naar jeg blev stor, skulde hun og jeg bo paa Slottet, og saa udmaalede vi os alle de Herligheder, vi skulde have. Da hun forlod os for at blive gift, blev jeg indbudt til hendes nye Hjem Dagen efter Brylluppet. Det var i Admiralgade eller der omkring. Der sad jeg tilbords med hende, hendes Mand Skomageren og dennes Broder. Hun var lige straalende smuk, men de andre var simple, jeg kunde ikke forstaa, hun vilde bo hos dem, og mit Barneøje søgte forgæves hendes Blik for at faa Forklaring. Hvad skulde det nu blive til med Slottet og alle Herlighederne dér?

Den 4. Januar 1843 kom jeg i Skole hos Jomfruerne *Magnus* i Silkegade,¹⁾ lidt over fem Aar gammel. Moder skriver: „Idag er *Leo* for første Gang i Skole hos Jomfru *Magnus*. Gud veed om det er velgjort af os. Jeg var ganske bevæget ved at hente ham fra den lille Bænk, hvor han sad med sin Tavle.“ De to første Dage gik det godt, men saa blev det Alvor, og fjerde Dagen maatte *Niels* bære mig derhen. Jeg husker, hvor jeg sprællede med Arme og Ben ned ad Kronprinsessegade og Møntergade — og det med Rette, thi det var ingen lyste-lig Skole. I den ene Stue til Gaden regerede *Bolette*,

¹⁾ Se om Jomfruerne *Magnus*: Julie Sødrings Erindringer. I. S. 40 ff.

høj, mager, med et gustent, koparret Ansigt, hvorpaa der aldrig kom noget Smil. I den anden Stue sad *Hanne*, lille, rund, godmodig, med røde Kinder, men — med sit Spyttekrus foran sig, som hun flittigt benyttede. Det eneste opmuntrende i denne Stue var Udsigten til et Halvtag ved Baghuset, hvor Rotter havde Tilhold. Vi lærte at læse, skrive og regne, alt tørt og kedsommeligt. Læsebogen dum og kedelig. Det eneste, som fangede min Interesse, var, da vi kom til „Division“: disse lange Streger, som skulde trækkes ned for hvert nyt Tal, morede mig.

Jeg lærte snart at gaa alene hjem sammen med *Andreas Bræstrup*, Søn af Politidirektøren, og en *Holmblad*, vel den senere Rigmand. Paa Hjørnet af Gothersgade og Regnegade forsvandt han ned i en Kælder, hvor der handlede med Lys og Spillekort. *Andreas* boede paa første Sal paa Hjørnet af Kronprinsessegade og Gothersgade, og saa var der ikke langt til Nr. 396, nu Nr. 8, Rubens Gaard. Tre smaa Sønner af Notarius publicus *Abrahams* sad ogsaa paa Skolebænken, med sorte lynende Øjne, som altid var allesteder, hvor de ikke skulde være. I tre Aar gik jeg i denne kedelige Skole.¹⁾ Men var det kun det tørre Grundlag jeg fik dér, saa tog Moder sig saa meget mere af mig i Hjemmet. Hun lærte mig Geografi, vi havde et gammelt Atlas med mange Blade, paa en af de første Sider var der Rækker af smaa kolorerede Billeder af alle

1) Af de nævnte Drengene var *Andreas Cosmus Bræstrup* senere Byfoged i Helsingør, de tre ældste af Notarius publ.'s Sønner var Sproglæreren *Arthur Abrahams*, Arkitekten *Charles Abrahams* og Chef for Begravelsesvæsnets Kontor, Etatsraad *Peter Abrahams*.

Folkestammer, en Grønlænder, en kæmpemæssig Patagonier, en gul Kineser, sorte Negre og røde Indianere. Saa viste Moder mig de 5 Verdensdele, og nu fortalte hun om Grønland med de svømmende Isbjerge og de store Hvaler, som fra Næseborene udspyede Vandstraaler mange Alen i Vejret, om de sorte Negres Land med Palmer, Sol, Aber, Elefanter, Løver og saa fremdeles. Hvor Verden dog blev stor i mine Øjne og herlig! — Saa havde vi en gammel Bibel, en dejlig gammel Udgave med fængslende Kobberstik; Moder fortalte om Gud, som boede i Himlen og som vi vilde komme op til engang, naar vi her paa Jorden var gode Mennesker; vi saa paa Billederne, Noah med sine Sønner tømrende Arken, medens de Ugudelige drog forbi under Sang og Musik og med spodske Miner, saa kom Syndfloden og bagefter ofrede Noah med Tak til Herren for Frelsen, medens Regnbuen stod Tegn. Jeg saa og hørte om Abrahams Tro, om Jacobs Himmelstige, om Joseph, som af de onde Brødre blev solgt til Ægypten, men Gud vendte det til det gode, fordi han var from og holdt Guds Bud; her gravede min Moder ind i Barnesjælen en Skrift, som Livet aldrig udslettede. — Hos min Broder *Jørgen* lærte jeg Vers udenad, og han forstod altid at vælge smukke barnlige Digte; han boede paa Kvisten med en vid Udsigt udover Haven og Volden til Marker, Bellehøj og Brønshøj Kirketaarn. Der var i mine Øjne saa lyst deroppe, saa fuldt af Poesi, og paa Skrivebordet laa en stor Buket Lyngblomster fra en Fodtur i Jylland.

Rubens Gaard var bygget omkring Aarhundredskiftet, med høj Port, bred firkantet Trappegang i Afsatser, med stort aabent Rum i Midten. Paa 2den Sal, hvor vi boede, var der fra Trappegangen Fløj-døre ind til det store rummelige Kontor, samt en privat Indgang til vor Entré. Midt paa Gulvet i Kontoret stod den store Pult, ud for det midterste Vindue, hvor Faders Barberspejl hang. Paa Beta-lingsdagene efter de store Auktioner stod *Niels* udenfor Kontordøren ved et stort Bord med ophøjet Kant tilvenstre for Indgangen og optalte Specierne og Dalerne i Stabler og fyldte dem i Poser, der forseglede foreløbig gemtes i to Jernkasser paa begge Sider af Pulten foran Vinduespillerne. Udenfor Kontortiden, som var fra 9 à 10 til 2, da Fader gik paa Børsen, var Kontoret en Slags Dagligstue. Paa samme Væg som det store Bord, nærmest Vinduet, stod et Skab, hvis Dør kunde slaas ned, og da blev til et stort Vadskeapparat, hvor vi vadskede os om Morgenens. Jeg brugte efter Moders Anvisning meget Vand og koldt Vand. Ligeoverfor paa den modsatte Væg stod en stor Sofa; dér spillede Fader og Moder ofte om Vintereftermiddagen Shak, medens Kulilden brændte lystigt i den brede, lave, aabne Kakkellovn. Saa var jeg lykkelig, boltrede mig i Sofaen bag Moders Ryg eller var i næste Øjeblik nede ved Faders Fødder. Moder tabte i Reglen og var da meget misfornøjet. „Nu bliver jeg mat,“ hørte jeg hende sige, medens Fader gned sig i Hænderne og Ansigtet lyste af godmodig Sa-tire. — Paa Væggen ud mod Trappen stod Faders



„Søbakken“

Chatol med indlagte Figurer, Søheste og Blomster, ovenpaa det stod en broncefarvet Gibsfigur, en Jupiter, som slyngede sine Tordenkiler imod mig.

Ved Siden af Kontoret var en to Fags Dagligstue med Fløjdøre til dette og til Spisestuen mod Gaarden. Paa Væggen ind til Kontoret nærmest Vinduet stod Sofaen, og derover hang Knæstykket af min Søster *Hanne* i 15aars Alderen,¹⁾ samt to Landskaber af Eckersberg. Det runde Søjlebord stod midt paa Gulvet, og paa Væggen modsat Kontor-Fløjdørene stod det store Flygel, og derover hang 3 Oliebilleder af min Moders Forældre og min Farmoder; mellem Vinduerne var et stort Konsolspeil. Moders Plads var i en tarvelig højrygget Lænestol paa en bred Forhøjning ved Vinduet nærmest Kontoret, og herfra modtog hun sine Gjæster, naar de gennem Spisestuen kom paa Besøg.

I Spisestuen, et Hjørneværelse med et bredt Vindue mod Syd, stod Buffeten i et Indhug paa den bageste Væg mellem et fremspringende Vægskab og Døren til den lange Køkkengang; paa Væggen hang 4 Kobberstik af Claude Lorrain. Naar Moder sad ved sit Vindue i Dagligstuen, og Døren til Spisestuen stod aaben, kunde hun høre vor Pige *Marie* fra Jægerspris rumstere ude i Køkkenet. Jeg har herfra et dunkelt Minde om en meget primitiv Skorstensplads, hvor Maden lavedes over Trefod, medens Røgen steg op i den store Skorstensaabning; men det maa have været i min meget tidlige Barn-

¹⁾ Min Moders før omtalte Onkel Schiern havde ladet dette Billede male af C. A. Jensen og til hans Død havde det hængt i hans ensomme Hjem.

dom, da ogsaa mine Forældres Beundring for det nye Komfur staar dunkelt i Erindringen. Derimod mindes jeg tydeligt, da Svovlstikkerne kom i Brug, de var 3 à 4 Tommer lange, $\frac{1}{2}$ Tomme brede, med et tykt, gult Lag Svovl i Spidsen. Modsat Køkkenet var Pige kamret og Skolestue ud til en lille Baggaard. — Mellem Spisestuen og Køkkenet var to Værelser, et to Fags med Sofa, Bord og et gammelt Marschals-Klaver, og et Værelse med et Fag. — Mine Forældres og mit Soveværelse laa hinsides Kontoret. Ved Foraarstide stillede Livjægerne om Morgenen henad 6 paa Fortovet langs Kongens Have. Vi hørte halvt i Søvn Officererne raabe Numrene op, og de Menige svare „Her!“ Saa afmarscherede Musikken forbi vore Vinduer ad Gothersgade til — ingen Trommer eller Bækkener, kun de blødeste Blæseinstrumenter — hvor var det dejligt at blive vækket af disse blide Toner.¹⁾ Efterhaanden som Musikken drog frem, svingede Gelederne ud fra Fortovet, Officererne straaledede af Guld.

Min Fader var i denne Periode omkring de halvhundrede Aar. Jeg husker ham fra min meget tidlige Barndom komme hjem fra en Ridetur. Det var Formiddag, jeg tullede om i Spisestuen, hvor enkelte Solbundter kastedes langt ind i Værelset, saa Støvgranene funkede i Straalerne. Jeg hørte Hestetramp i Gaarden, og lidt efter traadte Fader ind, rødkindet, lys og munter, med blaa Ridekjole med forgyldte Knapper, Ridestøvler med Sporer og Ridepisk i Haanden, et Billede paa Lykke og Mildhed i

¹⁾ Livjægernes Musikkorps bestod af 2 Waldhorn, 2 Klarinetter og 2 Fagotter.

Sind. Naar han sad til Hest, kunde der ellers, skøndt han til daglig var saa beskeden og lidet fremtrædende, være lidt af en grand Seigneur over ham — han havde jo Grandmamas Blod i sig. Engang kørte Moder og Børnene til „Søbakken“, og Fader red ved Siden af Vognen, da en Adelsmand kom kørende bagfra med sit Firspand og vilde udenom. Fader gjorde en Haandbevægelse bag ud. Adelsmanden blev rasende, piskede paa Hestene og kørte under Moders Skrig Fader i Grøften, hvorpaa han jog videre i susende Fart; heldigvis skete der ingen Ulykke.

Folk var paa den Tid endnu meget servile overfor de Fornemme. Naar Fader mødte en saadan, kom Hatten dybt af, idet han sagde: „Ydmygste Tjener!“ Engang mødte vi en Mand, som Fader hilste ærbødigt. Moder saa bagefter spørgende paa Fader: „Du plejer jo altid at hilse ham kort.“ Fader: „Han er kommen til mange Penge.“ Da lo Moder. En anden Gang husker jeg at have set dette Tidens Træk. Vi mødte en Mand, som gik til Siden, gjorde Front og bukkede dybt med blottet Hoved og smilende Ansigt. „Hvem var det?“ spurgte jeg. „Det var Kantoren ved Helliggeist-Kirke“, blev der svarret. — Men Hovedtrækket i min Faders Karakter var dog, trods disse smaa Nuancer, Mildhed, og Godhed, Retsind og Beskedenhed. Han burde, som jeg har nævnt før, aldrig have været Handelsmand, han kom ikke paa sin rette Plads i Livet. Han kunde ikke som sin tidligere Medhjælper, *Hvalsøe*,¹⁾ bore

1) Mægler Fritz Emil Hvalsøe, der døde 1888, 79 Aar gammel.

sig ind og være paagaende, og den Ængstelighed, som allerede kom tilsyne i hans unge Dage, da *Holten* trak sig tilbage, og han blev ene, traadte efterhaanden mere frem. *Hvalsøe* var Kontorist hos Fader, men da en Konkurrent 1835 tilbød ham Plads som Kompagnon, tilskyndede min resolute Moder min Fader til at optage ham i Firmaet, der nu kaldtes „*Swane & Hvalsøe*“. Jeg mindes *Hvalsøe*, der var af god Familie, som en lille rund Mand, med korte Ben. Pengeforretninger var dengang al hans Tanke, hans Ansigt og hans Øjne fik Glans, naar der var Tale om at tjene Penge. Men der kom en Tid, da han blev anderledes, paavirket af *Blædel*, ved hvis Prædikener han blev en ivrig Tilhører og forvandlede fuldstændig: hans Øjne blev milde og lyste af Godhed, og paa Faders gamle Dage blev han ham en trofast Ven.

I Vinteren 1842—43 blev som omtalt „*Søbakken*“ solgt. Vi havde ikke længere dette dejlige Sted at ty til om Sommeren. Da Høisommeren kom 1843 med vældig Varme, tog Tante *Gitte Clausen* mig ud til Roskilde under Stænderforsamlingen. Jeg blev der Sommeren tilende, og Tante *Gitte* var en huld Moder for mig knap 6 Aars Purk; ogsaa min Moder besøgte mig flere Gange. En Gang blev hun meget syg derude, en Nat troede hun, at hun skulde dø. I sin Vaande tog hun mig op af Sengen, viste mig fra Vinduet den klare blaa Himmel, den blanke Maane og de to mørke Kirkespir, der ragede højt op, og bad mig aldrig glemme dette Syn.

Clausens, Gads og vi var naturligvis nøie knyt-

tede til hverandre i disse Aar. Jeg husker Middags-selskaber hos *Clausens* og *Gads*, hvor jeg lille Fyr fik Lov at være med, dog ikke ved Bordet. Ved en saadan Middag hos *Clausens* kaldte Moder paa mig og forestillede mig for sin Sidemand, *Thorvaldsen*. Hans store, milde Ansigt vendt imod mig, og det lange hvide Haar prægede sig dybt i min Erindring, da han tog min lille Haand i sin store bløde. — —

Moder holdt sit Hus propert og renligt, sin Dagligstue var hun særlig øm over. Den var festlig og smuk med de mange Oliebilleder paa Væggene og et storblomstret Tæppe under det runde Bord. Vor Pige *Marie* var velindøvet af Moder baade som Stue- og Kokkepige, medens *Niels*, foruden sit Arbejde paa Børsen, besørgede det grove Arbejde hjemme. Moder selv tog ikke Del i noget Arbejde, men alt gik støt og roligt, og hun forstod at holde sig i Respekt; samtidig indprentede hun mig tidt, at jeg altid skulde tiltale Tyendet høfligt. „Husk paa“ — sagde hun — „at de arbejder for os.“ Og jeg turde ikke være kaad eller uartig i Køkkenet, da jeg vidste, at Moder havde givet *Marie* Lov til i saa Fald at bære mig ind til hende med en vaad Karklud om Halsen.

Moder var Økonom, og naar Fader efterlod sig en ret anseelig Formue, havde hun sin Andel deri. Men til daglig gik denne Økonomi noget ud over Skønheden og Hyggen i Hjemmet. For at spare Dækketøj spiste vi til daglig ikke ved det store, runde Spisebord, men ved et opslaaet Spillebord ved Kakkellovnen i Spisestuen. Anretning og Bord-

dækning var tarvelig og uden Skønhed, og alt som Efteraaret blev mørkere, spiste vi snart i den meget rummelige Entré, snart i Kontoret foran Sofaen. Som Barn stødte denne Mangel paa Sans for Hygge og Former mig ikke; men da jeg blev voxen, pinte den mig. Vi ser denne Moderens Egenskab, som allerede tidligt følte af min Morbroder Professor *Clausen*, overført paa Datteren.

Foraarsrengøringen skulde være endt til 18. Marts, saa kom de hvide Gardiner op, da lagdes der ikke mere i Kakkelovnen — men hvor frøs vi! Jeg husker en saadan Foraarsmorgen i min tidlige Barndom, jeg sad i Spisestuen og ventede paa min Agernkaffe, Solen var endnu ikke naaet op over Baghuset, mine nøgne Arme var helt nulrede af Kulde. — Vor Kost var meget nøjsom, jeg havde nogle Stykker Mad med paa Skolen, ingen Mælk. Klokkeren henad 4 fik vi Middagsmad, hvor anden Ret tidt var Pandekager, Æbleskiver eller „Armeritter“ 3: hele flækkede Franskbrød bagte i Smør og Sukker med Saft til. En Dag kom jeg hjem fra Skolen — jeg var da ældre og gik i en større Skole — og var sulten. „Ja“ — sagde Moder — „Du kan gaa ud til *Marie* og bede om et Stykke Rugbrød med Salt paa.“ Det gjorde jeg, og det tørre Rugbrød med det tykke Lag Køkkensalt paa gled ned for Skams Skyld. Men jeg bad ikke oftere om Mad i Utide.

Vi var tidligt oppe om Morgen, ved det Lag 7. Under Paaklædningen og Storvadsken inde i Kontoret var Moder morgenglad, hilsende Dagens Komme. Efter Theen gik Fader sin Morgentur, tog da tidt

mig med gennem Kongens Have op paa Volden. Engang gik vi ud paa Isen, der den Vinter gjorde Sjælland og Skaane landfast, vi gik helt ud til Trekroner. Paa Vejen var der Telte med Forfriskninger, jeg saa de skaanske Bønder i deres Slæder ved Toldboden. En anden Vintermorgen gik vi i bidende Frostvind ud ad Langelinie; jeg frøs om mine bare Øren, men Fader lærte mig, at jeg kun skulde slaa lidt paa dem med Hænderne, saa gik det over. — En smuk Foraarsmorgen drak Fader Kaffe i Samson-Pavillonnen i Kongens Have. Ad en snever Trappe fra en Sidedør kom vi op til Salen med den store, brede Aabning i hele Rummets Længde ud til Haven, jeg mindes det vaarfriske Grønne, den klare blaa Himmel udenfor. — Eller Fader red om Morgenens, han havde sin Hest opstaldet i Stormgade; men naar det var glat Føre, saa han ikke kunde ride paa Volden, fik jeg Lov at sidde paa Hesten hen til Kongens Ridehus, og her stod jeg i en Krog og saa Fader ride rundt med andre, velmeriterede Borgere. — Iblandt fulgte jeg med til Rysensten ved Langebro, hvor Fader jævnlig svømmede, ogsaa om Vinteren, snart om Morgenens, snart efter Børstid. Jeg husker den glødende Kugle, som Bademesteren hentede fra Varmtvandsbygningen. Han bar den i en Tang og satte den i Afklædningsrummet paa et Jernstativ, hvorover anbragtes en stor Kurvefletning, hvor Undertøjet lagdes til Afdampning. Ogsaa var jeg med ham i Vandet om Sommeren. Selve Vandgangen er gaaet mig af Minde; men jeg husker, at jeg var kæk den første Del af Vejen;

men naar jeg kom forbi Kongens Bryghus, bankede Hjærtet stærkt.

Klokken 10 lukkede Kontoret op. Fader og *Hvalsøe* indtog deres Pladser ved Pulten ligeoverfor hinanden paa de høje, firkantede Stole uden Ryg. Jeg har ikke Indtryk af nogen overvættes Travlhed, undtagen efter de store Auktioner, hvor Folk kom og gik. Til daglig var der roligt; der skreves og regnedes lidt, læstes Aviser, *Hvalsøe* fortalte Bynyt, af og til bød han paa en Pris. Moder var tidt inde ved Pulten i Samtale. Klokken 11 var det Frokost. *Hvalsøe* fik sin Tallerken Smørrebrød med Kaffe ind paa Pulten; vi andre spiste i Spisestuen ved Spillebordet. Klokken henad 2 gik Fader paa Børsen. Moder var vel af og til paa Besøg eller modtog selv Visitter; men naar jeg kom hjem fra Skole, fandt jeg hende som oftest paa sin kære Plads ved det ene Vindue i Dagligstuen, fordybet i en Bog, og jeg søgte altid lige hen til hende. Paa de lyse Eftermiddage spaserede vi ofte paa Volden. Moder var livlig og underholdende, snart om gamle Minder, snart om den Bog, hun for Tiden læste.

XII. HESSELBERGS SKOLE

I December 1845 kom jeg i *Hesselbergs* Skole, dengang en stor mørk Stue i en Baggaard i Dronningens Tvergade; men jeg var jo vant til Skoleuhygge, saa Mindet om denne første Skoletid hos *Hesselberg* ligger dunkelt for mig. Efter et Par Aars

Forløb flyttede Skolen til en Kvistetage i Amalie-gade, sollys, med en glimrende Udsigt over Havnen, Flaadens Leie og Kongedybet; det var et Fremskridt. Her blev vi dog kun kort. I Efteraaret 1848 flyttede vi til Akademigade (nu Fredericiagade) ligeoverfor Landkadet-Akademiet (senere den midlertidige Rigsdagsbygning). Her indrettede *Hesselberg* det smukt og hyggeligt for os paa en første Sal i en Toetages Bygning ud mod Marmorpladsen. Foruden en større Skolestue var der to à tre mindre Værelser, *Hesselbergs* private Bolig, som dog ogsaa benyttedes til Skole. Fra Vinduerne her var den herligste Udsigt til Marmorkirkens Ruin og den store aabne Plads udenom med Stenhuggerværkstederne, hvor Kapitæler og brudte Søjler laa spredt om mellem Smaahaver, begrænsede af forfaldne og maleriske Bagbygninger fra de tilstødende Gader. Paa en varm Soldag, naar Luften dirrede af Dis, var det som om man saa ud over et Stykke Rom. Det følgende Foraar lejede *Hesselberg* Haven udenfor og anbragte en Trappe derned fra et Vindue; Stedet med de smaa Buske og Blomster blev snart til en grusbelagt Plads, en herlig Tumbleplads for os i Frikvartererne, stundom ogsaa efter Skoletid. *Hesselberg* havde en Broder, Dekorationsmaler i München, som ved denne Tid sendte nogle Billeder hjem, deriblandt en i mine Øjne glimrende Guldfasan, som foreløbig ophængtes paa Væggen.

Hr. *Hesselberg*, *Salomon*,¹⁾ som vi Drengene skulde kalde ham til Forskel fra hans Broder, Hr. *Hessel-*

¹⁾ Institutbestyrer Salomon Hesselberg døde 1865.

berg Martin, var ikke nogen aandfuld Mand. Han havde et tørt, svedent-klogt Ansigt. Naar man mødte ham paa Gaden udenfor Skoletid, iført sort Figurfrakke, havde hans Ydre og Gang en vis Lighed med — eller var lidt af en Karikatur af — Søren Kierkegaard. Han gik altid alene; hans Alder var ubestemmelig. Som Skolens Bestyrer havde vi Respekt for ham uden at han behøvede at prygle; den eneste Straf han anvendte var „Haandtager“, Slag af en flad Lineal paa Haandfladen. I det hele var der et korrekt og venligt Forhold mellem ham og os Drengene, men heller ikke mere. Dog med de nye Omgivelser, maaske ogsaa med det friske Pust fra 1848, var der kommen mere Aand over Skolen, navnlig fra Broderen, *Hesselberg Martin*, som var *Hesselberg Salomons* fuldstændige Modsætning. Han havde kun *Non* til theologisk Examen, men hans Hjærte og Aand stod i *Laud*. En ikke stor, men kraftig bygget Mand, med et rundt, rødmosset Ansigt og varme Øjne. Han læste med os Oldtidens Historie og forstod med friske Farver at male Grækernes Frihedsfølelse og Skønhedssans og Romernes Kærlighed til deres Fødeby. Som Lærer i Dansk aabnede han vore Øjne for Skønheden hos Oehlen-schläger.¹⁾ Læreren i Tysk, Hr. *Jørgensen*, en høj bredskuldret Mand med melankolske Træk, sort graasprængt Fuldskæg, havde i sine yngre Dage været en vældig Jæger, at dømme efter hans Jagthistorier. „Han har vistnok kendt bedre Dage“, sagde min Moder, „jeg har altid saa ondt af ham.“

¹⁾ Martin Hesselberg blev Præst paa St. Thomas, men døde 1855 faa Dage efter Ankomsten dertil.

Vi benyttede Nyboders Gymnastikhus og Plads ved Østervold. Vor Lærer, Hr. *Reingaard*, var en flink Underofficer i Søetaten, en Søulk med et Ansigt saa rødt, at det vel neppe var Vejrliget alene, der gav det Kulør. Vi blev dygtige Gymnastikere. Der var ude paa Pladsen en høj Mast, fra hvis Top der gik Tove ned til Jorden; dem entrede vi opad, og i Glatstang og Knudetov klavrede vi op, det første Stykke i Hænderne alene, efter at have spyttet dygtigt i Næverne. Kom vi saa tilvejs, havde vi Udsigten til Kommandør *Gardes* smukke Smaapiger, som med deres Veninder stod i deres Dør og saa paa os.

Men om Sommeren svømmede vi paa Gammelholm med en Sergent *Maag*, en raa Karl mod os Dreng. Vi var i stram Sele, og hvert Øjeblik dukkede han os ned under Vandet, mens han grinede uhyggeligt over vor Nød; men vi kom snart i løs Korksele, saa var det forbi. Vi gik til Svømning ad Nyhavn, Charlottenborg Side; for Enden førte en Port ind til det store Areal bag Botanisk Have, Charlottenborg og Teatret, dels Marker med Officerskøer, dels Materialbygninger for Flaaden, nærmest Holmens Kanal. Yderst ude det flade Vand, hvor Flaadens Tømmer flød. Ude i Strømmen var en Række Tømmerflaader med aabne Paaklædningskure, og her var om Sommeren et vældigt Liv, hvor de stakkels Bønderkarle som Soldater gennemgik Svømmekunstens Rædsler, mens Underofficererne bandte og skældte. Vi havde her en Flaade midt mellem Soldaterne.

Hesselbergs Skole var en Eliteskole for det københavnske Bourgeoisi. *Hesselberg* havde oprindeligt været Huslærer for den rige Storkøbmand *Andreas Hansen*, der boede i den Toetages-Gaard paa Hjørnet af Bredgade og Akademigade.¹⁾ Der var kun nogle Smaahaver mellem Skolen og hans Gaard. De tre yngste Sønner, *Octavius*, *William* og *Gustav*, smukke opvakte Dreng, gik i Skolen. Endvidere tre Sønesønner af den gamle Konferensraad *Collin*, de to Brødre *Hjalmar* og *Edgar*, og Fætterten *Jonas*. Konferensraad *David* havde to Sønner i Skolen, *Johannes* og *Ludvig*. Saa var der *Winge*, Søn af en Justitsraad *Winge*, som beboede en stor Ejendom med en udstrakt Have i Hjørnet mellem Strandvejen, Trianglen og Øster-Allée; hans ældre Brødre hørte til det bekendte Studenterhold, som holdt Sommerbolig [„Studenterkilden“] nær Kongekilden i Ordrup-Krat. Fremdeles *Titus Schouw*, Søn af Botanikeren, Professor *Schouw*; *Claus Langhaar Smidt*; *Barnekow*, den senere Komponist, hvis unge sørgende Moder gjorde et dybt Indtryk paa mig; min gamle Kammerat fra Silkegaden *Andreas Bræstrup*; *Carl Baggesen*, Sønesøn af Digteren og Søn af Generalen; *Conrad Weidemann*; senere Overførster, Hofjægermester *Müller*, og flere jeg nu ikke husker.²⁾

1) Nu Etatsraadinde Gaméls Ejendom.

2) Blandt Navnene paa denne Ungdom fra *Hesselbergs Skole* genkender man den senere Politiker, Højesteretssagfører *Octav. Hansen* og Grosserer, Etatsraad *Gustav Hansen*; Journalisten og Dramaturgen *Edg. Collin* og Zoologen, Etatsr. *Jonas Collin*; Overførster *Herm. Peter Winge*; Banquier, Etatsraad *C. L. Schmidt*; Komponisten *Chr. Barnekow*, hvis Fader alt var død 1839; Kaptajn *Carl Baggesen*; og som de to sidstlevende: Amtsforvalter *Conrad Weidemann*, og fhv. Overførster, Hofjægermester *P. Erasm. Müller*.

Paa Fødselsdage samledes vi om Formiddagen fra 11 til 4 til Leg og Chocolate og morede os sikkert bedre end naar Drengene nuomstunder samles til Middage; vi var ikke forvænte. I *Winges Have* og hos *Jonas Collins* Forældre legede vi herligt. De sidste boede i Dronningens Tvergade (Nr. 19) mellem Borberggade og St. Kongensgade. Gennem en Port gik man ad en lang Smøge til et Toetages Stuehus med en stor Have midt imellem Bagbygninger fra de to Sidegader. Engang legede vi Røvere i botanisk Have hos *Schouws*; da vi senere havde faaet Chokolade, lagde den klassisk skønne, statelige Professor sig paa Ryggen paa et Tæppe midt paa Gulvet. „Kom nu an Drengene!“ — saa begyndte der en Kamp, og han blev trampet paa, og vi ky-lede henad Gulvet.

Om Sommeren blev vi indbudne til Øregaard, *Andreas Hansens* Sommerbolig, hvor vi legede Røvere i den vældige Have og den store Strandmark, midt i hvilken Begravelsespladsen for Engländerne fra 1807 laa, bevoxet med store Træer. Med General *Baggesen* var vi i den dengang aflukkede Søndermark, inde i Frederiksberg Slotsgaard og gennem den underjordiske Gang. Vi kørte hjem med en af de runde Omnibusser, som nogle Gange om Dagen gik mellem Frederiksberg Runddel og Amagertorv. Hjemme hos os legede vi Pantelege i Kontoret, hvor Fader var med, og vi drak Chokolade i Spisestuen.

En Morgen da vi kom paa Skolen, stod der en nyankommen Dreng *Z[achariae]*, en lille Gnom

med gammelagtige Træk og fremstaaende Øjne. Vi slog nysgerrig Kres om ham, det regnede over ham med Vittigheder og nærgaaende Spørgsmaal, indtil han alvorlig og vigtig sagde: „Frederik den Sjette er min Bedstefader“, og saa sig omkring, om det gjorde Virkning. Jo! det imponerede en lille Stund. Saa løb vi ind til *Hesselberg*, som fra sin Pult i den næste Stue havde fulgt Situationen. Jo, det var som Drengen havde sagt. Men han blev forøvrigt ikke længe i Skolen.¹⁾

XIII. AARENE OMKRING AARHUNDREDETS MIDTE

Fader maa have tjent godt i 1840erne. Han lod sine to ældste Sønner rejse udenlands og førte samtidig et ret selskabeligt Hus, dog med stor Spar-sommelighed fra Moders Side. De sidste Aar før 1848 avancerede vor skikkelige *Niels* fra at være slet og ret Børs- og Køkkenkarl til tillige at være Tjener, der i brun Kjole med blanke Knapper var-tede op ved Aftenselskaberne og de meget sjældne Middagsselskaber.

1848 kom. Med sin Vækkelse i Folket, med sin Løftelse efter Begivenhederne i Aarhundredets Be-gyndelse blev det, hvad Grundtvig vilde kalde et Gyldenaar, der gav en Rigdom, selv i Barnesindet, som aldrig siden kunde mistes. — Jeg mindes, hvor-

¹⁾ Han var en Søn af Frederik den Sjettes Datter Louise Frederikke Danne-mand og Kaptajn Vilhelm Zachariae.

ledes mine Forældre sorgbepændte en Vinteraften stod med mig under Amalienborgs Vinduer. Christian VIII laa paa Dødslejet — ikke at man elskede ham, men man frygtede for den raa uvidende Kronprins. Nogle Dage efter stod vi foran Christiansborg Slot, da *Frederik VII* traadte frem mellem Søjlerne. Der blev raabt deroppe fra: Kongen er død, Kongen leve! Da sagde min Moder med nedarvet Servilitet: „Hatten af“, men min Fader, mørk i Hu, udbrød: „Hatten paa!“.

I Marts kom Krigen. Det vrimlede overalt med Indkaldte og Frivillige, saa hele Byens Liv forandredes. En Samhørighedens og Gavmildhedens Aand greb alle. Bønder fra Omegnen kom ind og forærede Proviant eller endog Heste. Kvinderne strikkede til Soldaterne — jeg selv var nede med Forklædet fuldt af Strømper. Pengene sad løst hos alle, jeg husker, at Fader havde Lommerne fulde og delte ud.

I Foraaret 1849 kom jeg glad og syngende hjem fra Skole, slængte Bøgerne og ilede lige ind til Moder i Dagligstuen, hvor hun sad ved sit Vindu. Men jeg forstummede, da jeg saa Moders forstenede Ansigt. Hun sad stum, endelig kom det frem: „Christian den Ottende“ sprunget i Luften! og „Gefion“ taget!⁽¹⁾ — Men samme Efteraar stod jeg paa Voldskrænten ved Vesterport og var med i Jublen og saa Blomsterregnen, da Soldaterne fra Fredericiaslaget holdt Indtog i København. Og i Højsommeren 1850, da vi boede i Ordrup, sprang jeg ofte hen til Omnibussen fra Kjøbenhavn ved

Kroen, hvor den holdt. Alle flokkedes om Konduktøren for at høre de sidste Nyheder; en Dag uddelte han Skillingsblade gratis, mens han raabte: „Vi har sejret ved Isted, men *Læssøe*, *Schleppengrell* og *Trepka* er faldne“.

I Sommeren 1850 blev jeg taget ud af *Hesselbergs* Skole. Medens de fleste af mine Kammerater kom i Metropolitanskolen, blev jeg efter Sommerferien sat i *Maribos* Realskole i St. Kongensgade, der nærmest var beregnet for vordende Handelsmænd, Land- og Søofficerer. I den mørke, fugtige, overfyldte Klasse var alle Slags Børn, Drengene fra ret tarvelige Hjem og fra fornemme Hjem. Det var en stor Forskel fra *Hesselbergs* Skole. Dog følte jeg mig ikke trykket, jeg sluttede mig til nogle enkelte.

Rudolph Bergh,¹⁾ vor prægtige Lærer i Naturhistorie, lagde hele sin Sjæl i Undervisningen og gjorde Ture med os, en Gang til Ledreborg, en anden Gang til Boserup Skov, livlig og aandrig hele den lange Dag, saa vi flokkedes om ham. — I Engelsk havde vi *Listow*.²⁾ Han var dengang ung og fuld af Liv, vi elskede ham. Saa længe han examinerede gik det livligt til, men gennemgik han en Lektie for os, skulde der være stille. Dog engang var der en Undtagelse. Vi læste „Christmas Carol“ af Dickens, hvor en figurerende Dans bliver om-

¹⁾ Den senere kendte Zoolog og Dermatolog, Dr. med. Rud. Bergh (1824—1909).

²⁾ Sproglærer Jens Vilh. Listow (1826—1888), bekendt ved sine talrige Lærebøger i Engelsk.

talt. „Nej“ — raabte han, da han var midt i den — „det kan I ikke forstaa, skyd Bordene og Bænkene sammen til Væggen.“ Vi blev opstillet parvis, og han dansede for med Duxen, til vi kunde Dansen. „Paa Plads“, og saa læstes der videre.

En ganske ejendommelig Reform skal jeg nævne. I Skolestuen stod Kathederet ved den ene Væg, en Række smalle Borde med Bænke bagved langs med de tre andre. Naar en Dreng blev hørt, rejste han sig op; var der noget, han ikke kunde besvare, gik Spørgsmaalet videre nedefter, og den, der svarede rigtigt, indtog hans Plads, og de andre rykkede en ned. Drengene holdtes paa den Maade i Aande og fulgte med; men det har vel været for vidtløftigt og fortsattes ikke længe.

I denne Skole blev vor senere Konge, *Frederik VIII*, indsat som lille Dreng. Jeg husker hans Forlegenhed paa Legepladsen, hvor et Par store Drengene søgte at fedte sig ind hos ham, spadserede ene med ham og holdt den nysgerrige Hob borte. Men efter faa Dage kom han ud af Skolen.

Efter „Søbakkens“ Salg i 1842 laa vi i adskillige Aar ikke paa Landet. Først i Sommeren 1847 besluttede mine Forældre at søge ud i Ferien. Moder gik sine egne Veje ved Valget af Sted og Beliggenhed, Fader holdt gerne paa Anstanden. Men de første Aar raadete Moder, og i 1847 faldt Valget paa „Christiansro“ i Taarbæk, der hørte til den nyligt oprettede Klampenborg Søbadeanstalt. Det

var en lang toetages Kaserne med Gavle mod Søen og mod Strandvejen. Paa langs gennem begge Etager løb en Gang med Døre ind til Smaaværelser. I et af disse paa første Sal boede vi, tarveligt og beskident. Moder og jeg spiste til Middag i en Restauration bag Koncertsalen, mens Fader spiste i Kjøbenhavn og kom med en Kildevogn ud til os om Aftenen. Jeg havde det fortræffeligt derude, og det var vel ogsaa mest for min Skyld de kære Forældre laa paa Landet den Sommer. Jeg færdedes hele Dagen ved Stranden, byggede Havne og Broer og sejlede med udskaarne Baade af Flodholt og badede hver Dag. I Haven var der en Allé af høje Træer fra Vejen til Stranden. En Aften laa jeg i min Seng. Fader, Moder og en fremmed Herre, paa Besøg hos os, vandrede op og ned ad Alléen, vi havde jo ikke andre Modtagelsesrum. Jeg hørte Moders klare Stemme og den Fremmedes dybe, medens Tordenen rullede i det fjerne og svage Lyn oplyste det lille Værelse, hvor Vinduet stod aabent. Hvilken lykkelig Tid.

Efter at vi i nogle Aar havde boet forskellige Steder deromkring og i Ordrup, blev fra 1852 den gamle Lindegaard i Ordrup i 14 Aar et kært Opholdssted for os. Dens Jorder strakte sig langs Lindegaardsvej lige til Jægersborg Allé. Stuehuset, den nordlige Fløj, delte vi halvt med Ejeren. Fra vor Havestue ud til Vejen saa man over Marker og Mose til „Eigaarden“ med den lille Egeskov foran Indkørslen, til „Lille Eigaard“ og til den bevoxede „Vasahøj“, en Kæmpehøj, hvor nu Kirken

med de to Taarne ligger. Fra Gavlværelset over Havestuen havde man flere Steder Udsigt til Sundet og til de forbisejlende Skibes solbelyste Sejl. Den store dejlige Have endte mod Vest i en lille Høj. Ad en Vindelsti med Ligusterhække kom man til en Bænk, hvorfra man havde Udsigt til Jægersborg Allé, og over nogle Villahaver til Bernstorff Park. Der var stille og dejligt en Sommeraften. — Vor daglige Badevej gik ad en Markvej fra Lindegaardsvejen, løb bag om Ordrup Bys Plankeværker og Haver, over Mosen til „Eigaard“, langs Charlottenlund Skov til Maleren Buntzens Villa og Badehus ved Nordkanten af Skoven. Overalt langs Vejen bugnede Kornet paa Markerne. — —

Hver Morgen Kl. 7 afgik fra Ordrup en Omnibus gennem Skoven op ad Strandvejen til Hôtel du Nord paa Kongens Nytorv og tilbage Kl. 3. Med den kørte jeg ind og ud hver Dag til og fra Skole, en livlig og munter Kørsel. Efterhaanden optoges det ene Hold efter det andet; men den flinke *Mads*, Konduktøren med sit skingrende Horn, forstod altid at skaffe Plads — indeni, bagpaa, hos Kusken — ja engang blev jeg selvjerde anbragt ovenpaa Taget. Vi sad med Ryggen mod hinanden og Fødderne stemt mod det lille Rækværk. Der var Papirhandler *Wanschers* tre livlige, lyslokkede Pigebørn, og de to Dreng, *Vilhelm*, der blev Læge i Hornsherred, og *Oscar*, den senere bekendte Overlæge. Længere inde paa Strandvejen, omtrent ved Øregaard, kom *J. P. E. Hartmanns* Børn fra en Bondegaard, to Dreng, *Emil*, den senere Kompo-

nist, og *Carl*, den senere Billedhugger, og de to meget smukke og livlige Smaa piger, *Clara*, senere gift med Pianisten *Winding*, og *Emma*, siden gift med Præsten *Wedel* i Søllerød. Lidt kiggedes der jo paa Lektierne, men mest gik Tiden med Munterhed og Spilopper. Under Hjemkørslen hjalp vi Drengene *Mads* med de mange Pakker og Aviser, som skulde kastes ind i Villahaverne. Ja, hvor var *Mads* ung og livsglad og smuk, naar han blæste en rask Melodi for at melde sin Ankomst. Allehaande Kommissioner maatte han udføre, kom altid godt fra det og blev belønnet med venlige Smil fra de smukke Tjenestepiger; men det maatte gaa i en Fart, mens Vognen luntede jævnt videre. Han havde Part i Vognen og Udsigt til at blive en holden Mand. Men det gik anderledes — mange Aar efter mødte jeg ham paa Københavns Gader som en gammel udslidt Kusk ved Københavns Mælkeforsyning. Vi kendte strax hinanden.

Fader kørte sjældent ind om Morgenens. Han stod op Kl. 5, gik fastende til „Slukefter“, hvor han var velkendt og hvor den gamle 70-aarige Bedstemoder med Sølvbrokadeshue havde Kaffen med Wienerbrødet beredt til ham — og til mig hver anden Dag i de sidste Par Aar af min Skolegang. Derfra gik saa Fader og jeg til Kalkbrænderiet, hvor vi fik et forfriskende Bad. Paa Vejen gennemgik vi Grammatik i de levende Sprog, eller Fader fortalte om Handelsforholdene i København i gamle Dage og nu, alt paa sin stille, hyggelige Maade. Kl. 8 var jeg paa Skolen, han paa sit Kontor. —

I Sommerferien gik Moder og jeg lange Formiddagsture til Jægersborg, Fortunen, Eremitagen, helt over til Stampen og Raavad. Hvor kunde da Moder fortælle livligt, hvor kunde hun fryde sig over en Blomst paa en Grøftkant, en solbræmmed Sky, eller naar hun fandt nye Veje, som hun den paafølgende Søndag skulde vise Fader. Paa travle Dage, naar der var Auktioner, eller paa Forfaldsdage, spiste Fader i Byen, og da vandrede Moder ham gerne i Møde til Charlottenlund. Og om Efteraaret, naar det var maanelyst, kunde vi efter Middag gaa lange Ture med Fader. Jeg mindes en saadan til Fortunen, hvor vi drak Kaffe og gik hjem langs Dyrehavshegnet i Maaneskin under Sang. Dette rolige Sommerliv satte baade Fader og Moder stor Pris paa. For dem begge og navnlig for Moder, hvis Helbred ofte var skrøbeligt, selv om hendes Villie og Energi holdt hende oppe, saa at jeg ikke mindes nogensinde at have følt noget Tryk deraf i Hjemmet, var disse Landophold ogsaa af stor Betydning.

Men heller ikke Omgang med andre Mennesker fattedes.

Her maa i første Række Familien *Puggaard*¹⁾ nævnes. Oprindeligt var det Fader, der som Mægler blev indbudt til *Puggaards* Herremiddage; men snart fik ogsaa Moder Indgang i denne Kres, og mellem Moder og Fru *Puggaard* opstod et gensidigt, sympa-

¹⁾ Hans Puggaard (1788—1866) tog Borgerskab som Grosserer 1813 og begyndte en lille Kommissionsforretning, som snart udvidedes, kom i Handelsforbindelse med Købmand Alfred Hage i Stege, ægtede i 1818 hans Datter Bolette og optog hans unge Søn Alfred i sin Forretning, som efterhaanden blev meget betydelig. Han tjente store Penge ved Kornspekulationer, gavnede og op-hjalp Landbruget ved Indførsel af bedre Hvedesorter og Rensemaskiner til Sæden. 1832 blev Alfred Hage Puggaards Kampagnon.

tisk Forhold. Baade i Kjøbenhavn og især paa deres Landsted „Skovgaard“ tæt ved Ordrupkrat var vi jævnlig Gæster, og jeg fulgte altid med til det sidste Sted. „Skovgaard“s Indre var paa en Maade yderst tarveligt, men dog samtidig præget af Rigdom og Kunstsans. Fra Haven gik man ad tre Trappetrin gennem høje, brede, dobbelte Glasdøre ind til den store Havestue med Malerier af Datidens Kunstnere; men af Møbler var der kun simple Shirtings Divaner med løse Rygpuder i de fire Hjørner. Midt paa Gulvet et stort Bord. Fra et Sidekabinet med Fløjdøre straaede Thorvaldsens Argusbetvingende Hermes i hvidt Marmor midt paa Gulvet paa en høj Sokkel, dominerende hele Værelset, der ellers kun havde smaa Divaner som Havestuen. Bag denne laa den hvælvede Spisestue i gul Tone, uden Vinduer, med Lys fra oven og med en Dør aaben til et Drivhus i Sidelængen. Intet paa Væggene og ikke andre Møbler end det lange Spisebord og Stole. Naar vi var kommen tilbords, rejste *Puggaard* sig, løftede sit Glas og sagde: „Saa drikker vi Danmarks Skaal!“ Fædrelandsven og Skandinav var han — — det fik Udenrigsminister *v. Scheele* at føle, han huede ikke *Puggaard*, fordi denne mente, at han var Skyld i, at et skandinavisk Forsvarsforbund ikke kom istand. En Dag kom *v. Scheele* til „Skovgaard“ for at hilse paa *Puggaard*. Denne tog køligt imod ham, og efter en lille Stund sagde han langsomt og suffisant: „Ja, undskyld! min Ridehest venter paa mig“, hvorpaa han tog Afsked og overlod *v. Scheele* til det øvrige Selskab.

Puggaard var forøvrigt en stor Original. Jeg saa ham en Sommerdag i stærk Hede i Dronningens Tværgade iført en gul Nankinsdragt, en stor, snavset, italiensk Straahat, gule Saffiansmorgensko, hvide Strømper. Saaledes skred han frem midt ad den folketomme Gade som en engelsk Særling, læsende i en Bog; der var ogsaa i hans citrongule Ansigt, hans lidt slappe Træk med de underlige Hudfolder, noget, der mindede om en rig, spleensyg Engländer. *Puggaard* aflagde iblandt om Formiddagen Besøg hos min Moder i Ordrup. Jeg husker den høje Skikkelse, naar han aabnede Havelaagen og med lange Skridt gik frem til Havedøren, og med sin brede Stemme hilsede: „God-da-a, Fru *Swa-a-ne!*“ Saa svarede Moder hurtigt og skarpt: „Goddag, *Puggaard!*“ De kunde da sidde længe og tale sammen, mens jeg fortsatte min Leg. Nu paa hans gamle Dage voldte Dødstanken ham en Del Uro; jeg hørte Moder sige til Fader: „Men hvad Trøst kan jeg yde den Stakkel?“

Jeg ved ikke, om mine Forældres Kendskab til *Orla Lehmann* skriver sig fra *Puggaards*. Da jeg som otteårs Dreng i 1846 boede hos Onkel *Henrik*¹⁾ i Roskilde under Stænderforsamlingen, hentede han mig engang til en Tur til Ledreborg og Herthadal — vi to ganske ene, hvor vi spaserede i den herlige Skov, og hvor han fortalte mig om Herthadyrkelsen, og jeg plukkede Mosser. Jeg fortæller dette kun som Vidnesbyrd om, at han overførte den Interesse, han nærede for Moder, paa mig. Han var

1) Professor H. N. Clausen.

allerede 1844 blevet forlovet med *Puggaards* Datter *Marie* og kom derved Moder saa meget nærmere, som hun nærrede stor Kærlighed til den statelige, blomstrende, elskværdige *Marie*. Ægteskabet blev som bekendt kun af kort Varighed. Allerede i Sommeren 1849, da *Lehmann* sad fangen i Rendsborg, døde hun. Den Sommer gik Moder flere Gange sammen med mig fra Ordrup ad Strandvejen til Skodsborg for at besøge den Døende. Men da *Orla Lehmann*, som havde faaet kort Orlov under Begravelseren, bad Moder om at tage sig af Datteren *Margrethe*, og Moder, der som nævnt i de Aar var svag, ikke turde paatage sig dette, maaske heller ikke vilde det overfor Barnets Bedstefader, gav det vistnok Anledning til nogen Misstemning fra hans Side. *Margrethe* kom saa i Huset hos gamle *Puggaard*, hvis Hustru var død allerede i 1847, og hvis Hus nu styredes af *Juliane Heger*, Søster til *Kamma Rahbek*, *Christiane Oehlenschlæger* og *Carl Heger*. Jeg mindes *Juliane Hegers* fine, aandfulde Ansigtstræk; mellem hende og Moder var der et meget hjærteligt Forhold.

Ogsaa i *Alfred Hages* Hus kom mine Forældre. Efter en Ungdomssorg satte han hele sin Kraft ind paa sin Forretning og paa at tjene Penge; men Begavelsen, det aandfulde, storstiledede kunde Livet og Verden dog ikke berøve ham. Paa sine Rejser lærte han i Thisted Præsten *Michelsens*¹⁾ intelligente Hustru at kende, og der udviklede sig saa lidenskabelig en Kærlighed imellem dem, at *Michelsen* ind-

¹⁾ Sognepræst i Thisted Marcus Chr. Vilh. Michelsen (1804—1868).

vilgede i Skilsmisse. Efter de lovbestemte tre Aar, som hun tilbragte i Udlandet, indførte *Alfred Hage* hende i de nationalliberale Krese i København og førte et stort Hus. Men mange holdt sig stift og koldt tilbage. Moder derimod dømte hende skaanstomt og kom hende i Møde. Da mine Forældre første Gang blev indbudt til *Hages*, skriver Moder 16de August 1843 i sin Dagbog: „Jeg spiser hellere med Toldere og Hedninger end med Pharisæerne, og jeg føler mig tiltrukken til dem, som har smagt Livets Bitterhed og Nød.“ —

En ejendommelig Person, Omgangsven af os fra gammel Tid, var Portrætmaler *C. A. Jensen*.¹⁾ Han var Sydslesviger og gift med den dansksindede Købmand *Hiort-Lorenzens* Søster fra Haderslev. Skøndt en anset Maler havde han dog svært ved at skaffe Brødet til Hustru og otte Børn. Men naar han og *Tine* kom til os eller vi kom til dem paa Charlottenborg og vi fik Punschebollen frem, blev han oprømt og drak paa „was wir lieben“. Da han blev ældre og maledede bredere, var det den almindelige Opfattelse, at dette skyldtes et svækket Syn, hvorfor Bestillingerne tog stærkt af. Raadhusudstillingen i 1904 og den senere Udstilling af *C. A. Jensens* Arbejder i Kunstforeningen 1922 viste, at dette saa langt fra var Tilfældet, at tvertimod flere af hans ypperste Billeder stammede fra disse Aar. Det var hans Lyst at snuse om allevegne hos Markandisere efter gamle Malerier, som han rensede

¹⁾ Christian Albrecht Jensen (1792—1870) gift med Cathrine (Tine) Lorenzen (1796—1874). Han havde fra 1846 Fribolig paa Charlottenborg.

og restaurerede. Saa blev de alle ægte Rembrandter, Tizianer o. s. v. „Forband mig, om de ikke er det“ sagde han med sit sydslesvigske Tonefald. Han havde sine høje Vægge fyldt fra Fodpanel til Loft med Folkelivsbilleder, Vandmøller med skyggefulde Træer, Damme med Ænder — efter hans Udsagn alle gamle Hollændere — alt hvad der kunde sætte et Barns Fantasi i Bevægelse. Stod han saa ivrigt forklarende foran Billederne og *Tine* i huslige Anliggender gik foran Tilskuerne, udbrød han: „Ach, *Tine*, Du bist ein Hadersleber!“ — ikke nogen ægte Tysker som han. Jeg husker paa en af Moders Fødselsdage (det var i min Studentertid), da han og Handskemager *Larsen*¹⁾ var tilstede. Den sidste lidt forlegen, men naar han talte, luede Øjet varmt og djærvt. Da han var gaaet udbrød *Jensen*: „Jeg kan sku ikke med den Mormonpræst!“ „Ja lille *Jensen*“, sagde Moder, „han er nu ikke Mormon, han er Grundtvigianer.“ — „Ja, lige meget, jeg kan nu ikke med saadanne Mormoner.“

— — Jeg mindes hyggelige Aftener hos os, hvor Moders Veninder mødte paa Slaget 6. Fader læste da højt af Paludan-Müller, Hertz eller andre, læste smukt, med lidt Pathos. Vi sad om det runde Bord i Dagligstuen, hvor der stod en Bakke med en Bojan med vestindisk Ingefær og et stort Krystalglas med Theskeer i Vand de vandrede flittigt fra Mund til Mund. Kl. 8 kom Herrerne til et smukt Aftenselskab, hvor Vid og Skæmt krydsede over

1) Den kendte Handskemager Niels Frederik Larsen (1814—1881) var, sammen med sin anden Hustru, Ida Storm, stærkt grundtvigsk paavirket.

Bordet. Jeg mindes iblandt dem de to unge Lieutenanter *Lorenzen* og *Peter Købke*, Søn af Major *Købke*, der faldt 1849 ved Fredericia.¹⁾

XIV. INGEMANN

Der er Tegn, der kunde tyde paa, at *Ingemann* først sent er blevet skattet som Digter af mine Forældre, at hans store nationale Betydning først silde gik op for os i Hjemmet. Det storslaede Indledningsdigt til „Valdemar den Store og hans Mænd“:

Aarhundredstjernen for tolvte Gang
sig over Golgathas Kors opsvang

synes ikke at have varmet os, saaledes som det greb den grundtvigske Højskoles Mænd. De historiske Romaner gjorde ikke det Indtryk paa os som paa hin Anglerbonde, der efter Læsningen udbød: „Ja, har Danmark havt saadanne Konger, er det nok værd at være dansk“. Vi ser *Ingemann* skrive foran i „Valdemar Seier“: *Til min kjære Ven og Fætter, Mægler L. Swane med Hengivenhed. Ingemann*. Ligesaa i „Erik Menveds Barndom“; men i de to sidste Romaner er der intet Ord til Barndomsvennen.

Det kunde synes som om den Følelse, der ligger under Bedømmelsen af den unge Fætter i *Jørgen Swanes Breve*, mere eller mindre har været fælles for Familien og, ikke helt ubegrundet som den var, har været sejt at overvinde. Det sygelige i hans Ungdomsdigtning har ligget baade *Johanne Marie*

¹⁾ Den senere Generalmajor Johan Frederik Lorenzen og Generalintendant Johan Peter Købke.

Gads Børn og det *Clausenske* Temperament fjernt; at det at overse det store og skønne i hans Digting for Svaghederne i denne eller i Digterens Væsen, var en Snæverhed, kan dog ikke benægtes. Naturligvis galdt det ham kun som Digter, men netop dette maatte jo være at ramme ham paa hans ømmeste Punkt. Der er vist næppe nogen Tvivl om, at Moder har haft endnu sværere ved at følge ham fra hans Ungdom end Fader og har bidraget til at fjerne de to Fætre fra hinanden.

Vi besøgte en Gang *Ingemanns* i 1843, og efter et Besøg af ham i Kjøbenhavn skriver Moder: „Jeg saa denne Aften saa tydelig, hvor inderlig godmodig *Ingemann* er.“ — Intet mere. Dog mindes jeg fra min Barndom flere Besøg af Digteren, hvor han sad hyggeligt mellem os ved et lille Spillebord ved Kakkelovnen, forelæsende et eller andet utrykt, med Piben i Munden — en stor Begunstigelse af Moder, da Tobak ellers var banlyst fra hendes Værelser, og hvor de to Barndomsvenners Ansigt lyste af Glæde og Skælmeri. Men ved *Marius'* Begravelse var han ikke tilstede, synes end ikke at have faaet rettidig Meddelelse og skrev dog saa overmaade varmt om ham til Fader. Heller ikke ved Farmoders Begravelse var han nærværende.

Til de Barndoms minder, der har Tilknytning til *Ingemann* hører ogsaa Besøgene hos hans to Søstre, Madam *Spur*¹⁾ og Fru *Thorup*,²⁾ som boede paa *Blaagaardsvej*; man gik gennem en forsømt Have

¹⁾ Bolette Franciska Spur født Ingemann (1783—1869). Se Side 44.

²⁾ Nicoline Thorup, født Ingemann (1784—1853), Enke efter Ritmester, Toldforvalter Fr. Georg Thorup, død 1827.

til en, saa forekom det mig, skummel Bygning paa to Etager med smaa Vinduer, der saa ud som en Stiftelse. De to Søstre modtog Fader med overstrømmende Venlighed og Taknemlighed, dog blandet med en Del Ærbødighed; men jeg mindes ikke at have set dem i vort Hjem. Det gør mig ondt at maatte meddele om dette Forhold, som maaske kan have bedrøvet *Ingemann*, men om hvis Aarsag eller Berettigelse jeg dog ikke nu kan dømme. Saameget mere rørende var det at se ham modtage min Broder *Jørgen* med aabne Arme, da denne i 1849 kom til Sorø som Adjunkt; og det er maaske først her, at det er gaaet op for *Jørgen*, ved at se den Veneration og Ærbødighed, som alle i den lille By — Rektor, Lærere og Elever, Borgere og Bønder viste *Ingemann* — at han var en af vore store Digtere. Vist er det, at fra det Øjeblik kom vi atter i nær Berøring med ham, og det gamle Venskab, som i Barndommen og Ungdommen fra hans Side havde været saa glødende, fik ny Næring fra begge Sider. Fra 1854 til hans Død er en ret stor Brevbunke fra ham bevaret, og Bøgerne, som han stadig sendte mine Forældre, blev nu modtaget med stor Glæde og Paaskønnelse, hvad Dagbogen vidner om, og hvad han selv Gang paa Gang udtaler sin Glæde over i Brevene. I Maj 1856 er *Ingemann* i Kjøbenhavn og 2den Pintsedag „samler vi alle Vore omkring vort Bord og om vor elskelige, sjældne Ven, den trofaste *Ingemann*“. Under samme Besøg „forelæste *Ingemann* os iaftes de første sex Bøger af sit nysfærdige Skrift „Guldæblet“. Den kærlige Stemme

og hans velsignede Ansigt i Forening med hans egen indre Bevægelse aabnede Vejen til mit Hjerte saaledes, at Digtet staar herinde som om det var prentet“. — Men ogsaa hans Ungdomsværker bliver taget op paany.

Der er desværre kun bevaret to Breve fra ham fra Aarene mellem 1808 og 1854, de to førnævnte Breve til Fader ved *Marius'* Død i 1828 og ved Farmoders Død i 1842. Mellem Ungdomsbrevene, der endnu i saa høj Grad er mærkede af Ungdommen, at de til Tider er næsten barnlige og ofte slaar over i en Overfølsomhed, der hos en nutidig Læser let fremkalder et Smil, og Brevene fra den allerede gamle Mand fra hans 64de Aar til den sidste Maaned af hans Liv som en 73-aarig Olding, ligger et Tomrum. Hvor mange der er vexlet i denne Aarrække vides altsaa ikke, men da Fader i alle Aarene bestyrede *Ingemanns* Penge-sager, maa der stedse være ført en jævn Korrespondance. At denne udelukkende skulde have drejet sig om Forretningerne er utænkeligt, og det første af de bevarede Breve fra hans ældre Dage tyder da heller ikke paa, at Brevskrivningen pludselig skulde have forandret Karakter. Tværtimod bærer den tydeligt Præg af at være en naturlig Fortsættelse af den tabte Del af Korrespondancen.

Efter Ynglingeaaarenes i hvert Tilfælde fra *Ingemanns* Side hæftige Venskab synes, som alt nævnt, Aarene og de saa forskellige Forhold, hvorunder de levede og virkede, i Manddommen at have ændret Venskabets Karakter; men de sidste 12 Aars

Breve, som viser at de atter er mødtes i Alderdommen (og i hvilke baade min Moder og de os nærmest staaende af hendes Slægt omfattes med megen Varme), synes samtidig at vise tilbage til et trofast og aldrig afbrudt Venskab. Ganske vist, det fortrolige „gode Lars“ eller „bedste Ven“ findes ikke mere som Overskrift, men „kjærlige Venner“, „kjære trofaste Venner“, „kjære Julie og Svane“ o. s. v. er vel lige saa naturlige for den Gamle som det andet var for den Unge. At *Ingemann* stadig siger *De* til Moder tør man vel heller ikke lægge for megen Vægt paa, Ordene til hende er varme nok. Hvad der findes i disse Breve om egentlige Familieforhold vedrører enten ikke dem, denne Bog nærmest handler om, eller det har i Reglen for liden Interesse til at aftrykkes, men nogle Udtalelser af Brevene og enkelte af disse i sin Helhed synes jeg det vil have Interesse at medtage paa dette Sted, dels og først fordi det er hidtil utrykte Udtalelser af *Ingemann*, dels ogsaa fordi de kaster noget Lys over Tiden og Forholdene, under hvilke *Ingemann* og mine Forældre levede og hvad der optog ham og dem i hine Aar. Var Brevene fra Ungdommen barnlige, saa er Brevene fra de senere Aar, skøndt de første af dem dog stammer fra en kun 64-aarig Mand, allerede mærkeligt stærkt prægede af Alderen.

Begyndelsen af det første lyder:

„Kjære gode Ven!

Sorø 13de Juli 54.

Tak for dit venlige Brev med Obligationerne og

din Ulejlighed med dem og hjertelig Tak til dig og din elskelige Julie for de kjære Glimt, vi her saa af Dem! Det har ret gjort os ondt, at Rejsen atter har forværret hendes Helbredstilstand. Gid nu Sommeren og Landluften maa styrke hende snart, saa hun heller ikke taber Modet til at rejse til Sorø en anden Gang. Vi skjønne ret paa det, hver Gang et nyt Møde giver det gamle Venskab nyt Vidnesbyrd og viser os hvorledes det, som alt det uforgængelige i os, altid vokser, jo nærmere vi skride fremad mod det Liv, som aldrig skal ophøre. Jeg hører i Dag den store Sorg, der har ramt gamle Grundtvig.¹⁾ Holder han kun med al sin Kjæmpestyrke det Stød ud! — Hun havde skabt et helt nyt Liv omkring ham; nu er jeg bange, han falder sammen.“

Af et Brev af 28. Nov. 1854 samme Aar hidsættes:

„Jeg har da endt mit Revisionsarbejde med Psalmebogen og indsendt det til Ministeriet. Jeg fornøjer mig nu atter til at kunne tænke paa noget nyt. Hvad det bliver til veed jeg dog ikke. Det Liv, der efterhaanden bliver os af større og større Vigtighed og selv af *nærmere* Interesse end det første og sidste Fuldendelsens Liv — er det vore Theologer springe alt for taust over og affærdige med taagede Forestillinger om Hvile og Søvn og Abrahams Skjød — det ligger mig meget paa Hjertet. Det begynder paa vor Dødsdag og vedvarer til

¹⁾ Grundtvig havde i disse Dage mistet sin anden Hustru, født Ane Marie Elise Carlsen fra Gl. Kjøgegaard.

Dagenes Ende. Mod det er jo vore 70 Jordaar en rent forsvindende Tidsstørrelse — og vore politiske Debatter saavel som Myrderiet paa Krim for intet at regne.“

8. Jan. 1855 staar der bl. a.:

„Jeg har naturligvis dygtig udpumpet den unge Lykkelige¹⁾ om Nyheder fra Intelligensens Sæde og de herskende Conversationsemner — Ministeriet — den europæiske Civilisations-Myrden og — Søren Kierkegaards aandelige Mord paa salig Mynster, som til Mynsters Lykke dog vel kun var et mislykket Attentat — uagtet det er bebudet af Sjælemorderen selv som en anticiperet Dommedags-Kendelse, hvorfra der ikke i al Evighed kan appelleres. — „*Derved bliver det!*“ udtordner Basunen over Mynsters og alle Efterlevendes Grave. Det er en fæl Basun, den Søren; havde bare ingen levende Sjæl lagt Mærke til dens Brag, var den nok sprunget i Stykker af Ærgrelse, ligesom Troidene i Ammestueæventyret.“²⁾

Kjære Julie og Svane!

18de Dec. 1857.

Hjertelig Tak for begge de kjærlige Smaabreve, hvori hver Side indeholder saa meget af den Hjertekilde, der Gud skee Lov er udtømmelig — selv naar alle andre udtørres eller „suspenderer“ deres Udgydelser. Hvor mange Ulykker der saa ud-

¹⁾ Forf.'s Broder, den senere Biskop i Viborg, Hans Jørgen Swane (1821 — 1903) var Adjunkt i Sorø fra 1849 til 1857.

²⁾ Sigter til Kierkegaards opsigtsvækkende polemisk-religiøse Piecer fra 1855. („Dette skal siges — saa være det da sagt.“ „Hvad Christus dømmer om official Christendom“. „Øjeblikket“.)

strømmer af Guldkilden¹⁾ i Verden, saa er dens Tilstopning eller Standsning dog endnu en større Ulykke. Jeg maa derved tænke paa Sagnet om den Forvirrelse og Standsning af alt Liv og al Virksomhed i Verden, der indtraf, dengang den vise Kong Salomon havde fanget Djævelen og spærret ham inde i en Flaske! For lutter Fromhed vilde ingen røre en Finger til verdslig Gjerning, og Verden var sin Undergang nær — han maatte slippe Fanden løs igen, og taale det Onde for det Godes Skyld i den timelige Verden, hvor selv Vorherre ikke kunde skabe frie Aander uden Mulighed af Frihedens Misbrug og al deraf flydende Elendighed. Gid da den med Føje af Visdommen forbandede Guldkilde snart maa springe lystigt igen — og den Satan slippe løs, Verden ikke vil og kan undvære! men gid saa ved Siden deraf den sande Aandens og Hjertets Guldkilde maa springe des højere. . .

Vi har i disse Dage havt et meget kært Besøg af den elskværdige sjælfulte Fru *Jerichau*, som jeg efter hendes Ønske har siddet for; hun rejste hjem igaaraftes med et halvt udført Portræt af mig, som ligner godt og er fortræffeligt udført. Det var første Gang jeg sad for en Maler uden at trættes eller kjede mig, og jeg fik talt mere med hende i det Par Dage end man ellers faar Lejlighed og Stemme til i et halvt Aar. Hun er en skøn og ildfuld Sjæl, og vi kom begge til at holde saare meget af hende.“

1) Her sigtes til Pengekrisen, som fra Amerika naaede Europa og fremkaldte den ene Fallit efter den anden ogsaa herhjemme. Ogsaa min Fader maatte gennemgaa Vanskeligheder, idet han efter en nylig afholdt Sukkerauktion inde stod for ca. 50,000 Rd., som dog næsten alle indkom.

Af et Brev fra 10. Januar 1858 hidsættes følgende — naar Talen er om *Ingemann* — pudsige og naturligvis ogsaa selvironiske Tilstaaelse og den følgende, ogsaa paa Øjeblikkets Forhold passende, mærkeligt overskuende Betragtning:

„Jeg ligger rigtignok i denne Tid med en skarp, dragen Kaarde under min Seng, hvormed jeg — naar Vedkommende vil staa stille saa længe og i tre lige Rækker — fortrøster mig til i tre drabelige Stød at kunne sætte ni af de Skurke paa Spid, som i disse Nætter forfærde Sorø By med Indbrud. Denne Kalamitet er sagtens en af de smaa Følger af det store amerikansk-europæiske Skibbrud — Strandingen af den umaadelige Ballonflaade, hvis Last og Ballast har været Luftpapir og Luftværdi, hvis Fylding har været Løgn og Bedrag. Jeg har, som Du veed, ingen synderlig Forstand paa det Praktisk-Reale i Verden; men nu synes mig dog, jeg kan see det i Længden og i Grunden baade Upraktiske og Ureelle i den vidtberømte „Credit“, som skal være Basis for hele den store Verdenshandel. Nu da den Blære er bristet, maa man vel udfinde et helt nyt mercantilsk Grundprincip eller underkaste det gamle en Grundreform.“

Efter et Besøg i Kjøbenhavn skriver han 10. Juni 1858:

„Tak for den hele aandelige Tilstedeværelse ved og kjærlige Deltagelse i min dogmatiserende Gammelmandspassiar over „det Første og det Sidste“, som jeg ikke ventede saa aabne Øren for, hvor

man med en Fremtid for Øje i Slægtslivet holder livlig Skridt med Tiden, medens jeg staaer uden saadan Fremtid (det er i Grunden en Luxus med den Fremtid, man behøver den jo slet ikke, naar man holder af Evigheden) og stirrer baglænds og forlænds mod „det Første og det Sidste“. Det duer ikke i Længden paa denne Station veed jeg nok, og naar jeg har faaet udtalt, hvad der ligger mig paa Hjertet derom, vil jeg heller ikke blive staaende saaledes som Spaakvinden i de livsfriske Asaguders Sal.“

16. Septbr., 59, Aften.

„Kjære *Julie & Swanefar.*

Medens det suser i Linden udenfor Havedøren, og Regnen pidsker paa Ruderne, sætter jeg mig nu midt iblandt de kjære Mennesker i Kronprindsessøgaden — *Lucie* sidder i Dagligstuen og læser. Vi har havt lidt, ganske lidt i Kakkelovnen og lider Gud skeep Lov ingen Nød hverken paa Krop eller Sjæl. Nu kommer den Tid, da jeg plejer at faa uimodstaaelig Lyst til at skrive noget — jeg har begyndt paa et Eventyr, „Guldfuglen“ eller „Den plukkede Høne“ — jeg har flere i Tankerne. Nu kommer de maaske frem. Det var en dejlig Sommer! — den har vel ogsaa ret glædet og forfrisket Dem begge — kjære Venner og den fortræffelige Maestro Enrico. Nu har De da *Leo* med i de hyggelige, lune Vinterkredse; naar det lyser i den store Ovn, og Tonerne bruser ud fra Sønnens¹⁾ Spil med Mozarts og Beethovens Aand gennem Strengene. Sad nu *Jørgen og*

¹⁾ Forf.s i høj Grad musikalsk begavede Broder, cand. theol. Henrik Georg Clausen Swane (1818–97). Leo Swane er Bogens Forfatter (1837–1922).

Magdalene hos med de smaa Swaneunger, og saa *Lucie* og jeg kom med og forstyrrede Dem et Øjeblik, og saa kjærlige Ord kun afbrød Musikken, for atter at lade Tonerne raade — det var rart — men Vinterfugle er ingen af os nu. Dog kommer saa igjen den „favre Tid, jeg elsker saa saare“ — saa kommer vi virkelig — om Gud vil, og saa maa gjerne Ilden i Kakkellovnen være slukket, naar den lyser i Hjerter og Øjne

[*H. C. J. Andersen* er ganske opfyldt af Jyllands Herlighed og vil nu maaske kunne give os et Billede deraf seet fra en anden Side og med et andet Slags Øjne end *Blichers*, som derfor blive lige fortræffelige. Tusind Levvel, de hjerteligste Hilsener fra os begge“.

B. S. Ingemann.

Sorø, 3die Januar 1860 (af Brev til Julie Swane).

„ . . . Vi maatte ret af Hjertet istemme Deres Bøn om Bevarelsen af „Aandens Klarhed og Hjertets Varme til den sidste Stund.“ Dog selv, hvis det tilsyneladende ikke skulde skee — saa vide vi dog, at det højeste og bedste i Aand og Hjerter er uforgængeligt og kun, som de himmelske Stjerner over os, kan skjules, men aldrig udslukkes af Jordtaager og Skyer. Ogsaa med Hensyn paa Øjeblikkets Taage over Land og Folk og den Brandtaage, der for mange har været et Varsel om en større Ulykke, trøster jeg mig med Haabet om Aandens og Hjertets Uforgængelighed i Folkenaturen og ved Troen paa det Forsyns Øje, som hidtil har saa synligt væ-

ret opladt over os — og heller aldrig kan og vil slukkes.¹⁾

Lad der oprejses, hvad der kan, af det faldne, men gid nu ikke disse ydre Fataliteter maa drage Opmærksomheden og Kræfterne bort fra hvad der er vigtigere end alle Kongeborge. En ved Uheld fortrykt og nedslaaet Stemning kan vistnok bedst modvirkes ved kraftig Anstrengelse; deri er jeg ganske enig med *Clausen*; men er nogen national Nedslagenhed over et saadant Uheld berettiget, og overvurderer man ikke Tabet, uerstattelige Kunstsager fraregnet? Slottets Ydre kan vel restaureres. Og det synes mig ønskeligt. Dets Indre med al dets Pragt har været utilgængeligt for de fleste, og Minderne om det Liv dér har rørt sig, synes mig ikke store, næppe hæderlige, selv fra C. IV.s Dage. Vore Enevoldskongers Kroninger regner jeg ikke heller til vore store Minder.“

I et Brev af 2. Dec., 1861, skriver han:

„I mit Levned er jeg stoppet midt i Skolen; men jeg kommer nok videre; jeg trykker mig kun lidt ved atter at komme ind i den Ungdomstid, som med al sin Glæde og Lykke dog omkr. de 20 Aar havde en svær Skærsild at gennemgaae, hvormed jeg nu hverken vil plage mig selv eller andre. Det kommer an paa en Stemning, hvori man med Lethed og Kjærlighed kan overflyve de smaa Tuer, der i nedtrykte Stunder synes uoverskuelige Bjerger.“

¹⁾ Dette hentyder til Frederiksborg Slots Brand i December 1859.

2den Januar 1862 skriver han til Moder:

„Vi¹⁾ har havt en rar Jul sammen. Kirken er os rigtignok for kold, og *Lucie* kan ikke høre nogen Prædiken; men en høj, smuk Kirkehvælvning, baade med Sol og Stjerner, kan vi jo see fra vort Vindue i den lune Stue, og saavel Prædikener som Psalmer maa man kunne høre inden i sig selv uden Hørerør

Jeg ønsker ingen Tid bort — heller ikke de to strenge Vintermaaneder, vi nu skal igjennem, inden min smukke Maaned kommer, som baade har bragt mig til Verden og sædvanlig samler mig med kjære Venner — men det er altid „den fagre Tid, jeg elsker saa saare“. Tilforn, da jeg var flittigere, var Vinteren ellers min bedste Arbejdstid. De korte Dage rulle dog hastig hen, og jeg synes hver Dag at have fuldt op baade at læse og skrive og tænke. Af og til springer der ogsaa et lille lyrisk Digt frem, men hvad jeg gjerne vilde gennemføre er den begyndte „Levnedsbog“, hvori jeg endnu ikke er bleven Student. Hvad jeg faaer frem til Foraaret, tænker jeg at have den Fornøjelse at meddele Dem fra det Kapitel, hvor jeg standsede sidst. De og Deres kjære *Swane* og Sønnerne ere fornøjelige Tilhørere at læse for. De ere saa helt og kjærligt tilstede.“

I Marts 1860 var Fader fyldt 70 Aar. *Ingemann* sendte ham „Svanesangen“, som blev sunget ved Bordet i vort Hjem, den var skrevet til Melodien „En dejlig ung Ridder i Lunden“. Den lyder i sin Helhed:

¹⁾ Han og hans Hustru.

Om Svaner har Sagnet saa liflig en Klang:
 De ældes med Fryd og bortflyve med Sang!
 Her sidder en Svane — han blev med Glæde graa —
 Til Svanesang gid han dog gode Stunder faa!

Han mindes sin Ungdom som Liv fra ifior;
 Til fremmed Verdensdel frejdig han foer;
 Mod Øst fløj Fa'er og Farfa'er — han fløj ud mod Vest —
 Er alting forsøgt, er dog Hjemmet allerbedst!

Han mindes sit Hjemliv — og glad seer han ud:
 Han seer paa sin Ungdoms velsignede Brud.
 Han havde seet i Verden saa mangen dejlig Mø,
 Men ingen som hende paa hele Verdens Ø.

Han mindes sin Idræt — og glad seer han ud:
 Han færdedes trofast — og med ham var Gud.
 Han tænker paa de Glæder, som syntes Sorger først;
 Den Dag, han blev Brudgom, blev Glæden allerstørst.

Han tænker paa Lykken, som kommer fra Gud:
 Fra Reden fløj fire, smaa Svanebørn ud;
 De voxed, og de tumled i Verden frejdig om,
 Og alle tilbage med Sjæleskatte kom.

I Vrimplen af Smaasvaner takker han Gud
 Og favner sin Ungdoms velsignede Brud.
 Nu skinner Aftenstjernen, saa liflig og saa klar —
 — Vorherre velsigne det gamle Svanepar!

I Somren 1861 boede jeg en Uges Tid i *Ingemanns* stille Hjem. Det var Højsommer, Ferietiden, hvor Byen og Omegnen var som uddød. Jeg, den Unge vandrede med ham ved Søens Bredder i den stille Aftenluft. Han taledede med Glæde og Længsel om sin nærforestaaende Død og om det evige Liv. —



JULIE SWANE, F. CLAUSEN
Efter Fotografi.



LARS SWANE
Efter Fotograf.

I Slutningen af Januar 1862 skriver han til os og citerer spøgefuldt — lidet anende den saa nære Død — eller maaske netop anende den — et gammelt Folkeord:

Februar! faar den Magt,
 som den har Agt,
 bliver der ikke Gris i So,
 ikke Kalv i Ko,
 ikke den skrappeste Tærsker paa Lo.

Det var hans sidste Brev til os. Den 24. Februar døde han, kun syg i fire Dage, 73 Aar gammel.

XV. MINE FORÆLDRES ALDERDOM

I December 1864 havde mine Forældre Guld-
 bryllup. Det fejredes i Stilhed i Hjemmet; om det
 festlige Bord saaes de gamle kendte Ansigter: Onkel
Henrik, Tante *Gitte*, *Betty Hammer*, *Sophie Gad*,
Julie Læssøe, desuden Børn og Børnebørn og en-
 kelte nære Venner. Men Stemningen var alvorlig,
 den ulykkelige Fred kastede sit kolde Skær over
 Festen.

1ste Januar 1867 tog Fader sin Afsked som Mægler,
 77 Aar gammel, efter 53 Aars hæderlig Virksomhed.
Hvalsøe fortsatte Forretningen under det gamle Fir-
 manavn, Kontoret vedblev at være paa det gamle
 Sted, Fader beholdt sin Plads ved Pulten. Over-
 gangen blev derved ikke saa brat og Fader stod
 gennem *Hvalsøes* Fortællinger i Rapport til Børsen.
 Som *Hvalsøe* siden 1857 havde været en Støtte for
 Fader saa var han ogsaa nu, da han stod ene, trofast

og hensynsfuld mod sin forhenværende Kompagnon. Saa meget mere kom det som en Overraskelse, da *Hvalsøe* allerede den 1ste Januar 1869 trak sig tilbage fra Forretningen. Han vilde tilbringe Resten af sit Liv i landlig Ro i Frederiksværk, hvor hans Søster var gift. Forretningen fortsattes under det gamle Firmanavn af *Schiødte*, som fra omtrent 1854 havde været Kommiss, han var Søn af en anden Søster af *Hvalsøe*.¹⁾ Navnet *Swane & Hvalsøe* bestod til *Schiødtes* Død i 1916. Paa en Sidedør ved den midterste Trappe paa Børsen saa jeg endnu for nogle Aar tilbage det gamle Firmanavn. Navnet *Swane* som Mægler bestod i 104 Aar.

Et Aarstid efter *Hvalsøes* Afgang flyttede mine Forældre fra den gamle Lejlighed, hvor de havde boet siden Oktober 1837, til en mindre Lejlighed paa anden Sal paa Hjørnet af Dr. Tværgade. Det smærtede de gamle Forældre at forlade det tilvante Hjem. Det nye blev aldrig noget rigtigt Hjem for dem, men det blev heller ikke af lang Varighed.

I Februar 1867 købte jeg *Nørregaard* paa Lolland, og mine Forældre opgav nu Sommerholdet paa *Lindegaarden*, hvor de havde boet i 14 Somre fra 1853 til 1866. De paafølgende Somre til 1873 inklusive boede de og min Broder *Henrik*, naar han ikke rejste for sig selv, hos mig. For Fader, der var 77 Aar, var det ikke helt let at omplantes saaledes. Moder var kun 72, og hendes livlige Sind droges til Lolland med dets mange gamle Minder; her boede endnu *Slægt* og *Venner*, som det glædede hende at gense

¹⁾ Hans Frits Henrik Schiødte (1837—1916), Varemægler.

Jeg havde ikke Indtryk af, at Faders Helbred i det væsentlige var gaaet meget tilbage; men efter Hjemkomsten fra Lolland i 1873 faldt han sammen, og der kom da en svær Tid, fordi han, pligttro og ærekær som han var, følte sin Svaghed som noget nedværdigende. Da han blev svagere og kom tilsengs, faldt der mere Ro over ham, og hans Dødsleje blev stille og blidt, men hans Legeme var kraftigt, Tiden sneglede sig hen, og de mørke Dage kom. Henad Morgen den 13. Dec. 1874 døde han. 3 Dage efter, paa Diamantbryllupsdagen, blev han begravet paa Assistents Kirkegaard i den Grav, der i Forvejen rummede *Marius, Ludvig, Farmor og Tante Betty*. Moder bekendtgjorde Dødsfaldet saaledes: „Søndag Morgen den 13. Dec. hjemkaldtes Mægler *Lars Swane*, 84 Aar gammel, fra mig, hans Hustru og vore 4 Børn. Jeg takker Gud, som forundte mig at leve i de mange Aar ved denne stille, rene og ædle Mands Side. *Julie Swane født Clausen*“.

Moder følte sig aldrig vel i den nye Bolig i Kronprinsessegade Nr. 40; da kom Enkefru *Friderichsen* en Dag til hende og fortalte, at hun havde købt en Grund ude paa Frederiksberg paa Hjørnet af Kastanievej Nr. 4 og Lindevej, hvor hun vilde bygge en Villa og foreslog Moder at tage Lejligheden ovenpaa. Moder og *Henrik*¹⁾ slog strax til. Moder var fyldt 80, da hun flyttede ind i Villaen, men hun var spænstig og rank, havde alle sine Evner ubeskaarne, Hukommelse, Fremstillingsevne, Fantasi, og Hjertet ban-

¹⁾ Hendes Søn, som var ugift, boede til Forældrenes Død hos dem.

kede varmt i den lille energiske Person, ja hendes gamle Mavesygdom, som saa ofte havde pint hende var forsvundet. Et bedre Forhold end det, der bestod mellem de to Familier, — hos Fru *Friderichsen* boede hendes Datter, den kendte Kvindesagsforkæmperske *Kirstine Frederiksen*, og senere Sønnen, Tømmerhandler *Karl Frederiksen*, kan vanskeligt tænkes, og mange af de to Familiers Venner blev efterhaanden fælles Venner for dem begge. De sidste Aar af Moders Liv svækkedes hendes Øjne en Del, saa at hun ikke mere kunde læse eller skrive, hvad der var et stort Savn for hende, men gennem megen Højtlesning fulgte hun dog med i Tidens Rørelser og forsømte heller ikke det gamle. Mange gamle Venner besøgte ogsaa stadig Moder.

— I sine Breve vender hun idelig tilbage til Fader og sin Ungdom. Den 24. Marts 1883 skriver hun, 88 Aar gammel: „Slet ingen Læsning i denne Tid, saa tyer jeg til mine gamle Minder, og de er mangfoldige, saa synger jeg indvendig.“

I Februar 1885 havde hun den store Sorg at miste sin eneste Datter, *Hanne Kolthoff*, efter et halvt Aars Sygeleje; dog mildnedes Sorgen for den 90 aarige ved Tanken om det nære Gensyn. Endnu i Foraaret 1887 er hun optaget af Forelæsningen af store Bøger og af Livets Begivenheder; da blev hun angrebet af en heftig Nyrebetændelse, og alle ventede Døden. Dog rejste hun sig igen, men sad fra nu mest i sin Lænestol, lod sig dog endnu engang overtale til at gaa med ned i Haven. I et dikteret Brev skriver hun: „ . . . Imorges tog A. mig

halvt med Magt, fik mig ned i mit Lysthus. O Gud, der var ubegribeligt skønt for mig tørstende Sjæl“. Men i den mørke December forkølede hun sig og fik atter Nyrebetændelse. Tre Dage efter døde hun den 5. December 1887.

SLÆGTEN SWANE

Peder Sørensen Swane,
Borger i Aarhus.

Hans Swane,
Havnefoged, død 1729,
g. 1. m. Maren Hvass, død 1719,
g. 2. m. Johanne Marie Bager, død 1755.

Lars Swane,
Søkkaptajn, 1720–81,
g. 1748 m. Johanne Marie Harboe, 1726–96.

Johanne Cath. Swane,
død lille 1749.

Birgitte Swane,
1751–1809 g. 1776 m.
Pastor Søren Inge-
mann, 1735–99.

Hans Swane,
Brygger og
Tømmerhandler,
1753–1803.
G. 1789 m. Johanne
Marie Gad, 1767–1842.

Johanne Cath. Swane,
1760–84. G. 1780 m.
Tømmerhandler Christ.
Schjøth, 1734–1800.

Karen Francisca Swane,
1764–85. G. 1783 m.
Kapt.lieutn. Fr Jul. Friess,
1752–1826.

Emanuel Swane,
Søkkadet, 1766–83.

Lars Swane,
Varemægler, 1790–
1874. G. 1814 m.
Julie Annette Clausen,
1795–1887.

(Betty) Johanne Marie Elisab. Swane,
1792–1867. G. 1811 m. Distriktslæge
Jørgen Hammer, 1775–1815.

Jørgen Swane,
Lieutenant i Søetaten,
1795–1813.

Birgitte Francisca Swane,
1797–1875. G. 1821 m.
Professor Henrik Nicolai Clausen,
1793–1877.

Hans Marius Swane,
cand. jur., Forfatter,
1800–28.

Johanne Marie Swane,
1816–85. G. 1837 m.
Pastor Ernst Vilh. Kolthoff,
1809–90.

Henrik Georg Clausen Swane,
cand. theol., 1818–97.

Hans Jørgen Swane,
Biskop, 1821–1903.
G. 1850 m. Magdalene Bruun,
1827–1909.

Ludvig Swane,
1824–37.

Leo Swane,
Forfatter til Slægte-
bogen. Fuldmægtig i Bikuben,
1837–1922. G. 1876 m.
Sophie Rasmussen.

SLÆGTEN CLAUSEN

Henrik Clausen,
Præst, c. 1672—1727.

Claus Henrik Clausen,
Præst 1712—1774.

Henrik Georg Clausen,
Stiftsprovst, 1759—1840.
G. 1790 m. Sophie Magdalene
Schiern, 1769—1817.

Pouline Christine
Clausen,
1791—1840. G. 1819
m. Landskriver i
Holsten Karl
Theodor Eckermann,
1779—1849.

Henrik Nicolai
Clausen,
Professor ved Univ.
1793—1877.
G. 1821 m. Birgitte
Francisca *Swane*,
1797—1875.

Julie Annette
Clausen,
1795—1887. G. 1814
m. Varemægler
Lars *Swane*,
1790—1874.

Carl Gottlieb
Clausen,
Landmand, 1797—
1861. G. m.
Frederikke
Schiern,
1798—1873.

Sophie Georgia
Clausen,
1799—1875. G. 1822
m. Biskop Peter
Chr. Stencrsen Gad
1797—1851.

Emil Theodor
Clausen,
Præst, 1802—51.
G. 1. 1833 m.
Marie Elisa
Storm, 1810—35.
2. 1838 m. Elisabeth
Monrad, 1813—92.

Ludvig August
Clausen,
Student, 1805—23.

REGISTER

- Andersen, Hans Christian, Digter, 173.
- Abrahams, Arthur, Sproglærer, 134. — Charles, Arkitekt, 134. — Peter, Etatsraad, 134.
- Adami, Købmand, 16.
- Baggesen, Carl, Kapt., 148 f.
- Barnekow, Chr., Komponist, Prof., 148.
- Bendtsen, Bendt, Rektor, 52, 105.
- Bergh, Rudolph, Zoolog, Læge, 154.
- Bithorn, Købmand, 40, 48.
- Blicher, D. N., Præst, 21. — Steen Steensen, Præst, Digter, 173.
- Blædel, N. G., Præst, 140.
- Boisen, P. O., Biskop, 82.
- Boye, Johannes, Rektor, 82.
- Bræstrup, Andreas Cosmus, Byfoged, 134, 148.
- Clausen, Birgitte Francisca f. Swane, 33, 37, 62, 115, 140, 177. — Carl Gottlieb, Proprietær, 83, 109, 126. — Claus Henr., Præst, 77. — Elise f. Storm, 126. — Emil Theodor, Præst, 84, 126. — Gottlieb Ernst, Rektor, Prof., 64, 85. — Hans Glud, Præst, 92 f. — Henr. Georg, Stiftsprovst, 77 ff., 81—93, 106 f., 115, 122—127, 130. — Henr. Nic., Prof., 82, 107, 115 f., 124, 127, 129, 174, 177 f. — Ludvig, Student, 84. — Rudolph Heinr., Professor, 64. — Sophie Magdalene f. Schiern, 79, 82, 85, 106 f. — Familien, 1, 85 f., 100.
- Colbjørnsen, Jac. Edv., 78.
- Collin, Edgar, Forfatter, 148. — Hjalmar, Journalist, 148, — Jonas, Geh.-konferensr., 148.—Jonas, Zoolog, Etatsr., 148 f.
- Dannemand, Louise Fr., Frue, 150.
- David, Konferensr., 148. — Johannes H., Overingeniør, 148. — Ludvig, cand. jur., 148.
- Eckermann, Karl Theodor, Landskriver, 89, 92. — Pou-

- line Christine f. Clausen, 82, 88—94, 99 f., 106 f., 126.
- Fabricius, Augusta, 58 f. — Edvard, 58 f. — Lars, Kommandør, 58 f. — Lucie Kirstine f. Neergaard, 58 f.
- Falck, Grosserer, 16.
- Fallesen, Lorents Nic., Præst, 57, 78, 93. — Sara f. Hammer, 57, 78.
- Falsen, Conrad, Admiral, 68, 71, 73.
- Frederik VII, Konge af Danmark, 151.
- Frederik VIII, Konge af Danmark, 153.
- Frederiksen, Karl, Tømmerhandler, 180. — Kirstine, Lærerinde, 180.
- Friederichsen, Marie, Frue, 179 f.
- Friess, Fr. Jul. Chr., Kommandør, 20. — Karen Franciska f. Swane, 10, 19 f.
- Gad, Anna Cath. f. Staal, 23. — Christiane, 32. — Elieser, Præst, 33, 38, 53, 104, 126. — Elisabeth f. Hammer, 32. — Joh. Peter, Præst, 23, 32, 128. — Joh. Peter, Præst, 33. — Jørgen, Præst, 23, 32. — Peter Chr. Stenersen, Biskop, 88, 127. — Sophie Georgia f. Clausen, 84, 88, 107, 127, 177.
- Glahn, Præst, 21.
- Glud, Drude Cath. f. Clausen, 77. — Hans, Præst, 77.
- Grundtvig, Nik. Fr. Severin, 113, 168. — Ane Marie Elise f. Carlsen, 168.
- Hage, Alfred Anton, Købmand, 157, 160 f. — Alfred, Grosserer, 157. — Fr. Vilh. f. Faber, 160 f.
- Hammer (Betty) Joh. Marie Elisab. f. Swane, 53—66, 100, 107, 110, 124, 127—130, 177. — Christiane f. Gad, 55. — Hans, Præst, 32. — Jørgen, Læge, 49, 52, 55—72, 100—103. — Morten, Præst, 55 f.
- Hansen, Andr., Gross., Etatsr., 148 f. — C. F., Købmand, 47. — Gustav, Gross., Etatsr., 148. — Jens, Færgemand, 32. — Octavius, Højesterets-sagf., 148. — William, Gods-ejer, 148.
- Harboe, Cath. Marie („Moster Marie“), 11 f., 20, 24, 36. — Frantz, Krovært, 4. — Karen Andersdatter, 4.
- Hartmann, Carl, Billedhugger, 156. — Emil, Komponist, 155. — J. P. E., Komponist, 155.
- Heger, Juliane, 160.
- Heiberg, Johanne Luise, Skuespillerinde, 123. — Peter Andr., Forfatter, 81.
- Hesselberg, Martin, Præst,

- 145 f. — Salomon, Skolebestyrer, 144 f., 148, 152.
- Hind, Peder, Klokker, 12.
- Holm, Anders Krag, Provst, 83.
— Peder, Sejllægger, 5.
- Holmblad, Jacob, Grosserer, 134.
- Holten, Joh. Cath. Kirstine f. Mangor, 104. — Nic. Abraham, Geh.konfer.raad, 52, 102 ff., 105, 140.
- Hvalsøe, Fritz Emil, Mægler, 139 f., 144, 177 f.
- Hvass, Jens, Kapitelskriver, 3.
- Ibsen, Charlotte, 119.
- Jensen, Cath. f. Lorenzen, 161.
— Chr. Albr., Portrætmaler, 161.
- Jerichau, Elisabeth f. Baumann, Malerinde, 170.
- Ingemann, Bernh. Severin, Digter, 11, 21, 24, 37—45, 50—54, 63, 66, 74 ff., 109, 120, 129, 163—177. — Birgitte f. Swane, 4, 11 f., 17 f., 36 f., 41 ff. — Lucie Marie f. Mandix 45, 172 f., 175. — Søren, Præst, 18, 27, 36.
- Jørgensen, Lærer, 146.
- Kilde, Justitsr., 87.
- Kinckel, Peter Chr., Kancellir., 26.
- Klint & Hansen, Handelsfirma, 47.
- Kollerød, Ole, Forbryder, 103.
- Kolthoff, Ernst Vilh., Præst, 96, 131. — Johanne Marie f. Swane, 96, 105, 108 ff., 119, 131, 137, 180.
- Krag-Juel-Vind-Frijs, Fr. Carl, Greve, Stiftamt., 79. — Carl Ludv., Greve, Kmhr., Major, 79. — Jens Chr. Carl, Greve, Kmhr., 79. — Erhard, 91 f. — Frederikke Juliane, Grevinde, f. Komtesse Holstein-Ledreborg, 79.
- Krossing, Nikolaj, Digter, 121.
- Købke, Joh. Peter, Generalintendant, 163.
- Larsen, Ida f. Storm, 162. — Niels Fr., Handskemager, 162.
- Lehmann, Marie f. Puggaard, 160. — Orla, Minister, 159.
- Listov, Jens Vilh., Sproglærer, 152 f.
- Lütken, Admiral, 68.
- Lorenzen, Joh. Fr., Generalmaj., 163.
- Læssøe, Julie, 107, 130, 177. — Thorald, Maler, 107. — W. H. Fr. A., Oberst, 107.
- Løg, Peder, 6.
- Maag, Sergent, 147.
- Magnus, Bolette, Skolelærerinde, 133. — Hanne, do., 134.
- Mandix, Jacob, Konferensr., 45.
- Michelsen, M. Chr. Vilh., Præst, 160.
- Müller, Peter Erasm., Overfører, Hofjægerm., 148.

- Mynster, Jacob Peter, Biskop, 92—100. — (Fanny) Marie Fr. Francisca f. Münter, 94, 100.
- Møller & Bithorn, Handelsfirma, 40.
- Oehlenschläger, Adam, Digter, 111 f.
- Pavels, Claus, Biskop, 81.
- Puggaard, Bolette f. Hage, 157—160. — Hans, Grosserer, Etatsr., 157—160.
- Rahbek, Kamma f. Heger, 100. — Knud Lyne, Prof., 81, 84.
- Ramus, Chr., Præst, 106.
- Rasmussen Ladefoged, Laurs, 3.
- Reingaard, Gymnastiklærer, 147.
- Richter & Co., Handelsfirma, 49.
- Schack-Staffeldt, Adolph Wilh., Digter, Amtm., 111 f.
- Scheele, Udenrigsmin., 158.
- Schiern, Anna Cath. f. Thestrup, 79, 92. — Gustav, Præst, 96. — Hans Chr., Præst, 80. — Jens Carl, Justitsr., 126, 137. — Niels, Præst, 79 ff.
- Schiødte, Hans Fr. Henr. Varemægler, 178.
- Schiøth, Christ., Tømmerhandler, 19 f. — Johanne Cath. f. Swane, 4, 19. — Johanne Margr., f. Mangor, 19. — Laurentia, 19.
- Schmidt, C. Langhaar, Etatsr., 148. — Præst, 127.
- Schnitter, Majorinde, 119. — Mine, 119.
- Schouw, Joach. Fr., Etatsr., Botaniker, 148. — Titus, 148 f.
- Smith, Strandingskommissær, 72.
- Spur, Bolette Franciska f. Inge-
mann, 44, 164 f. — Niels
Chr., Præst, 44.
- Stolle, Supercargo, 17.
- Swane, Emanuel, Søkadet, 17, 19. — Hans, Havnefoged, 3. — Hans, Brygger, 4, 11, 16—40. — Hans Jørgen, Biskop, 108, 110, 131, 135, 165, 169. — Hans Marius, cand. jur., 33, 52, 103—106, 110—122, 164, 179. — Henr. Georg, cand. theol. 108 f. 130, 172, 179. — Joh. Marie Elisab., 33. — Joh. Marie f. Gad, 23, 32—41, 46, 49, 51, 55, 57, 63, 71, 100—107, 113, 116, 124 f., 128 f., 163 f. — Joh. Marie f. Bager, 3, 5. — Joh. Marie f. Harboe, 4, 8—13, 19—24. — Julie Annette f. Clausen, 41, 55 ff., 82, 87—93, 97—118, 121, 124, 130—144, 150—157, 164—181. — Jørgen, Søofficer, 17, 33, 52 f., 59, 63—76, 97 f., 100, 163. — Lars, Skibskapt., 3—19. — Lars, Mægler, 33, 37—55,

- 64, 68, 95—110, 115 f., 129—144, 150—177, 181. — Leo, Bogens Forf., 1, 131, 133—144, 172. — Ludvig August, 108, 131. — Maren f. Hvass, 3. — Peder, 3. — Familien, 1, 36. — Swane & Hvalsøe, 140, 148.
- Tauber, Joh. Henr., Rektor, 77.
- Thestrup, Frants, Godsejer, 80.
- Thorup, Fr. Georg, Ritmester, Toldforv., 164. — Nicoline, f. Ingemann, 164 f.
- Thorvaldsen, Bertel, Billedhuger, 141.
- Ussing, Henrik, Præst, 110.
- Tage Algreen, Generalprokurør, 110—115, 122.
- Wanscher, Papirhandler, 155.
- Oscar, Overlæge, 155. — — Vilhelm, Læge, 155.
- Wedel, Emma f. Hartmann, 156.
- Weidemann, Conrad, Amtsf. forv., 148.
- Winding, Clara, f. Hartmann, 156.
- Winge, Herm. Peter, Overførster, 148. — Oluf, Justitsr., 188 f.
- Wullum, Margrete, f. Lehmann, 160.
- Zachariae, Vilh., Kapt., 150 f. — Skoledisciplin, 150.

